

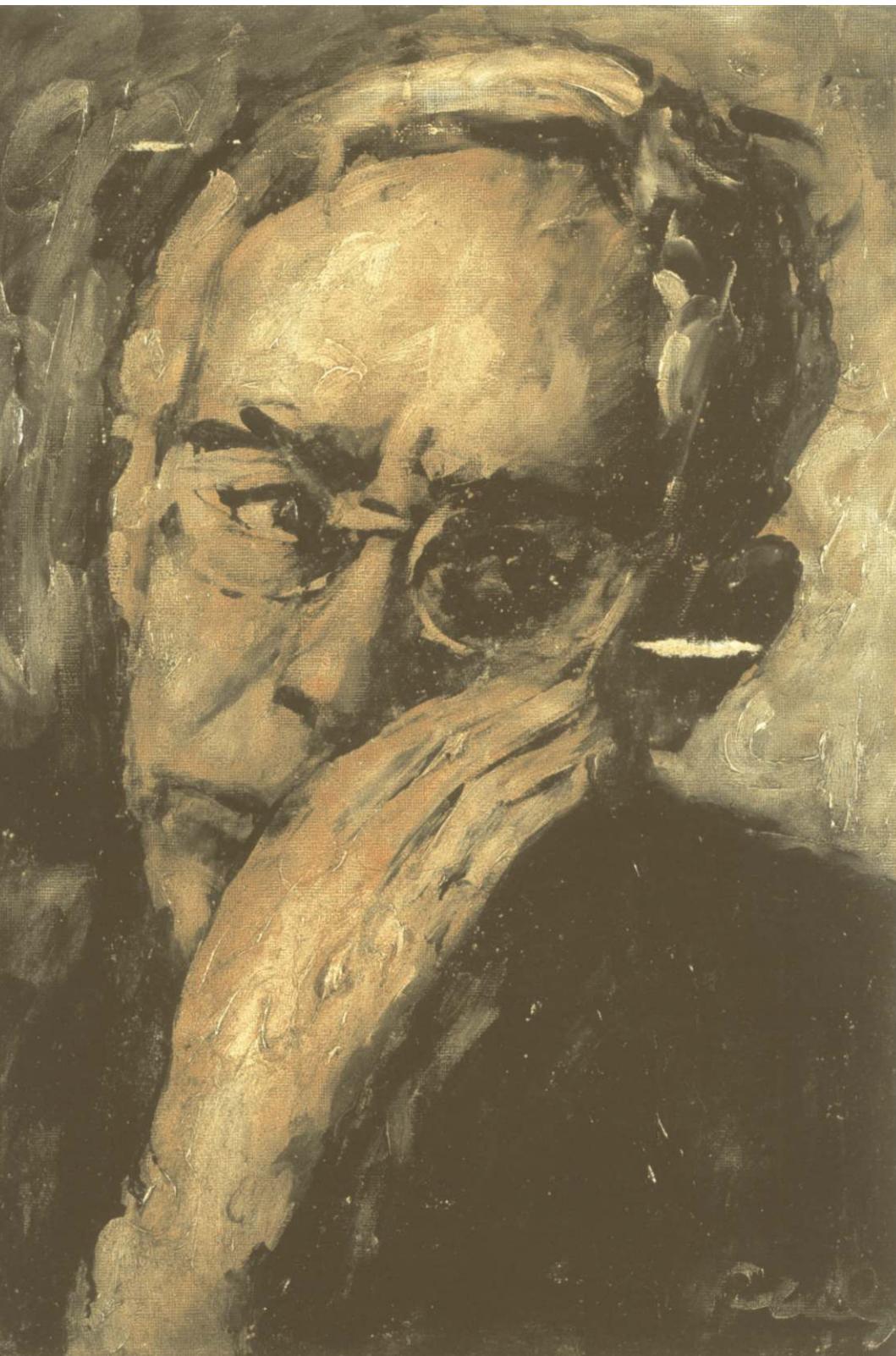
GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politic
ZATVORENIK

GODINA XXII. - LISTOPAD 2012. CIJENA 15 KN

BROJ **247**

**Bitka za
Zagreb u
svibnju 1945.**

**Partizanski
zločini u
Ponteretavlju**

**Pjesništvo
Viktora Vide**

**Dokumenti,
sjećanja i
svjedočenja**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: 416446-7101 S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn

1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

Slika na koricama: Ljubo Lah - Portret
prijatelja (prof. Vjeko Božo Jarak)

BRAVO, SRBI!

Ne, nisam skrenuo s pameti, niti mi je namjera amnestirati ih za sva zlodjela koja su nam učinili, više nego Osmanlije, Mlečani i svi ostali zajedno.

Ovom prilikom čestitam njihovim političarima koji vode isto tako relativno malu zemlju kao što je Hrvatska, ali se na svjetskoj političkoj pozornici ponašaju kao da ih ima preko 100 milijuna. Ove godine Srbin predsjeda Generalnom skupštinom UN-a i stavlja predsjednika Srbije uz bok američkog predsjednika Obame. Hrvat je godinu dana predstavljao Hrvatsku u Vijeću sigurnosti i nije za svoju domovinu priskrbilo ništa, ali je za osobne užitke potrošio poveću svotu državnih dolara. Predsjednik Srbije, usprkos svim rezolucijama UN-a, s govornice u New Yorku grmi kako Srbija nikad ne će priznati Kosovo. Dan poslije s iste govornice hrvatski premijer se zahvaljuje UN-u, valjda za to što su nam zabranili nabavu oružja za obranu i što su na okupiranim područjima štitili agresora da iskorištava i krade imovinu protjeranih Hrvata.

U vrijeme Drugog svjetskog rata u Srbiji je od 12.400 Židova ubijeno 11.000. Nisam primijetio da se bilo koji predsjednik Srbije ispričao i zatražio oprost, ili da bi svoje sugrađane upozorio na još uvijek živu „četničku zmiju“.

Prije nekoliko dana povodom najave gay-parade u Beogradu, premijer Dačić zabranjuje njen održavanje, uz već poznatu izjavu „Izem ti takvu Uniju u koju je gay parada ulaznica“ i „Nitko ne će govoriti što se treba dogoditi u Beogradu, ni EU, ni druge zemlje svijeta, niti ijedna ekstremistička organizacija“. Uza sve prigovore i prijetnje iz Europe i svijeta, ocijenio je da zabrana ne predstavlja poraz za Srbiju nego pobjedu.

A kako u takvoj situaciji naši političari? Nakon što su primili poruku nekakvoga nastranoga bruxelleskog činovnika, stali su u prve redove predvodeći paradu u Splitu i Zagrebu, zanoseći se kako će nas radi toga Europa više cijeniti.

No, vrhunac političke uspješnosti Srbi su postigli na ovogodišnjoj proslavi Dana branitelja, Dana domovinske zahvalnosti i obljetnici Oluje u Kninu. Predsjednik Josipović i Vlada pozvali su na proslavu naše najveće i najvažnije pobjede - valjda kako bi nam uveličali svečanost - predstavnike onih koji su okupirali trećinu Hrvatske, pobili 15.000 njezinih građana, protjerali pola milijuna Hrvata i pričinili štetu od 20 milijardi dolara. Jednom riječju, pozvali su one koji su ubijali i uništavali sve hrvatsko.

Presedan, kakav nije zabilježen u svjetskoj povijesti. Naime, bilo koja država proslavljači pobjedu svoje vojske s ponosom pozdravlja mimohod vojnika /branitelja/ i ne pada joj na pamet pozivati na pozornicu predstavnike agresora i još im se ispričavati za civilne žrtve kakvih ima u svim ratovima. I ovom prilikom predsjednik Josipović i premijer Milanović predstavili su se kao političari bez državničkog stava i pritom ponizili sve građane Republike Hrvatske, a iznad svega branitelje i obitelji žrtava poginulih u Domovinskom ratu.

Makar, bojim se da se ne radi o nečem još gorem. Stoga još jedanput - bravo, Srbi - tako se u svijetu zastupa vlastita država!

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

EGOIZAM TZV. MALIH NARODA

Hrvati su premali narod da bi diktirali ili ozbiljno utjecali na politički, gospodarski i kulturni razvitak čak i na jugoistoku Europe, a kamoli na čitavome starom kontinentu. No, iz toga ne proizlazi da svoju nacionalnu politiku trebaju podređivati volji velesila, nego baš naprotiv: da još naglašenije trebaju na umu imati samo svoje interese, pa tim opreznije i ljubomornije nastoje te interese zaštiti u složenome spletu međunarodne politike. Ako velesile, posve prirodno, imaju ono što su Talijani davno nazvali *sacro egoismo*, onda je taj *sveti egoizam* malim narodima još potrebniji. I posve pogrešno je, kad se papagajsko oponašanje drugoga i podilaženje Londonu i Berlinu, Parizu i Bruxellesu proglašava modernim, civiliziranim i europskim. Takvo je ponašanje upravo izraz kompleksa manje vrijednosti, dokaz nedostatka samopouzdanja i vjere u vlastite sposobnosti.

Zapravo je neshvatljivo da je o tome potrebno govoriti i danas, nakon što smo stoljećima trpjeli posljedice toga manjka samopouzdanja, uvijek tražeći rješenje i spas u širokim, nadnacionalnim, «rasnim» i «kulturno-historijskim» koncepcijama poput sveslavenstva i ilirstva, jugoslavenstva i europejstva. I najpovršniji pogled na našu povijest pokazuje da su te zamisli uvijek, od Križanića do Gaja, i od Strossmayera do Radića, bile izrazi slabosti, nikad plodovi snage, i da su uvijek – bez iznimke – rađale tragedijama i katastrofama.

I nakon Drugoga svjetskog rata, sve do danas, potrebu posvemašnjeg priklanjanja globalnim trendovima i političkom pomodarstvu imali su ponajviše oni naši sunarodnjaci koji su frustrirani osjećajem vlastite nemoći i potrebom da ne budu ono što jesu. Zato su se odricali vlastitog naroda, zato su o njemu širili *crne legende*, zato su maohistički uživali u svakoj lošoj vijesti, ne bi li njome mogli natrljati nos vlastitom narodu i vlastitoj domovini. Tim lošim vijestima i crnim legendama ujedno su mirili vlastitu savjest, one su im bile isprika što su se odrekli vlastitog identiteta i odgovornosti za sudbinu svoje domovine. Jer, kod pripadnika maloga naroda ta je odgovornost veća: jedan Amerikanac može sebi dopustiti da ga sudsina nacije ne zanima, a da ipak ne dođe u položaj izdajice; jedan Katalonac ili Kurd tu povlasticu nema. Narodi kojima se poriče egzistencija imaju pravo pred svoje pripadnike postavljati veće zahtjeve; i nije isto kao pojedinac pripadati onomu koji vlada svijetom ili malomu narodu, jer nije isto okrenuti leđa velesili ili porobljenomu.

A ljudi takvoga soja imaju i danas patološku potrebu govoriti o našoj *kooperativnosti*, o tome da je Hrvatska – koja zauzvrat nije dobila baš ništa – *stup regionalne suradnje* i nekakav *pouzdan partner* međunarodne zajednice. A zapravo smo puki instrument u tuđim rukama, s manje političke, gospodarske i vojne samostalnosti nego u vrijeme kad je na našem tlu bilo 300.000 stranih vojnika. No, mi kao da uživamo u zaboravljanju činjenice da sve što imamo, imamo zahvaljujući tomu što smo postupali *protivno volji* i *protivno planovima* te tobožnje međunarodne zajednice, skrbeći samo o vlastitim interesima i nastojeći ih nekako ostvariti u pukotinama koje među velesilama postoje.

Kažu da nekadašnji ministar vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, Muhamed Šaćirbey, i nije neki osobit uzor. Možda i nije, možda je točno sve ono za što ga optužuju, ali je nesumnjivo točno sljedeće: točna je njegova ocjena predsjednika Tuđmana. Reče, dakle, Šaćirbey, da se s Tuđmanom često razilazio, a kad je došao u prigodu, da se s njime i oštrosukobljavao, ali da je svjestan kako je Tuđman za svoj narod ipak postigao puno, a da je sve što je postigao, postigao zahvaljujući drskosti i otporu silnicama međunarodne politike.

A to što mu se na sprovodu nije okupila svita hohšaplera, služi mu samo na čast, niko na porugu. Jer, o tome koliko je za Hrvate postigao hrvatski političar, mogu ocjenjivati samo Hrvati, a ne kojekakvi strani činovnici.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

RAZDJELNICA	4
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
PISMA IZ ISTRE	6
<i>Blaž PILJUH</i>	
EUROPA MORA SAVLADATI SVOJU PROŠLOST, TO JE UVJET NJEZINE BUDUĆNOSTI	7
<i>Dr. sc. Renata KNEZOVIĆ</i>	
RAĐANJE EUROPE (XXII.)	10
<i>Dr. Vjeko Božo JARAK</i>	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (7)	14
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
SAVJET LIJEČNIKA	14
<i>Dr. med. Drina BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ</i>	
KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XVIII.)	16
<i>Mladen KALDANA</i>	
«HRVATSKI USTAŠE PRED FRANCEZKIM SUDOM» (III.)	18
<i>Vladimir RADIC</i>	
TRIVIJALNA HISTORIOGRAFIJA U HRVATA (I.)	23
<i>Dr. sc. Vladimir Geiger</i>	
NEPRIJATELJ U «OPŠTINI POSUŠJE»	27
<i>Ivica KARAMATIĆ</i>	
POSLJEDNJI DANI OBRANE ZAGREBA 1945. (II.)	31
<i>Domagoj NOVOSEL, prof.</i>	
VIKTOR VIDA, PJESNIK, ESEJIST, FELJTONIST: VELIKAN HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI	42
<i>Zorka ZANE</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESER AUSGABE	48

VERBA VOLANT...

SVI MARŠ NA PREDAVANJE O DEMOKRACIJI! (I.) (NE Š TI MENI...!)

«...Stvar je u tome da je poslje Zadra netko vidio mogućnost da Boga iskoristi kao izgovor da ne dovede djecu. Ako je film zaista problematičan, zašto djecu, nakon projekcije, nisu doveli na predavanje? Naivna su objašnjenja ravnatelja da su djeca mogla doći da su htjela. Pa to je organizirano u vrijeme nastave, u dogovoru s pročelnikom koji nas je, moram reći, krasno dočekao. Kako djeca mogu sama odlučiti hoće li doći ili ne?», pita se Lustig.

'Mislim da je glavni razlog taj što u ovoj zemlji još nije bilo iskrenog kajanja za sve što se dogodilo između 1941. i 1945. Vrh Katoličke crkve dolazi u Jasenovac i ne želi doći do Cvijeta zbog neke konferencije. Mi se još nismo izjasnili o onome što se dogodilo u Jasenovcu. Na HTV-u je prikazan prilog iz kojeg je bilo vidljivo da svako drugo dijete nije znalo za holokaust. Kako je to moguće?! Kad su ispred mene vješali ljude, oni su nam govorili: 'Prenesite djeci kako smo umrli i nemojte dozvoliti da se to ponovi'. To je razlog zbog kojeg ja, prije nego što umrem, a neću još dugo, nastojim da što više djece shvati kako je to bilo strašno. Nije važno samo moje stradanje, nije stvar u tome da su Židovi gradili Zagreb. Nisu ubijani samo Židovi. O tome se mora govoriti', kazao je za *Jutarnji lis* **Branko Lustig** koji je objasnio kako sporna scena nije smetala djevojčici, kako se prenosi u medijima, već profesorici...»

(Branko Lustig: 'Bog im je bio izgovor da djecu ne dovedu na projekciju', *tportal.hr/Jutarnji list*, Zagreb, 29. IX. 2012.)

*

SVI MARŠ NA PREDAVANJE O DEMOKRACIJI! (II.) (JER INAČE...!)

«Ministar obrazovanja **Željko Jovanić** oglasio se nakon 'slučaja Lustig': 'Sve žrtve holokausta ubijaju se i drugi put po našanjem koje se dogodilo u Kninu i Zadru, a to što se dogodilo još jednom pokazuje u kojoj mjeri je opravdano uvođenje i građanskog i zdravstvenog odgoja u škole, od prvog razreda osnovne škole, jer ćemo samo na taj način sprječiti da neodgovorni odrasli svojim neodgovornim poнашanjem šalju loše poruke djeci za čiji su

zdrav razvoj najodgovorniji', kazao je Jovanović u *Novom listu*.

Kritizirao je i lokalnu vlast: 'Sve to posebno vrijedi za sve političare koji su u Zadru i Kninu pokazali da ne razumiju osnovne vrijednosti koje demokratsko društvo razvija u 21. stoljeću.'

Proslavljeni producent i dvostruki oskarovac Branko Lustig izjavio je, naime, ogorčeno za Novi list, nakon što je odlukom lokalnih vlasti i škola u Kninu bojkotirano prikazivanje filma 'Posljednji let Petra Ginza', da je državni vrh na takve postupke trebao reagirati, te je izravno prozvao ministra školstva Jovanovića.»

(«Jovanović: U Kninu i Zadru se događa drugi holokaust», *tportal.hr/Novi list*, Rijeka, 30. IX. 2012.)

*

ANTIFAŠIZAM IZNAD SVEGA

«...Nakon pada Berlinskog zida mnogi su od nas mislili da je komunizam postao stvar prošlosti te da će svatko tko bi se eventualno zalagao za komunizam ili, ne daj bože, staljinizam, naići na sveopće zgražanje i da će izgubiti svaki kredibilitet u javnosti. Ali bili smo krivu. Dat ću vam jedan eklatantan primjer.

Nedavno je umro poznati britanski povjesničar **Eric Hobsbawm** i uslijedili su hvalospjevi o njegovu opusu i njegovoj intelektualnoj veličini. U nekrolozima nije baš često bilo spominjano da je on bio vjeran član Britanske komunističke partije više od pola stoljeća, tijekom njezine dugogodišnje staljinističke faze, a i kasnije, sve do raspada Sovjetskog Saveza, kada se Partija konačno sama rasformirala. Međutim i nakon toga Hobsbawm je nastavio naglašavati 'dobre' strane staljinističkog režima. U jednoj od knjiga s kojom je stekao slavu povjesničara i koja je objavljena 1994. godine, on tvrdi da je **Staljinov** sustav tijekom tridesetih godina (uključujući i GULAG!) uživao popriličnu podršku stanovništva te da je Staljinova vlast imala politički legitimitet. U intervjuu za BBC 1994. godine voditelj je upitao Hobsbawma: 'Godine 1934. milijuni su ljudi umirali u sovjetskom eksperimentu. Da ste to tada znali, biste li prestali biti komunist?' Hobsbawm je odgovorio: 'Vjerojatno ne.' Začuđeni voditelj je postavio potpitanje: 'Dakle, da je blistava budućnost tada bila ostvarena, po vašem bi mišljenju smrt 15 ili 20 milijuna ljudi bila opravdana?' Hobsbawmov je odgovor bio: 'Da.'

Četiri godine nakon toga Hobsbawmu je britanska kraljica dodijelila jedno od najviših britanskih odlikovanja. E sada, radi usporedbe, samo zamislite nekog desničara koji bi na sličan način opravdavao nacističke zločine desetljećima nakon Hitlerove smrti. Siguran sam da bi takav čovjek teško mogao pronaći iole pristojniju osobu koja bi pristala s njime otići na kavu, a da o britanskoj kraljici i ne govorimo. Zanimljiva simetrija, zar ne?»

(«Strašno grieše oni koji smatraju da je desnica uvijek primitivna». Filozof Neven Sesardić u razgovoru sa **Z. Despotom, *Obzor*, br. 470, *Večernji list*, 53/2012., br. 17531, 20. X. 2012.)**

*

POUČAK ILI SAMO JUGOSFERSKA UTJEŠNICA?

«Tijekom toga kratkog razdoblja (1934.-1941., op. prir.) Jugoslavija je jednostavno postala boljim mjestom za život nego što je bila prije, i nego što će kasnije postati. Nakratko je pokazivala sve znakove da će sazreti u modernu europsku državu, čvrsto usidrenu u obitelj zapadnih demokracija, državu u kojoj je nacionalno pitanje – pitanje koje je teško opterećivalo razvitak Jugoslavije sve od njezina stvaranja – bilo na putu da se riješi na civiliziran način, kompromisima.

Može se samo zamisliti kako bi drugačije bilo da je **Pavle** imao vlast nekoliko godina više. Jugoslavija bi možda izbjegla izravno sudjelovanje u Drugome svjetskom ratu. U tom slučaju ne bi bilo srpsko-hrvatskoga građanskog rata, ne bi bilo 1,7 milijuna mrtvih, ne bi bilo poljaka jugoslavenskih Židova niti dolaska komunista na vlast.

Sve do danas bi Jugoslavija mogla funkcioniрати kao ustavna monarhija poput Britanije, s nacionalnim dohotkom kao u Austriji.

Hrvatsko, slovensko i ostala 'pitanja' svakako bi postojala, ali vjerojatno više kao katalonsko pitanje u Španjolskoj, kvebečko pitanje u Kanadi ili flamansko u Belgiji: nešto o čemu političari raspravljaju u kontakt-emisijama.

Tragično je da to nikada ne ćemo znati, jer su regentovi reformistički planovi našli na dvije velike, nepremostive zapreke, jednu domaću, i jednu inozemnu. Izvana, nacistička je Njemačka povećavala pritisak, inzistirajući na sve čvršćoj povezanosti Jugoslavije, ograničavajući njezin manevarske prostor. A u zemlji se regent

sukobio sa srpskim establishmentom, oslonjenim na tri stupa: crkvu, vojsku i Radikalnu stranku, blok koji je upravljao Srbijom od državnog udara 1903. te je pokušao nastaviti istu politiku nakon što je Jugoslavija proširena 1918. godine.

Dok je Aleksandar bio živ, te su snage držale bić u rukama, jer im je on pripadao i dušom i tijelom. Ali, Pavla oni nisu zanimali, pa je antipatija bila obostrana.

Oni nisu voljeli njegov kozmopolitski izgled. Još više, nije im se sviđao konflikt s Katoličkom crkvom koji je on neuspješno pokušao sklopiti sredinom 30-ih godina. A nije im se sviđala ni autonomna hrvatska banovina koju je on nametnuo 1939. Oni su bitku u Hrvatskoj željeli nastaviti prokušanim Aleksandrovim metodama: tamnicom, policijskim palicama, namještenim izborima i sličnim.

I kao što svi znamo, pošlo im je to za rukom – na čak pet minuta – u travnju 1941., prije nego što se čitava konstrukcija srušila.

Paradoks srpskih urotnika iz '41. sastoji se u tome što su uništili ono što su htjeli spasiti. Poput aristokrata koji su se rotili protiv Louisa XVI., bili su previše zaslijepljeni da bi primjetili kako marljivo pile granu na kojoj i sami sjede.

A povratka na Aleksandrovu Jugoslaviju nije bilo. Taj je put bio zatvoren. Umjesto toga, oni su nehotice prepustili uzde oportunistima koji su stajali postrance: komunistima sovjetskog stila kojima nije padalo na pamet provesti bilo koji kompromis što ga je Pavle trpio.

Ironija je, da bi ti staromodni crkveni i armijski srpski nacionalisti bili postigli više, pa čak i sve od onoga što su htjeli u Pavlovo vrijeme, jer je u pogledu banovinskog rješenja postojao neizrečeni dogovor da sve ono što ne pripadne autonomnoj Hrvatskoj, ima ostati u sastavu Srbije. Teško je zamisliti kako bi u tim okolnostima nastali neovisna Makedonija, Bosna i Kosovo.

Dakle, možda Makedonci, bosanski Muslimani ili Kosovari mogu biti zadovoljni što Pavle nije ostao na čelu Jugoslavije. Za ostale, a pogotovo za Srbe, njegova je smjena bila katastrofa.

«**Marcus Tanner: Pavle od Srbije zasljužuje više od 'rehabilitacije'»,**
http://www.balkaninsight.com/en/article/paul-deserves-more-of-serbia-than-rehabilitation?utm_source=Balkan+Insight+Newsletters&utm_campaign=406fe3af5b-RSS_EMA-IL_CAMPAIGN&utm_medium=email, 10. X. 2012., engl.) •

MILANOVIĆEVI PRILOZI ZA POVIJEST LJUDSKE GLUPOSTI

Na premalom broju stranica i previše rijetko izlazi *Politički zatvorenik* – jednom mjesečno na svega 48 stranica – da bi mogao ažurno pratiti bogate doprinose koje znamenitoj knjizi **Paula Taborija** prilaže aktualni predsjednik hrvatske vlade, **Zoran Milanović**. Nema, naime, dana kad nas predsjednik vlade ne razveseli svojim neduhovitim opaskama, nategnutim usporedbama i neumjesnim citatima izgovorenima na *pidgeon-latinskome*, pa se čovjek može samo s nostalgijom sjetiti kako su njegovu umu i naobrazbi svjedobno pjevali hvalospjeve kojekakvi *kuljiši i butkovići*.

znade da ga neće pokuditi rastepeni gojenici fakovskoga kvaziliterarnog ceha. Imaju oni trenutno prečeg posla, međusobno se koljući oko sve viših jasala.

No, kad je na čelu državne vlade, onda to više nije stvar samo Milanovićeve obitelji i Partije, nego je stvar nacije. A malo kad je hrvatska nacija bila poniznija – ne računajući doba kad su ju predstavljali *osloboditelji* poput **Mike Špiljka** – od trenutaka kad ju predstavlja Zoran Milanović. Već svojom pojmom i nastupom čovjek pokazuje da smo kao narod intelektualno i politički inferiori. Jer, da nismo, zar bi većina birača dala glas Parti-

Zoran Milanović i Angela Merkel

U sklopu priprema za podmlaćivanje partijskih struktura pisali su oni o Milanovićevim kvizovima znanja i o njegovu genijalnom rješavanju matematičkih problema, pa je budući šef Politbiroa prikazan – ladanovski kazano – kao nezajažljiv čitač i bezobziran razmišljač, a što se međunarodnoga prava i diplomatske vještine tiče, nitko mu na svijetu nije bio ravan – kao što smo, uostalom, vidjeli iz činjenice da se nije mogao podićiti baš nijednim spomena vrijednim uspjehom, osim pohvalom izmuzenom od generala **Tusa**, još jedne u nizu neobičnih kreatura hrvatskoga političkog cirkusa, koja bi bila ridikulozna kad ne bi bila podmukla.

Dok se nalazi u svoja četiri zida, Milanovićevi biseri mogu zabavljati njegovu obitelj i služiti za sprdnju susjedima, a širi krug te viceve može slušati u jednome kružoku na zagrebačkome Britanskom trgu tijekom sunčanih nedjeljnih prijepodneva (zabava zajamčena!). Dok je na čelu Partije, mogu se nad njegovim doskočicama zgražati partijski mislioci i ideolozi poput **Jelene Lovrić** ili **Ivana Šibera**, jer se

ji kojog je Milanović na čelu? Zar on već ranije nije pokazao što zna i može, i zar nam nije bilo jasno da će upravo on predstavljati Hrvatsku i u domovini i u inozemstvu? Zato se uzalud danas skandaliziramo kad predsjednik vlade uvjerava svijet da su Hrvati narod neradnika i lukepa, i da zapravo i nisu nacija u modernome smislu riječi.

Stoljećima uvjeravamo Europu da imamo pravo na neovisnu državu baš zato što smo narod, što znademo što hoćemo i što zaslužujemo to što hoćemo, pa nam se to samo nasiljem uskraćuje, a onda se pojavi nekakav priučeni đilkoš, koji je ne samo intelektualni, nego i moralni vrhunac doživio onda kad je – prije nego što se **Tuđman** ohladio – dotrčao na korito **Račanu**, da bi potom (čvrsto privezan užetom za noge, da pri uvlačenju ne bi propao preduboko!) bio postavljen za novog izvršitelja tuđinske volje, pljunuo na sva ta stoljeća borbe i stradanja, tvrdeći kako Hrvati i nisu narod. A jesu, doista jesu, i to narod naivčina i budala: Milanović je dokaz... (J-ć)

RAZDJELNICA

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

U mnoštvu svakodnevnih, uglavnom loših vijesti i događanja, došlo se do apsurda da više skoro ništa nije vijest. Dobrih vijesti nema, a loše se prevladavaju antidepresivima, što je, mora se priznati, ipak nekakva dobra vijest, jer bar toj kategoriji „nacionalnih potreba“ raste proizvodnja i potrošnja. Pa, o čemu pisati? Ponuda tema je zaista prebogata. U toj raskoši izbora tema postoji mogućnost da se čovjek izgubi u labirintu događanja, što nam nudi svakodnevna stvarnost, a to je put u općenitost.

Da mi se to ne bi dogodilo, osvrnuo bih se na samo jednu činjenicu koja se konstantno provlači kroz naš politički život.

Zašto, na primjer, na jednu te istu stvar ili isti događaj ljudi gledaju potpuno oprečno? Što je to što nas kao narod politički radikalno dijeli. Evo primjera koji ustvari ništa ne dokazuje, ali značajno ukazuje. Navest će primjer nedavne emisije na HTV-u „Nulta točka“. Voditelj je korektni i profesionalni novinar **Mislav Togonal**. Tema: Korupcija. Gosti: **Goran Malić** (novinar), **Nenad Stazić** (potpredsjednik Hrvatskog sabora, SDP), **Anto Nobile** (odvjetnik) i **dr. Andrija Hebrang** (HDZ, bez političke funkcije).

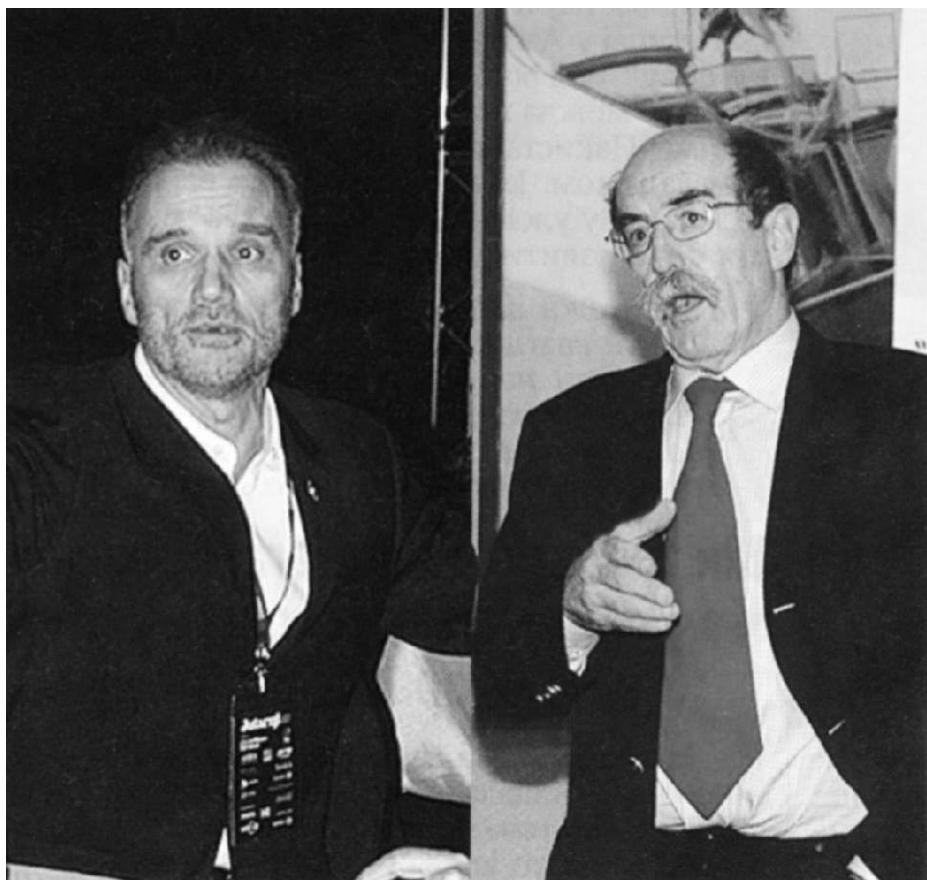
Poznato je da su ti ljudi ideološki suprotstavljeni. Prva trojica pripadaju hrvatskoj ljevici, a dr. A. Hebrang hrvatskoj desnici. Tema je „zlatni rudnik“ za gospodu ljevičare, jer je idealna meta za TV-temu HDZ koji se s bivšim premijerom **Ivom Sanaderom** nalazi na optuženičkoj klupi. U kanonadi blaćenja optuženih posebno se iskazao Nobile, uvodnom tvrdnjom da su pljačka, kriminal u pretvorbi, korupcija itd. započeli 90-ih godina u Hrvatskoj progonom, pljačkom i ubijanjem Srba.

Takva izjava pred gledateljstvom HTV-a izazvala je reakciju dr. Hebranga koji je Nobile upitao, znade li on što govori. Pitao ga je, je li svjestan da njegovu izjavu slušaju dvadesetogodišnjaci koji su se rodili u to vrijeme i koji mogu prihvati takvu ordinarnu laž. Eto, to zločudno i pokvareno podmetanje jednoga etabliranog odvjetnika tjera me na iznalaženje

odgovora na pitanje, što je to što radikalno dijeli na primjer ova dva čovjeka, Nobila i Hebranga, i to na činjenici koja nema dvojbe, na činjenici koja je čista kao suza, a glasi: Hrvatska je napadnuta, Hrvati su protjerani sa svojih domova, pljačkani, ubijani itd.

I sve to A. Nobile zna. Savršeno zna. I

Mislim da je tragika te nesretne razjedinjenosti, kao i sva druga zla, posljedica brutalnoga jugoslavenskog komunističkog sustava, koji je uz brutalnu represiju nepodobnih mazio i privilegirao podobne i svoje istomišljenike. To je bio sustav koji je temeljito diferencirao narod na šutljivu većinu koja ga je prezirala i na podobnu manjinu koja je u rukama imala represivni aparat pomoću koga se održavao. Taj aparat je bio u rukama komunista.

Anto Nobile i Zoran Pusić

usprkos tome brutalno laže. Zašto? Zašto ga isti čas nisu demantirali njegovi ideološki drugovi? Zašto im istina nema prioritet pred ideološkom pripadnošću? Ako je u pitanju nacionalni interes ili neka kapitalna činjenica, mislim da bi i ljevima i desnima političko i moralno stajalište trebalo biti istovjetno.

Navedena emisija, kao uostalom manje-više i sve druge, potvrđuju dramatičnu razdjelnicu kako pripadnika javnoga političkog života, tako i cijelog naroda.

Ta razdjelnica je nažalost ostala živjeti sve do danas, a opstat će vjerojatno još dugo. Sve do nestanka generacije koja je iskusila komunistički „raj“.

Tu razdjelinicu doživjeli smo najočitije u dramatičnom trenutku, tj. 25. lipnja 1991. godine, kad Hrvatski sabor donosi odluku o samostalnosti i suverenosti Republike Hrvatske i u trenutku izglasavanja te odluke zastupnici SDP-a u znak prosvjeda napuštaju Sabor. Treba li možda istaknuti da su zastupnici SDP-a hrvatski zastupnici? Vjerojatno treba. To

treba ponavljati kao povijesnu lekciju. Zbog budućnosti. Neka se zna koliki je domoljubni potencijal u Hrvatskoj socijaldemokratskoj partiji.

Da je taj brutalni eksces bio tek slučajni akt nesnalaženja i zadobio ispriku hrvatskom narodu, moglo bi to biti zaboravljeno i oprošteno. Ali ne! Ništa se nije dogodilo. Oni su ostali isti. Dosljedni u raz-.

jedinjavanju hrvatskog korpusa. Nezaustavljivi u sotoniziranju svega što je u genezi stvaranja hrvatske države.

Njihov program detuđmanizacije nije uperen protiv pokojnog **Tuđmana**, nego protiv Hrvatske, jer je Tuđman njen simbol. Optuživanje HDZ-a, a ne pojedinaca u HDZ-u za kaznena djela, u istoj je funkciji. Dakle, bitno je optužiti Hrvatsku. I

da se opet vratim na uvodni TV-magazin. Anti Nobilu, novinaru Maliću i Nenadu Staziću je jasno da zločini s hrvatske strane (a bilo ih je) nisu institucionalni. Nisu bili planirani produkt hrvatske države, nego individualni zločini, a da je s druge strane velikosrpska agresija na Hrvatsku s desetcima tisuća ubijenih, stotinama tisuća prognanih i razorenom Hrvatskom u cijelosti srpski državni projekt. I oni to ne samo da prešućuju, nego žrtvu kvalificiraju kao krivca!

Eto, ovu TV trojku mogu slobodno predstaviti kao uzorak ili isti uzorak onih koji su 25. lipnja 1991. napustili Hrvatski sabor koji je glasovao o „rastavi braka“ s Jugoslavijom.

Oni, nažalost, nisu iznimka. Oni su dio ili apologeti aktualne hrvatske vlasti, tj. vlasti koja je emocionalno bliska hrvatskom narodu kao i oni koji su napustili 1991. Hrvatski sabor, a u operativnom i gospodarskom smislu bliskiji Međunarodnome monetarnom fondu nego Hrvatskoj i njenom gospodarstvu.

I na koncu valja uvijek ponoviti tragičnu činjenicu: mi smo ih izabrali...•

IZGUBILI SMO TISUĆU PUTA VIŠE!

Piše u *Večernjakovu Obzoru* (br. 470 od 20. listopada 2012.) novinar **Davor Ivan-ković** kako je Hrvatska u poratnoj Jugoslaviji i nakon nje izgubila oko 45,5 četvornih kilometara teritorija, od čega je skoro 44 km² prepušteno Bosni i Hercegovini. Najveći su gubitci «još iz 1945. kad je Hrvatska ostala bez 30 četvornih kilometara kraj Bihaća». Lijepo je to i zgodno, napose u sadašnjim okapanjima s BiH (koja nisu na zadnjemu mjestu unutarhrvatska okapanja i inventivne sudske-medicinske rasprave o mentalnome zdravlju nekih polubogova nacije). Ganut će to mnoge hrvatske rodoljube, koji neće ni primijetiti da je to večernjakovsko-ivankovićevsko jadikovanje nad hrvatskim teritorijalnim gubitcima ujedno i – antifašistička, upravo jugoslovenska kontrabanda.

damdesetak godina – vjerojatno ne će ni primijetiti, da je Hrvatska u obnovljenoj Jugoslaviji izgubila puno više od tih 45 četvornih kilometara. Izgubila je, naime, Hrvatska tada praktično čitavu današnju

Večernji list

Bosna i Hercegovina | Crna Gora | Mađarska | Slovačka | Srbija

AKTUALNO BIZNIS SPORT KULTURA SCENA ŽIVOT REGIJE ZAGREB V MAGAZIN AUTI

Hrvatska Svijet Crna kronika Kolumnе Tehno&IQ Zanimljivosti Galerije EU&ME

NAJNOVIJE danio i nisam imao nikakve veze s tim! 15:45 Zagrebačko sveučilište dobio 339 novih

DODAVAO: 14.10.2012. / 22:35 | Prikaza: 40314

RATIFIKACIJA SPORAZUMA TUĐMAN-IZETBEGOVIĆ

Šokantna analiza: Hrvatska je izgubila 43,3 četvorna km teritorija!

Najveći gubici još od 1945. kad je Hrvatska ostala bez 30 četvornih kilometara kod Bihaća

■ Što svuda m. se | ■ Što hudi se ovo svuda. Sudjelovali od tvojih prijatelja

Bosnu i Hercegovinu, pa je još *antifašistički* presječena kod Neuma i Kleka, gdje sada planira gradnju jednoga antifašističkoga mosta, kojemu – kako davno rekoso – valja nadjenuti Titovo ime, da se ne zatre spomenik izdaji.

Izgubila je Hrvatska tada i istočni Srijem, a izgubila je i Boku kotorsku, koja je bila sastavni dio Napoleonove i habsburške Dalmacije, pa je čak i tijekom Drugoga svjetskog rata u partijskim i vojnim dokumentima jugoslavenskoga partizanskog pokreta bila odvojena od Crne Gore. Ukratko, brojem brojeći, izgubila je Hrvatska skoro tisuću puta više od onoga što nam Ivanković i *Večernjak* tvrde da je izgubila, ali je – da pokažemo vlastito neznanje, nemar i političku korektnost – sve to najbolje prešutjeti. Glavno da smo u svibnju 1945. oslobođeni, i da sada strasno uživamo u plodovima izdaje, koje nam tude prirepine serviraju u začinu od rođoljubne cikorije... (T. J.)

PISMA IZ ISTRE

ČA JE TO KRAV-MAGA?

San čuja da je to nika nova borilačka vještina. Uno ča su u Japanu džudo, karate, kung-fu, u Brazilu kapoeira, to van je u Izraelu krav-maga. Zašto se tako zove i kako je nastala ta krav-maga, ne znan, pak iman za to svoju teoriju, verziju, hipotezu, kako će.

Se sićate unega vica, unega črnega humora o unen Židovu koji je ima osmero dice? Da vas podsjetin. Doša je ti Židov poli svojega rabina:

- „Rabi, što da radi Židov koji ima osmoro djece, a deveto je na putu?“

- „Čekaj da vidim što sveta knjiga kaže! Da... da... da... E! Kad Židov ima osmoro djece, a deveto je na putu, treba se dati... uškopiti!“

Ajoh je meni! Ča sad! A, ma! Tako je

rabin reka! Cvak! Gotovo! E, ali! Nakon nikoga vrimena, dojde on jopet poli rabinu:

- „Rabi, što da se radi, kad je Židov uškopljen, ima devetero djece, a deseto je na putu?“

- „Čekaj da vidim što sveta knjiga kaže! Hm... Hm... da, evo: Kad Židov koji je uškopljen ima devetero djece, a deseto je na putu, znači da su uškopili ... pogrešnog Židova!!!“

Vi mislite da je to samo stari, ofucani vic, ma ni! Jer vic bi triba biti ništo smišeno. A kako da se brižan Židov smije, nakon ča je shvatija da je zgubija jajca, a dobjija roge! Pak je pun pravednega gnjeva poša doma i zgrabija svoju Židovicu za lase:

Piše:

Blaž PILJUH

- „Jeli, KRAVo jedna! Ti ćeš od mene praviti MAGArca! A!“

Pak pif-paf, bum-tras-pljas, zo, udri po svojoj nestrašnoj ženi, z rukami, z nogami, kako po tovarici!

Eko, tako je nastala ta krav-maga. Pa, da! Ča ste rekli? Da povidan štupidece! Koji ste vi dripc!

Meni nikad ne virujete, ni kad van sve lipo obrazložin. A virujete u sve une štupidece koje van povidaju Čačić, Linić, Milanović, Pusićka i kompanija bela! Kad van objašnjavaju zašto je poli nas, danas tako, kako je. I da sve to baš tako mora biti! Ako njin stvarno virujete, onda ste

DOMOVINA

Domovina je slika moga djeda

Maslini stara davno posađena

Domovina je slavuj na grani

Kamena kućica usred polja

Domovina je moja

Jedina

Moja Hrvatska

Miranda ČIRJAK

REPETITIO

Odagnaj od sebe sve зло što nam je strano

I što nas prlja u danima jada.

O koje li sreće da osjećamo isto

Kad nam Domovina tako strašno strada.

Zar nije dosta što nam mladost gine?

Prema nebu se dižu dječje ruke.

Svetinje zemlje naše barbari gaze

I dan za danom rastu naše muke.

Al' tu pored nas, neki bez srama

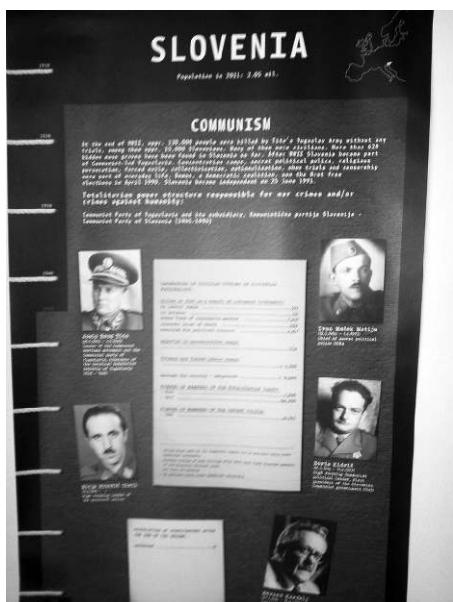
Jure za novcem i vlasti. Pohlepa raste.

I opet se stvaraju grupe i kaste.

Višnja SEVER

EUROPA MORA SAVLADATI SVOJU PRO-LOST, TO JE UVJET NJEZINE BUDUĆNOSTI.

Treba se nadati da će 21. stoljeće u cijelom svijetu donijeti nestanak ekstremističkih pokreta i ideologija, kojima je cilj likvidacija drugih ljudi – navodi **dr. Neela Winkelmann**, ravnateljica Platforme europskog sjećanja i savjeti u predgovoru priručniku za međunarodnu putujuću izložbu *Totalitarizam u Europi*, koja je u Bratislavskom kazalištu Arena u nazočnosti predsjednika Platforme **Görana Lindblada**, poznatog borca i najzaslužnij-

Zločinačka skupina za Sloveniju

jega europarlamentarca za donošenje europskih rezolucija o osudi komunističkih zločina, otvorena 17. rujna 2012. i trajala je do 11. listopada 2012.

Platforma europskog sjećanja i savjeti pripravila je u suradnji dvadesetak stručnih organizacija iz 13 zemalja Europske unije izložbu o žrtvama totalitarizma 20. stoljeća u Europi. Izložba brojčano uspoređuje žrtve komunizma s brojem žrtava nacional-socijalizma odnosno fašizma. To je odvažan korak i nadati se je da će na tom putu nastaviti, jer je poznato da su do sada građani bivšega „Istoka“ bili upoznati samo s brojem i strahotama nacional-socijalizma, koga su drugovi iz Kominterne uporno zvali samo fašizmom, jer su skrivali socijalistički karakter i svojih suparnika. Zapad međutim nema pojma o strahotama komunističkih zabluda i posljedicama komunističkoga bjesnila, niti se trudi dozнати какве su traume proživiljavali njihovi istočni sueuropljani.

Kako navodi ravnateljica Platforme dr. Neela Winkelmann „do sada se u sveop-

Piše:

Dr. sc. Renata KNEZOVIĆ
LFUK, Bratislava

ćem poimanju nije dogodilo, da je komunistički totalitarizam u vremenu svoje vladavine, počevši boljševičkom revolucijom 1917. u Rusiji pa, održavši se u nekim zemljama sve do danas, shvaćan odgovornim za puno veće gubitke ljudskih životova, nego Drugi svjetski rat. Glavni razlozi tomu nedostatku poimanja leže u činjenici, da je komunistička diktatura većinu svojih zvjerstava počinila nad vlastitim narodom u doba mira, a po propasti komunizma u Srednjoj i Istočnoj Europu u godinama 1989 – 1991. nisu slijedili nikakvi spomena vrijedni procesi suđenja počinitelja odgovornih za najvažnija kaznena djela na nacionalnoj a pogotovo na međunarodnoj razini.“

Štoviše, nasljednici žrtava nacional-socijalizma uporno se protive čak i brojčanoj usporedbi smaknuća, a da se ne govori o laganoj gladnoj i hladnoj smrti, o čemu su žrtve porobljenih naroda od Trsta do Vladivostoka ostavili svjedočanstva, ali škole, udžbenici, kina, kazališta, a posebno televizije pristupa tim informacijama ili nemaju ili je on jako, jako osakaćen.

Uvod u otvaranje izložbe počeo je kratkim prikazom video snimka o otvaranju Hude jame u kontekstu tog prikaza ravnateljica dr. Winkelmann naglasila je da su za počinjene zločine odgovorni **Tito** i njegovi najbliži suradnici.

Od država bivšeg Titova imperija jedino je Slovenija izložila svoj pregled, a slovenski narod bio je žrtvom i fašizma i nacional-socijalizma, ali i komunizma. Drugima, a posebno Hrvatima, nitko nije branio sudjelovanje u ovoj izložbi, to je naravno propust jedne nacije koja bi uiskazu o svojim žrtvama imala pokazati zastrašujuću sliku, vjerojatno onako zastrašujuću kao kad se žrtve katoličkog klera u Hrvata usporede sa žrtvama katoličkog klera u drugih naroda. Nadati se je da će jednoga dana i Hrvatska pobrojiti svoje mrtve i na lijevoj i na desnoj strani i s potrebnim piletetom govoriti o tragediji 20. stoljeća u svome narodu, a to znači govoriti mladim naraštajima da oni u budućnosti izbjegnu pogreške svojih predaka.

Istina je da iz raznih eu-fondova, grantova i sl. godinama žrtve i nasljednici žrtava nacional-socijalizma dobivaju potporu,

dok žrtve komunizma moraju izboriti svoju ravnopravnost, te se osjećaju kao pas-torčad Europske unije.

Zato češki Institut za studij totalitarnih režima (Ustr) kao i njegov ravnatelj zaslužuju javnu zahvalu za nesobično poma-ganje u stvaranju i održavanju Platforme europskog sjećanja i savjeti.

Mr. Daniel Herman, ravnatelj Instituta i domaćin Platforme otvorio je izložbu slijedećim riječima:

Drago mi je da danas mogu stajati pred vama i otvoriti međunarodnu izložbu, kojoj je cilj izgraditi mostove i premostiti jazove. Izložbu, koja po prvi put u ovom obliku pokušava sastaviti popis najtežih ljudskih žrtava, za koje su odgovorni monstruozni totalitarni režimi u Europi u 20. stoljeću. Na projektu je sudjelovalo više od dvadeset stručnih institucija i organizacija iz 13 zemalja Europske unije, koje su se uspjeli dogovoriti i posložiti – još nepotpunu - brojčanu sliku strahota, kroz koje su prošle države pogodžene totalitarnom kugom. Jedanaest država predstavljenih na ovoj izložbi prošlo je dvostruki totalitarizam - komunistički i nacistički ili fašistički.

Gradani onih sretnijih dijelova Europe, koji su upoznali "samo" jedan totalitarni režim, strahote holokausta i Drugog svjetskog rata, često ne znaju ili si ne mogu ni zamisliti kako je u stvarnosti izgledao komunistički totalitarizam. Ova izložba daje odgovor - u brojkama ljudskih žrtava.

Ova izložba želi pomoći nadopuniti praznine u dozrelosti i prevladati razlike u percepciji obadva europska totalitarna režima. Ona između ostalog želi postići,

Dr. N. Winkelmann i G. Lindblad

približavanje povijesti zemalja bivšega "Istoka" 'građanima bivšega "Zapada" Europe i produbljivanju razumijevanja između njih. Dok je međunarodna zajednica nakon Drugoga svjetskog rata, fašizam i nacizam osudila kao zločinačke i odvratne, iako su u međunarodnom polju već učinjeni neki važni koraci u pravom smjeru, demokratska zajednica još uvijek nije izrekla jasnu presudu nad komunističkim totalitarizmom.

Ljudi koji su pali kao žrtve smeđeg ili crvenog totalitarizma, svi su imali ista temeljna prava, koje je totalitarizam zgnječio. To su ista temeljna prava koja imaju ljudi danas a koja moraju ostati najvišom vrijednosti na nacionalnoj razini, na razini Europske unije, i na razini cijelog svijeta. Lekcije iz strašne prošlosti, neka su nam stalnim mementom.

Želim da bi naša međunarodna putujuća izložba uspjela izgraditi puno mostića do srca i misli onih koji ju gledaju i da pobudi raspravu, te da nam se pridruže i druge institucije i organizacije iz drugih zemalja koji će ju pomoći poboljšati i proširiti.

I da zaključimo, riječima ravnateljice Dr. Neele Winkelmann:

U današnjoj slobodnoj i demokratskoj Evropi naša je obveza držati spomen i počenu onih, koji su se borili i prkosili protiv totalitarnog režima, onih, koji su ubijeni a

Mr. Daniel Herman

koji su trebali biti izbrisani iz sjećanja, onih, koji su trpjeli ugnjetavanje, političkim progonom i ponizavanjima od strane diktatura komunizma, fašizma i nacizma."

To bi trebali imati na umu oni ideološki slijednici komunističke strahovlade, koji danas zahvaljujući demokraciji vladaju, ali čine sve da se zločini njihovih ideoloških otaca ne otkriju.

Na izložbi je na velikim panoima prikazano stanje žrtava 13 europskih dr-

KATEGORIJE CIVILNIH ŽRTAVA SLOVENSKE NARODNOSTI

Ubojstva ili smrtnost kao posljedica krutoga ophođenja	Nacizam	Fašizam
U radnim logorima	8841[1]	1722
Kao taoci	2095	255
U zatvorima	334	112
Drugi oblici represije	4300[2]	1478
Deportirani u koncentracijske logore	Pribl. 63000[3][4]	21000[5]
Zatvori i logori prisilnoga rada	Približno 30.000[6]	
Pobjegli iz zemlje – emigracija	17.000	

KAŽNJAVANJE KRIVACA NAKON ZAVRŠETKA REŽIMA:

osuđeni na smrt: 7

Mario Robotti (1882.-1955.) Vođa talijanske 11. divizije Talijanske vojske u Ljubljani	Emilio Grazioli (1899.-1969.) tal. fašistički političar i prvi Visoki komesar prov. Ljubljana	Friedrich W. Rainer , (28.7.1903.-19.7.1947.), austrijski nacistički političar
Siegfried Uiberreither (29.3.1908. - 29.12.1984.), šef civilne uprave okupiranog jugoslavenske Donje Štajerske	Odilo Globocnik (21.4.1904. - 31.5.1945.), prominentni austrijski nacistički vođa i SS	Erwin Friedrich Karl Rösener (2.2.1902. - 4.9.1946), General SS

KATEGORIJA CIVILNIH ŽRTAVA SLOVENSKE NARODNOSTI

Ubojstva ili smrtnost kao posljedica krutoga ophođenja[7]	komunisti
U radnim logorima	359
U zatvorima	66[8]
Drugi oblici represije	1291[9]
Nepoznat razlog smrti	222
Smaknuti iz političkih razloga	4161[10]
Deportirani u koncentracijske logore	338
Zatvore i logore prisilnoga rada	>8.500
Pobjegli iz zemlje – emigrirali	>10.000

BROJ ČLANOVA VLADAJUĆE TOTALITARNE STRANKE:

- 1941 1.280
- 1977 124.000

BROJ ČLANOVA TAJNIH POLICIJSKIH JEDINICA:

- 1950 24.193

KAŽNJAVANJE KRIVACA NAKON SVRŠETKA REŽIMA:

osuđenih 0

Josip Broz Tito , (25.5.1982. - 4.5.1980.), vođa komunističkog pokreta i komunističke partije Jugoslavije, predsjednik SFRJ (1945. - 1980.)	Mitja Ribičić Ciril (19.5.1919.-) visoko postavljeni šef političke policije	Ivan Maček Matija , 12.3.1908. - 1.4.1993.), šef tajnih policijskih jedinica OZN-e
---	---	--

žava i to: Estonije, Latvije, Litve, Poljske, Njemačke i na drugoj strani DDR-a, Češke republike, Čehoslovačke, Slovačke, Mađarske, Slovenije, Nizozemske, Rumunjske i Bugarske. Zbog opširnosti donosimo ovdje prikaz predstavljanja Slovenije na izložbi.

Slovenija

Stanovništvo u godini 2011: 2,05 mil.

FAŠIZAM/NACIZAM

Nakon što se u Italiji godine 1922. dokopao moći **Benito Mussolini**, počelo je nasilje protiv slovenske manjine u pod-

ručju Trsta, Gorice i Istre. Oružane sile Osovine upali su u Jugoslaviju 6. travnja 1941. i razdijelili područje Slovenije između Njemačke i Italije. Nastao je silan komunistički pokret. Godine 1942. rat se iz rata pretvorio u građanski rat između partizana i protukomunističkih snaga što je dovelo do masakra počinjenog od strane partizana oko konca rata.

Totalitarne strukture moći odgovorne za ratne zločine i ili zločine protiv čovječnosti:

Detalj s izložbe u Bratislavi

- priobalno područje Slovenije: Partito nazionale fascista – Narodna fašistička stranka (1922-1943) Italija

- nacistička njemačka okupacija (travanj 1941 – svibanj 1945) i
- talijanska fašistička okupacija (travanj 1941 – 1943)

KOMUNIZAM

Na koncu Drugoga svjetskog rata pobila je bez bilo kakvog suda Titova jugoslavenska armija približno 130.000 ljudi. Među njima je bilo oko 15.000 Slovenaca, od kojih su mnogi bili civilni. Do danas se našlo u Sloveniji više od 620 sakrivenih masovnih grobova. Nakon Drugoga svjetskog rata Slovenija je postala dio komunističke Jugoslavije. Koncentracijski logori, tajna politička policija, vjersko kažnjavaće, prisilna emigracija, kolektivizacija, nacionalizacija, iskonstruirani javni procesi i cenzura postali su svakodnevni dio života. Demos, demokratska koalicija, pobijedila je na prvim slobodnim izborima u travnju 1990. Slovenija je proglašila neovisnost 25. lipnja 1991. godine.

Totalitarne strukture moći odgovorne za ratne zločine i/ili zločine protiv čovječnosti:

- Komunistička partija Jugoslavije i
- njena filijala Komunistička partija Slovenije

Izvori: Slovenski institut za suvremenu povijest. Studijski centar narodnog pomirenja

Fotografije: Narodni muzej suvremene povijesti

Bilješke:

- [1] Od toga 504 Židova.
- [2] Od toga 54 Židova.
- [3] Uključno sa Židovima.
- [4] Preživio samo 251 uznik (Mauthausen).
- [5] Slovenci iz područja oko Ljubljane u talijanskim koncentracijskim logorima.
- [6] Većinom u radnim logorima na jugoslavenskim otocima.
- [7] Komunistički režim i partizanske jedinice pod komunističkim vodstvom poubijale su nakon Drugoga svjetskog rata.
- [8] Među daljnjim žrtvama masovnog ubijanja nakon Drugoga svjetskog rata bili su 13.292 naoružana člana Slovenske narodne armije.
- [9] 954 osobe izgubile život; 337 nestalih.
- [10] Od strane partizanskih jedinica pod komunističkim vodstvom.

OBILJEŽENA SEDAMNAESTA OBLJETNICA OSLOBODENJA JAJCA I DOBRETIĆA

Pišu:

*Bare PRŠLJA i
Ivo TUBANOVIĆ*

U Jajcu je i ove godine 13. rujna obilježena sedamnaesta obljetnica oslobođenja kraljevskoga grada Jajca i općine Dobretići, kad se se žitelji mogli vratiti svojim domovima nakon predugih 1049 dana srpske okupacije, koja je započela 28./29. listopada 1992. godine. Okončana je 13. rujna 1995., kad su u ranim jutarnjim satima združene snage HVO-a i HV-a, u veličanstvenoj oslobođenjačkoj akciji Maestral oslobođile Jajce i prostor Pougarja, danas općine Dobretići. Sastavni dio zajedničkih hrvatskih snaga u toj pobjedničkoj akciji činila je i jajačka 97. pukovnija HVO-a Hrvoja Vukčića-Hrvatinića, koja je formirana i djelovala u progonstvu samo s jednim ciljem: oslobođanju naših prostora i povratku Jajčana u svoj grad.

Tijekom oslobođenjačke akcije jajačka bojna u svojim redovima nije imala gubitaka, za razliku od združenih snaga HVO-a i HV-a, među kojima je bilo 65 poginulih, 162 teže ranjena, a 384 lakše ozlijedjena pripadnika. Toga 13. rujna upravo su ti preživjeli pripadnici bili prvi koji su u ranim jutarnjim satima ušli u oslobođeno Jajce te oko 15.00 sati, zajedno s pripadnicima 2. gardijske brigade HVO-a, zv. Bušići, postavili veliki hrvatski stieg na zidinama jajačke tvrđave. Od tada se svake godine prigodom svečanog obilježavanja godišnjice oslobođenja Jajca i postavlja velika hrvatska zastava, kojom se nikomu ne prkositi, nego se njome slavi taj veliki događaj.

Ovogodišnji je program obilježavanja obljetnice bio bogat i sadržajan. Održan je veliki broj športskih nadmetanja, a dan

prije u Pougarju je svečano podignuta zastava na središnjem spomen-obilježju u središtu općine, te su polaoženi vijenci i upaljene svijeće kod spomenika. Na sam Dan oslobođenja 13. rujna, program je započeo polaganjem vijenaca, paljenjem svijeća i odavanjem počasti na mjestu stradanja pok. Franje Ladana-Pancera, policajca i prve žrtve na jajačkoj bojišnici, zatim na spomen obilježju Velikom plivskom jezeru poginulim braniteljima HV-a iz Virovitice. Potom je formirana povorka od hotela Turist prošla ulicama grada uz taktove limene glazbe do prepune crkvi Uznesenja BDM u Jajcu, gdje je služena sv. misa zahvalnica i zadušnica za sve poginule hrvatske branitelje, ranjene i nas nazočne žive. Svečano misno slavlje, uz kocelebraciju više svećenika predvodio je novi jajački gvardijan fra Zoran Mandić, koji je u svojoj propovjedi nadahnuto govorio o samom značaju obljetnice oslobođenja, datim žrtvama, povratku, opstanku i današnjem značaju života na svojim ognjištima.

Po završetku misnog slavlja održan je niz manifestacija u kojima su se nazočnima obratili brojni ugledni gosti iz grada i općine, županije, Ministarstva obrane BiH, kao i iz Republike Hrvatske. Na samome kraju priređen je vatromet na Stariom gradu, a za razliku od predhodnih godina, ove godine nije bilo ometanja obilježavanja obljetnice oslobođenja..

Spomenik palim braniteljima

RAĐANJE EUROPE (XXII.)

Zbivanja tijekom 17. i 18 stoljeća u Europi označavaju kraj jednoga razdoblja s nesagledivim posljedicama: društveni poredak poznat pod imenom „feudalno doba“ bijaše na izdisaju, a novi na pomolu: oblikovalo se građansko društvo i posve novo ustrojstvo države.

Te promjene potresahu cijelu Europu, a na izuzetan način Francusku. U doba vladavine Luja (Lous) XIV. Francuska je uzimala prvo mjesto u Europi. Sam njegov naslov: LUJ XIV. Nazvan *Bogomdan*, *Veliki i Kralj Sunca* (vladao 1643.-1715.), budio je pomisao kako je posrijedi povijesna veličina koja se ne da uspoređivati s drugim. Vlast mu bijaše neograničena, a on se njom služio samovoljno. Pružao je drugim vladarima primjer i izazivao je njihovu zavist. Uprava bijaše sređena, a vanjska politika uspješna. Kralj se bijaše okružio sposobnim suradnicima, pa je i društveno-kulturni život bio u stanovitu usponu. Razdoblje njegove uprave nazivalo se velikim. Pri svemu tome nazarahu se slabe strane. Luj XIV. bijaše slavoljubiv. Težio je za španjolskom krunom i pokušao je dobiti. Vodio je četiri rata sa Španjolskom i Nizozemskom. Time je potaknuo svoje protivnike na međusobno povezivanje. A isprazio je državnu riznicu. To ga je dovelo u nepovoljan položaj. Njegov naslijednik Luj XV. Vodio je sedmogodišnji rat protiv Pruske i Velike Britanije i bio pobijeđen te je tako uveo Francusku u golem dug. To je izazvalo nezadovoljstvo širokih razmjera, a ono se povećavalo rasipnim i razuzdanim životom kraljevskoga dvora. Uzme li se u obzir široko i uporno promicanje prosvjetiteljstva i velikih zamisli osobne slobode i jednakopravnosti ljudi..., postaje razumljiv porast nezadovoljstva i napetosti u širokim slojevima naroda.

Za vladavine Luja XV. (1715.-1774.) plemstvo i više svećenstvo bijahu najistaknutije snage u državi; u svojim posjedima i povlašticama imaju još uvijek neuzdrman oslonac svoje moći. Nu, istodobno stvoren je i jačao građanski stalež. Rastao je i povećavao svoje posjede, ali je ostajao podvrgnut samovolji plemstva i visokoga svećenstva. Glede toga, seljaštvo bijaše u još gorem položaju. Među povlaštenim i zapostavljenim produbljuvao se jaz i raslo nezadovoljstvo u narodu. Ono je postajalo sve jačim i otvorenijim. Stanje se ocrtavalo raznovrsnim zgodom. U Postdamu se pričalo kako je jedan

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

mlin stvarao i smetao pruskom kralju, ali ga vlasnik unatoč upozorenju nije htio stisnati.

Dok je ozlojeđenost puka rasla, nije se smanjivao govor o nedodirljivosti kralja i vrhovne vlasti. I kralj i njegovi neposredni službenici bijahu mišljenja kako je

vanju teškoća koje stoje na putu ostvarivanja sretne života. Za sve te dobre namisli tražila se istinska volja spremna za osobne napore, a nje nije bilo. Pojedini pokušaji kako bi se obnovile društvene strukture propadali su jedan za drugim.

Stanje se nije bitno promijenilo ni do laskom na vlast Luja XVI. (1774.-1792.). On je, istina, uzimao za svoje savjetnike sposobne ljude, ali su u pojedinim državnim službama bili ljudi koji su tjeskobno čuvali svoje povlastice i na taj način sami

Juriš na Bastille 1789.

svaka pobuna velik grijeh, jer kralj vlada nad narodom po Božoj volji. Zato su njegove odredbe nepovrjetljive. To se shvaćanje sada našlo na udaru!

U početku nisu bile oštice usmjerene protiv vjere. U prvi plan pretežito bijahu stavljene namisli o pouzdanju u znanost i njezin trajan napredak. Naglašeno promicanje osobne slobode stavljano je također u službu unaprjeđenja sveukupne djelatnosti kako bi se zajamčio uspjeh u svlada-

sebe onesposobili za velike promjene. Stanje je bilo tim teže što su cijene, u cjelini gledano, stalno povećavane, a plemstvo i visoko svećenstvo nije osjećalo u kakvim teškoćama žive siromašni slojevi društva.

To je otvorilo vrata nasilnim promjenama; izbila je Francuska revolucija (1789.-1799.).

U ime mnoštva siromašnih postavio je biskup iz Chartresa tri pitanja:

- Tko predstavlja treći stalež? Svi!
- Što je on dosada bio u političkom životu? Ništa!
- Što on sada želi? Nešto postati!

Svjestan ozbiljna stanja, kralj je sazvao predstavnike staleža na vijećanje. Sva tri staleža trebala su poslati jednak broj svojih predstavnika. Predstavnici plemstva i svećenstva usprotivili su se glasovanju koje bi bilo pojedinačno – po „glavama“, a ne po staležima. Kralj bijaše naumio raspustiti skupštinu, ali se javio predvodnik trećega staleža, grof Mirabeau: „Mi smo ovdje došli voljom naroda i uzmaknut ćemo sami pred silom bajuñeta!“. Poslani su se zakleli kako se ne će odatle razići dok Francuska ne dobije demokratski ustav. I tako je bilo. Izglasovan je ustav:

- Ljudi su slobodnim rođeni i ostaju slobodnim i jednakopravnim pred zakonom.
- Cilj je svih udružbi u sačuvanju prirodnih i vječnih ljudskih prava.
- Nitko ne može biti uhićen i utamničen osim u slučajevima i na način koji zakon određuje.
- Nitko ne može biti proganjen zbog svoga mišljenja i svoje vjere ako njegovo očitovanje ne ruši propisani red.
- Slobodna izmjena misli i shvaćanja jedno je od najdragocjenijih ljudskih pra-

va. Svaki građanin može slobodno govoriti, pisati i tiskati što je napisano osim ako ne zloupotrebljava navedenu slobodu kako je to utvrđeno u zakonu.

Tim ustavom Francuska je postala prvom modernom državom u Europi. Devetog srpnja 1789. pravna Revolucija bijaše dovršena. Međutim, bijaše to samo kraj početka.

Već 13. srpnja izbila je u Parizu pobuna, a 14. srpnja osvojena je i srušena glasovita tamnica Bastillia. Ta tamnica bijaše istaknut zoran znak – simbol – nasilja, ali u tom trenutku bijaše u njoj samo nekoliko uhićenika.

Pobuna i nasilnih ispada bijaše diljem Francuske, i u gradovima kao i u selima. Širenje nestašice osnovnih materijalnih dobara nepovoljno je djelovalo na opće raspoloženje siromašnih ljudi i pojačavalo napetosti, nemire i provale.

Kralj je stolovao u Versaillesu, ali je u jesen 1789. zajedno s obitelji doveden u Pariz kako bi bio pod budnim okom revolucionarne straže. Parizom su se, naime, širile vijesti kako kralj spremi vojsku i treba iščekivati nove sukobe. Bojeći se krvoprolića, zapovjednik nacionalne garde general La Fayette bijaše požurio s garnistima u Versailles kako bi zaštitio kralja, ali se složio s odlukom da se kralj premjesti u Pariz. Kralja i njegovu obitelj pratila je kolona vozila nato-varena brašnom, što je bio neoboriv dokaz kako u Parizu vlada nestašica i glad, a uz kolonu bijahu revolucionari, noseći na kolcima nabijene glave ubijenih stražara. Krvoproliće se ipak bijaše dogodilo.

Pritom valja uvažiti kako su gotovo svi stanovnici Francuske osjećali nastup velikih promjena kao i teških neprilika, ali su se ipak razlikovali u prosudbama; jedni su, svjesni veličine i stoljetnoga ustrojstva svoje države, veličine premoćna kraljevstva, željeli sačuvati njezin ustaljen oblik – ponosno kraljevstvo, a bijahu uz to spremni na društvene promjene; drugi su bili posve okrenuti budućnosti i sve očekivali od dubokih i svestranih promjena. Kako bi se ta podvojenost u narodu mogla razumjeti, treba imati u vidu vrijednosti obiju predodžaba: one koja bijaše vezana uz prošlost, kao i one koja bijaše pod snažnim utjecajem velikih misilaca i promicatelja zdravih misli o osobnoj slobodi čovjeka, o ravnopravnosti svih ljudi

i uzajamnoj ljudskoj povezanosti, pa je bezuvjetno gledala u budućnost i od nje željela procvat čovjeka pojednica, naroda i države, prirode i svemira u sreći cijelog čovječanstva. Među inim tako se snažno je odzvanjao jedan glas: „Silno carstvo nije više okruženo predrasudama, zagriženošću, praznovjerjem i lažima. Plamen istine progutao je oblake gluposti.“ (Olympe de Georges, pisac i političar).

Doda li se tomu još cijeli niz činjenica, i na jednoj i na drugoj strani, koje su po svojim skrajnim dometima isticale i nametljivo u javnosti predstavljale, ne će biti teško zaključiti kako je opće stanje u Francuskoj bilo suviše zapleteno i teško rješivo.

U tom smjeru trebalo je osluhnuti javne govore kako kralj ne miruje nego smišlja i sprema primiti pomoć izvana i ponovno se domoći pune vlasti. Što je prava istina, nije ni danas posve jasno, ali se kralj bio odvažio na bijeg u Belgiju. Međutim 20. srpnja 1791. uhićen je u trenutku kad se bio posve približio belgijskoj granici. Vraćen je, dakako, u Pariz i 10. kolovoza 1792. lišen svih ovlasti, a 21. siječnja 1793. ubijen – odrubljena mu je glava.

Tada su se rasplamsali prosvjedi njegovih pristalica, od najumjerenijih do onih najgrlatijih. Oglasio se i Papa Pio VI. Nakon duljega zatezanja, osudio je društveno-političke promjene u Francuskoj, a kad je pogubljen kralj, onda su njegovi prosvjedi bili u obliku tužaljki koje su se dizale do prekomjernih hvalospjeva: Luj XVI., francuski kralj, zaštitnik crkve, mučenik u pravom značenju te riječi, nebeski zaštitnik grijesne Francuske. Tako sve do namisli: pogubljenoga kralja treba proglašiti svecem!

Sve te događaje pratio je i javni tisak, i to dvovrsno i viševrsno; za i protiv u više inačica.

Jedno bijaše bjeđodano: jaz se produbljivao, a međusobne razmirice bivahu sve otvorenije i pogibeljnije.

Prvi na udaru bijahu oni ljudi koji nisu bili voljni položiti zakletvu odanosti i vjernosti novoj vlasti. Brojni su svećenici poubijani – njih na stotine, a na tisuće ih bijaše koji su napuštali svoju domovinu.

Jednako, i još više, bijahu zaoštreni odnosi među skupinama koje su se borile za vlast i preuzimanje ključnih položaja u društvu.

Već sama pobjeda nad ustanovom kraljevstva i klicanje uspostavi republike bijahu popraćeni zanosnim poklicima. Među njima su i zvuci Marseljeze. Riječ je o

Kralj Louis XVI. i njegov sin u tamnici
(suvremeniji bakrorez)

bojnoj koračnici francuskoga časnika C. J. Rougeta de Lisle iz 1792. Pjevali su je dobrovoljci u ratu prusko-austrijskoga saveza protiv Francuske; oni su usred vrlo nepogodnih okolnosti uspjeli izvojevati pobjedu i s tom pjesmom u svečanu mimohodu prošetati Parizom; a početak je glasio: „Naprijed, djeco domovine, dan je slave stigao!“. Taj je čin izazvao oduševljenje naroda, i pjesma je postala omiljela u cijeloj Francuskoj! U listopadu 1792. proglašena je himnom Francuske Republike i postupno se proširila diljem Europe među onima koji su nastojali postići svoju samostalnost i potvrditi svoju samobitnost.

To ipak nije moglo umanjiti slabosti nove državne uprave niti je, pogotovu, moglo izbrisati zlodjela koja se bijahu počinila. I to se odnosi na izrazito suprostavljene čežnje. U jednom novinskom članku izraženo je to jednostavnim riječima:

- Jedni priželjkuju da pod giljotinom padne careva glava kako bi se domogli njegove zlatne krune, a drugi kako bi ga mogli proglašiti mučenikom.

Tako su se odista javljale ne samo svojevrsne suprotne namisli, kad je riječ o jednom te istom djelu, a i posve različitu zahvatu. Bijahu to pojedinačna, a nerijetko i skupna zla djela. Jedno se posebice spominje: u danima od 2. do 5. rujna 1792. provaljivahu skupine muževa i žena u pariške zatvore i u njima ubijahu utamničenike, žene i djecu također, ubijahu ih s nekom divljačkom zaslijepljenošću. Među njima bijaše i svećenika koji bijahu uskratili zakletvu, a jedni ih ubijahu pod utjecajem lozinke, što se bijaše uporno i svestrano širila: „Domovina je u pogibli“, a drugi iz čiste vjerske mržnje. Naknadna su proučavanja pokazala kako su mnogi

od njih bili potpuno nedužni ljudi, pa je provjerbom najpoznatijih stručnjaka ustanovljena i dokazana nedužnost i svetost njihova života, te je njih 191 proglašeno svetim.

Nakon duga izučavanja potvrdilo se kako je izrečena: „ili zakletva ili smrt!“ u mnogim slučajevima postajala stvarnošću. To su priznali i povjesničari iz redova suprotnih stajališta.

Nije zanemariv broj političara, društvenih radnika i svećenika koji nisu prestajali pozivati narod na pomirenje i slogu, ali većeg uspjeha nije bilo. Činilo se kako je poraslo nepovjerenje među staležima, a čak i neprikiven prijezir sve do izrazite mržnje. Uz to treba reći kako je bila u porastu težnja za vlašću, a nju je pratila nevjerojatno velika spremnost za hitno i nepomišljeno posezanje za oružjem. Ta pogibao bijaše još većom među pojedinim strankama čim bi se ukazala bilo kakva prilika za preuzimanje vlasti ili bilo kakva boljeg položaja u društvu.

Borbenom odlučnošću za tekovine novih promjena u društvu isticao se Maximilien M. I. de Robespierre (1758.-1794.). Rano je ostao bez roditelja, pa je bio osjećajan i osjetljiv, u djetinjstvu nezbrinut i naporno je živio, ali se uspio školovati i postati odvjetnik u Arrasu, svome rodnom gradu. Izabran je za zastupnika Trećeeg staleža u Generalnim staležima, a zatim u Narodnoj ustavotvornoj skupštini. Nakon početnih njegovih javnih nastupa, počelo se širiti mišljenje kako on utjelovljuje revoluciju u njezinim temeljnim do moljubnim težnjama, ali jednako tako i užasnom načinu njezina djelovanja.

Robespierre je jasno ocrtavao namisli za dobro naroda u cjelini a posebno za najsiromašnije njegove članove; govorio

je: srušen je feudalni poredak, a za bijedne ljudi nije ništa učinjeno; porezi su pravednije raspoređeni, ali oni najsiromašniji i nemaju nikakve obvezu; proglašena je jednakost građana, ali njima nije dano obrazovanje i odgoj. Bio je izvrstan govornik. Djelovao je jasno i odlučno. Bez dvoumljenja glasovao je za smrtnu kaznu kralju, ali i za strog odnos prema svim protivnicima, posebice prema izdajnicima revolucije. Njegov prijatelj i suradnik Louis Saint-Just (1767.-1794.) bijaše još oštriji; zahtijevao je progon svih protivnika ali i ravnodušnih. Bio je gorljivi zastupnik i djelatnik svestrana nasilja: oduzimanja imanja i ubijanja ljudi. Ako se nešto ne može postići po zakonu, treba upravljati željeznom rukom, govorio je.

Tijekom rujna 1793. razrađena je zamisao nasilne uprave diljem cijele Francuske, a donesene odredbe počele su se provoditi početkom listopada 1793. Ključnu ulogu imao je Revolucionarni sud, a bio je podijeljen na četiri skupine, od kojih dvije rade istodobno. Među prvima bijahu izvedeni pred sud tzv. „žirondisti“, predstavnici umjerene struje koji bijahu izbačeni iz Konventa – zastupničke skupine, a zatim je izvedena pred sudište kraljica Marija Antoaneta. Kraljica je pogubljena 16. listopada, a „žirondisti“ 31. listopada 1793. Uslijedili su sudske postupci po drugim gradovima. Točan broj je teško utvrditi, jer su ljudi ubijani i bez ikakva suđenja. Tako su u Nantesu uhićenike bez suđenja bacali u Loiru; na taj način ubijeno je od prosinca 1793. do siječnja 1794. dvije do tri tisuće ljudi – bijahu to nepokorni svećenici, razbojnici ili naprsto sumnjivci. U Lyonu bijahu se branitelji učvrstili i osigurali zaštitnim sredstvima, ali je grad bio većim dijelom uništen – ostali su pošteđeni samo

Francuski revolucionarni sud

Maximilien de Robespierre

najsiromašniji dijelovi, te kuće „zaklani ili prognanih rodoljuba“, tj. poznatih prisjalica vlasti. Tu je ubijeno 1.667 osoba, umjesto spore gilotine, ljudi su ubijani strijeljanjem i mitraljiranjem.

Istodobno s pojačanim progonstvima uvodio se i kult nove religije. Prvo očitovanje bila je proslava novog ustrojstva države 14. srpnja. Zatim je slijedila proslava državnih spomen-dana, raskošnih vjenčanja i pogrebnih svečanosti. Tim se svečanstvima moglo pridruživati i svećenstvo, ali praznik Jedinstva i nedjeljivosti, 10. kolovoza, bila je posve svjetovan.

S dolaskom Robespierre na vlast, zavedeno je štovanje Najvišeg Bića. On je, naime, želio ublažiti grub napad na vjeru i pokazati kako ne slijedi bezvjerje, ne bi li donekle utišao sve veći porast protivnika i protivljenja njegovu nasilju. No, nije u tom uspio. Otpor se potajice budio i postojano jačao. Na sjednici Zastupničke skupštine izvršen je mudro smišljen udar: 27. srpnja započela je sjednica u 11.00 sati. Kad je Saint-Just započeo svoj govor, bio je onemogućen. Nastupio je Robespierre, ali je i on bio spriječen. Nastao je metež. Jedan je poslanik predložio da se protiv Robespierre podigne optužnica, i ona je jednoglasno prihvaćena. Slijedile su je druge optužnice protiv njegova bra-

ta, pa Saint-Justa. Uvečer narednoga dana odrubljene su glave, bez ikakva suđenja, Robespieru, Saint-Justu, Couthonu i devetnaestorici njihovih suradnika. Sutradan pogubljen je na stratištu 71 čovjek. Ne zna se je li za vrijeme revolucije u jednom danu pogubljeno više ljudi.

Udar bila je veliko iznenade. Zatekao je nespremne sve one koji bijahu zaduženi za si-gurnost.

Cjelokupna vlada bila je razdiana proturječnostima. Ubojstvom Robespierre i njegovih suradnika bila je smrtno pogodjena i nije se mogla oporaviti. Tek dolaskom Napoleona nastao je velik preokret.

Francuska revolucija bila je krvava. Mnogo je ljudi izgubilo svoje živote. Mnogo je proliveno nedužne krvi. Točan broj se ne zna. Proučavatelji misle kako je u doba vladanja Robespierre za nepunu godinu ubijeno više od 25.000 ljudi, a za trajanja revolucije više od 100.000. A koliko su ljudi podnjeli straha, tjeskobe i svekolike patnje, može se o tome samo razmišljati.

Pa ipak! Francuska se revolucija dogodila u Francuskoj, ali je uzdrmala cijelu Evropu i po svemu svijetu oživjela u ljudskim srcima zamrлу svijest o nenadoknadivim vrijednostima osobne slobode, jednakopravnosti i bratstva. Obilovala je nebrojenim primjerima ljudske čestitosti – čovjekoljublja, istinoljublja, junaštva i neslomiva značaja te mirna podnošenja patnje i smirenja umiranja. Zorno je pokazala koliku snagu može čovjeku dati vjera u Boga u najtežim iskušenjima i nevoljama ljudskoga života. Mnogima je vratila vjeru u čovječnost čovjeka. Primjeri brojnih svećenika vratili su mnogima povjerenje u crkvu i njezine službenike!

Pomislimo pritom na žrtve redovnica, posebice starijih časnih sestara. Na kraju i samoga Pape. Nije on bio čovjek-vjernik izuzetne veličine, ali je mnogo trpio, odveden u sužanjstvo i u sužanjstvu umro. Ljudski gledano, nije morao. Nu on se nije pokorio nasilju. Imao je snage za to kao i za smrt u zarobljeništvu. Nedvojbeno je posvjedočio drugačiji život od raskošna života i vojničkoga ratovanja renesansnih papa!

(nastavit će se)

DAJE SE KAO ZEMLJA

bježi
poput vjetra

trči ti
u susret
kao sunce
i nestaje
kao voda

ljubi
tvoje trojstvo
kao dijete mater

zato
ne zamjeri joj
već
primi je i vodi
od sutona
ka zori

jer jedno
bez drugoga

postaje ništavilo
koje tada dobiva
najveće bitke

govorim tebi
ti krvniče
i životvorče

ne zamjeri joj
već je vodi

vuci

nosi

od sutona
ka zori

Ante RUBELJ

NEMOJ UMRIJETI

nemoj umrijeti
od pjesme
svoje ljubavi

nemoj umrijeti
od pjesme

nemoj umrijeti

nemoj

Mario BILIĆ

NAŠ NUTARNJI SVIJET (7)

PAMĆENJE I ZABORAV

Sjećate li se na kojem ste mjestu bili kad ste glasovali na prvim višestračkim izborima u travnju 1990.? Sjećate li se možda kako ste se osjećali? Pamtite li da smo tada glasovali za Društveno-političko vijeće Sabora Socijalističke Republike Hrvatske, Vijeće općina Sabora Socijalističke Republike Hrvatske te za Vijeće udruženog rada Socijalističke Republike Hrvatske, te da je HDZ osvojio 58 % zastupničkih mesta, SKH-SDP (Savez komunista Hrvatske – stranka demokratskih promjena!) 26 %, a KNS (Koalicija narodnog sporazuma) 5,9 %?

Pamćenje je čovjekova sposobnost pohranjivanja, obrađivanja i korištenja informacija. Ključna je za život. Bez njega ne bi bilo učenja, pa stoga ni opstanka. Odnosi li se na teorijska, objektivna znanja (*Tri puta tri je devet*) zovemo ga semantičkim, uključuje li informacije iz osobnih iskustava (*Ovaj čovjek je prema neni uvijek bio drag*) epizodičnim, a radi li se o vještinama koje smo stekli iskus-

Piše:

Maja RUNJE, prof.

tvom i vježbanjem (*Svetlo će se upaliti stisnem li prekidač*) proceduralnim.

Ima niz svojih slabih strana. Najobiljnija je zaboravljanje, no tu su i iskrivljivanje, nesposobnosti zaboravljanja te mnoge druge. Zaboravljanje je gubitak informacija, koji najčešće nastaje protokom vremena, no ponekad i rastrešenošću i raznim blokadama (*Gdje li sam stavila ključ...? Njegovo ime mi je na jeziku...*). Iskrivljivanja pak nastaje miješanjem aktualnih i starih znanja, sugestivnim poticajima sa strane ili nutarnjim razlozima koji nas potiču da sjećanja prilagođujemo ili popravljamo. Nesposobnost zaboravljanja pojavljuje se obično kad je riječ o vrlo traumatičnim događajima, koje je teško preraditi, sortirati i odložiti.

Politički zatvorenici koji su patili u komunističkim zatvorima sigurno pripadaju skupini traumatiziranih ljudi te ne mogu

lako zaboraviti. Nije iznenadujuće da njemačka istraživanja, kojih je na tom području najviše - a kroz brutalne kaznionice DDR-a je od 1949. do 1989. prošlo više od 200.000 političkih zatvorenika - uvjek ponovno pokazuju da veliki dio žrtava pati od perzistirajućih bolnih sjećanja, dakle od posttraumatskog sindroma.

Možda je iznenadujuće da od ozbiljnih tegoba pati i velik broj počinitelja! Studije koje su istraživale psihičko zdravlje ljudi koji su radili u tajnim službama, policiji, partiji i u upravnom aparatu te intenzivno sudjelovali u provođenju represije, pokazuju da i oni danas često pate - od dubokog osjećaja nesigurnosti te od strahova, nesanica ili doživljaja da ih se progoni. Istraživači su sindrom nazvali *traumatiskim nutarnjim ogorčenjem* (njem. *traumatische Verbitterungsstörung*), budući da u pozadini sindroma najčešće nisu osjećaj žaljenja i krivice, već ogorčenost prema demokratskom društvu i snažna potreba za osvetom! Ljudi koji su nastojali da se cijelo društvo drži pod pritiskom i u

SAVJET LIJEČNIKA

ISTROŠENOST ZGLOBOVA – ARTROZA

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ**

Artroza (arthrosis) je u prvom redu napredujuće fizičko oštećenje zglobova i zglobnih struktura, drugim riječima, njihova istrošenost. Za te vrlo raširene promjene postoje različiti uzroci. Oduvijek je postojalo preopterećenje teškim radom koje se odražavalo na određenim zglobovima, prema vrsti posla. Suprotno tomu, danas su česti uzroci nedovoljna aktivnost i manjak kretanja, što, paradoksalno, više opterećuje zglobove, radi zakržljalosti mišića podupirača. K tome dolazi i pretilost. Nadalje, posljedice često ostavlja i ekstremni šport koji često dovodi do prekoračenja prirodnih granica opteretivosti. Svoje čine i ozljede, u športu ili radi nesreća. Veliku ulogu imaju i štetni čimbenici kao što je neprikladan namještaj, odjeća, i, najviše, obuća, kao i te nenošenje potrebnih uložaka kod spuštenih ili deformiranih stopala.

Zahvaćena artrozom, hrskavica na zglobnim površinama - koja je nužna kao odbojnik, ublaživač opterećenja i međusobnih udaraca kostiju - počinje se mjesti-

mično razgrađivati i stanjivati te djelomično i mrvti. Slobodne čestice često se uklješćuju među zglobnim strukturama i uzrokuju jaku bol. U početnim stadijima tipično je bolno razgibavanje nakon duljeg sjedenja ili nakon ustajanja, nakon čega bol prestaje ili se smanjuje. Razvije li se bolest dalje, dolazi do tipičnih bolova kod određenih pokreta. U uznapredovalim stadijima pojavljuju se promjene u kostima sa stvaranjem cisti i bujanjem izraslina koje za posljedicu imaju stalnu bol te sve manju pokretljivost. Hrskavica može i potpuno nestati. Nestala, razgrađena hrskavica se ne može regenerirati. Kao reakcija na istrošenost zna se razviti i upalna komponenta artoze – osteoartritis.

U početnim razdobljima dobro pomažu fizikalna sredstva – mnogo kretanja i ciljana gimnastika, zatim toplina ili hlad-

noća (ako se radi o upali) te lijekovi protiv upale i bolova. Ponekad se koristi i kortizon. Blagotvorno olakšanje nakon lokalnog ubrizgavanja kortizona može, međutim, biti plaćeno daljnjim razgrađivanjem hrskavice primjenjuje li se prečesto. Ako u dalnjem toku ove mjere više ne pomazu, preostaje operacija, u krajnjem slučaju ugradivanje umjetnog zgloba ili njegovih dijelova. Pri tome treba imati na umu da s operacijom nije dobro previše odugovlačiti, kako mišići, radi bolova, ne bi toliko oslabili da bolesnik nakon (uspješnog) zahvata više ne stane na noge. Često se spominju i alternativni načini liječenja, no treba reći da mnoge reklamirane i nedovoljno potvrđene metode, nerijetko vrlo skupe, pomažu uglavnom proizvođačima i onima koji ih primjenjuju, a ne bolesniku.

Što činiti?

Kretanje, kretanje i, ponovno, kretanje! Osobito je važno ono bez posebnih opterećenja – hodanje, brzo hodanje (walking, nordic walking), vožnja biciklom te plivanje. U mnogim zemljama stariji ljudi

prevari, a da se istaknutije neistomišljjenike zatvara i bestijalno muči, uvjereni su da su bili u pravu! Tvrde i misle da su djelovali iz idealja ili da su samo obavljali svoju dužnost, prema važećim zakonima!

Sjećanje i zaboravljanje uvijek prolaze nekom vrstom subjektivnog sita, no očito

je da je sito osobito gusto kada je riječ o nama samima. Gotovo nikada nemaju svojstva filmske kamere. Vlastite prošlosti sjećamo se naime kao drame u kojoj smo igrali glavnu ulogu, u scenariju koji je organiziran tako da održimo sliku koja nam treba. Pamtimo informacije koje smo

mentalno prepričavali i interpretiramo ih prema aktualnoj životnoj koncepciji.

Zanimljivo je da istraživanja pokazuju da je naš mozak – po svemu se čini – za takvav subjektivan pristup upravo i konstruiran! Čeoni režnjevi koji su odgovorni za obradu informacija o nama samima i za obradu informacija o ljudima koji nas okružuju, a koji osiguravaju predviđanje vlastitog ponašanja te ponašanja drugih ljudi, redovito funkcionišu u samo-referentnim procesima. Zadaća im je stabiliziranje vlastite biografije! Očito je da za svoje samoodržanje ljudi nužno trebaju što koherentniju biografiju!

Ali čovjek ima i druge dijelove mozga! Semantička (objektivna, racionalna) inteligencija i pamćenje pokazat će nam da je tri puta tri uistinu devet – u slučaju da informaciju želimo prizvati a ne potisnuti. A tu je i glas savjesti! Lako ga se oslušne namjeravamo li odmjeriti što je dobro a što je zlo (*Pravde Tvoje ja se držim, ne puštam je, zbog mojih me dana srce korit neće; Job, 27,6*). A društva imaju moral i zakone! Svrha im je trajno tražiti ravnotežu između oprštanja i pozivanja na odgovornosti – baš kao što je to dužnost i nama samima kada prizivamo vlastito pamćenje i ocjenjujemo svoj život. •

se redovito kreću biciklom te biciklom gibanje kukova, kao i pravilan položaj idu i na duge izlete. Dobar običaj! Tijesnom aktivnošću se mnoge bolne promjene mogu spriječiti, ublažiti ili usporiti u razvitu. Nikad nije kasno! Kretanje pomaže i prokrvljenju zglobova kao i njihovu podmazivanju. Koristan i jednostavan trik: Kod stajanja koljena ne valja potpuno ispružiti, nego je dobro stalno vršiti male kretnje i promjene težišta – što jača mišice i raspoređuje zglobnu sluz. Ako je potrebno, uvijek je pametno – bez lažnog i nepotrebnog srama – koristiti sva pomagala koja pomažu smanjenju pritiska na zglobove: uloške za cipele, izjednačavanje dužine nogu, štapove za podupiranje i, osobito, rolatore koji silno olakšavaju pokretljivost.

A sada još par riječi o izbjegljivim uzrocima artroze – barem za one koji je još nemaju: to je pogrešan namještaj – pretvrđi madraci, anatomske nepogodnosti jastuci, preduboki naslonjači i stolci te radna mjesta koja ne odgovaraju funkciji tijela. Također pogrešna odjeća – sa sadistički pritegnutim steznikom preuske hlače koje već od djetinjstva i elegantnom? Najviše trpi baza – samo mladost sprječavaju normalan razvoj i stopalo. Hallux valgus, iskrivljeni polui-

čašeni nožni palac, kod muškaraca je nepoznat! Zatim, uz kukove i kralježnicu, promjene jako oštećuju i koljeno koje je, kao kombinacija pet zglobova, najsloženiji i najosjetljiviji zgrob u tijelu. Ako se ne obaziremo na športaše, nije čudo da daleko više žena nego muškaraca pati i završi na operacijama kukova i koljena.

Najgore od svega je pogrešna obuća, osobito visoke i previsoke potpetice. Svi zglobovi tijela u lančanoj povezanosti mijenjaju poziciju kao reakciju na pomak samo jednoga nosećeg zgloba! To se izričito odnosi i na spuštena stopala ako nisu korigirana ulošcima. Zato se svako povišenje potpetica za više od oko dva i pol centimetra negativno odražava na čitavo tijelo. Kod vrlo visokih potpetica čak nije više moguć ni normalan hod, nego ukočeno tvrdo stupanje s još jačim međusobnim udarcima na sve zglobove, a uz to na one dijelove zglobne površine koji nisu za to predviđeni. Težiste tijela se pomakne prema naprijed, a zdjelica i kralješci mijenjaju nagib, da bi kompenzirali. Elegancija? Ne, već prolazna predodžba i prisila podložna modi.

Tko danas još smatra ženu u krinolini tijela. Također pogrešna odjeća – sa sadistički pritegnutim steznikom elegantnom? Najviše trpi baza – samo mladost sprječavaju normalan razvoj i stopalo. Hallux valgus, iskrivljeni polui-

čašeni nožni palac, kod muškaraca je nepoznat! Zatim, uz kukove i kralježnicu, promjene jako oštećuju i koljeno koje je, kao kombinacija pet zglobova, najsloženiji i najosjetljiviji zgrob u tijelu. Ako se ne obaziremo na športaše, nije čudo da daleko više žena nego muškaraca pati i završi na operacijama kukova i koljena.

Cuvajmo se sami, ublažimo smetnje ako ih već imamo i pokušajmo barem mlađim generacijama dobrim savjetom uštedjeti mnogo boli. Pokret! •

ISPRAVAK

U rubrici Savjet liječnika u *Političkom zatvoreniku* br. 246 od listopada 2012., potkrale su se dvije pogreške. Prvo, volumen žlijezde štitnjače označen je kao 18, odnosno 25 milimetara. Ispravno je *militara*. Drugo, Hashimotov tireoiditis, stanje nakon operacije, liječenje radioaktivnim jodom, itd. navedeni su kao uzroci *hipertireoze*. Ispravno je *hipotireoze*. Ispričavamo se autorici i čitateljima. (Ur.)

U POVODU 150. OBLJETNICE STRANKE PRAVA I 115. OBLJETNICE SMRTI OCA DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆA

KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (XVIII.)

23. XII. 1937. U Beogradu umire Osman Nuri HADŽIĆ, jedan od prvih pravaša među b-h muslimanima. Rođen je 28. lipnja 1869. u Mostaru, a više o njemu u tekstu na dan rođenja.

17. XI. 1938. U Zagrebu je umro Ante TRUMBIĆ. Rođen je Splitu 17. svibnja 1864. Više o njemu u tekstu kod datuma rođenja.

22. IV. 1939. Prihvaćena je *Deklaracija akademskih klubova Hrvatskog sveučilišta u Zagrebu* na skupštini u dvorani Pravnog fakulteta, koju je predložio Jusuf Okić. Upućena je Mili Budaku, nadbiskupima Alojziju Stepincu i Ivanu Šariću, reis-el-ulemi Fehimu Spahi, konzulatima u Zagrebu itd. Tekst deklaracije je usvojen dan prije na sastanku u prostorijama Kulturnog akademskog društva „August Šenoa“ (Ilica 8). Potpisnici deklaracije su hrvatski katolički i muslimanski sveučilištarci iz Narodne uzdanice, KAD „August Šenoa“, Hrvatskog katoličkog akademskog društva „Domagoj“, Sveučilišnog pododboara Matice Hrvatske i Udruženja sveučilištarki u Zagrebu. Deklaracija je reakcija sveučilištaraca starčevičanske provenijencije na očevidnu namjeru Vladka Mačeka i Dragiše Cvetkovića dijeljenja BiH. U deklaraciji je istaknuta hrvatska cjelovitost, hrvatsko državno pravo i načelo prirodnog prava naroda, hrvatstvo Muslimana, kao i geopolitička važnost BiH. Osim toga, u tekstu stoji: „Mi smo se Hrvati od godine 1918. našli u općem obespravljenju, ali smo ipak u glavnom postigli teritorijalnu kompaktnost. Tako smo bar u nesreći bili zajedno.“;[1] što je zanimljivo gledište mladih nacionalista u vezi „vječne“ diskusije je li „ujedinjenje 1918.“ bilo nužno zlo, s obzirom na pozne – s Antantom dogovorene – pretenzije Srbije, Italije i Crne Gore prema hrvatskim zemljama.[2]

19. XII. 1939. U Budimpešti je umro Ivo (Ivica) FRANK, pravaški političar i pravnik. Rođen je u Zagrebu 17. prosinca 1877. Više o njemu u tekstu kod datuma rođenja.

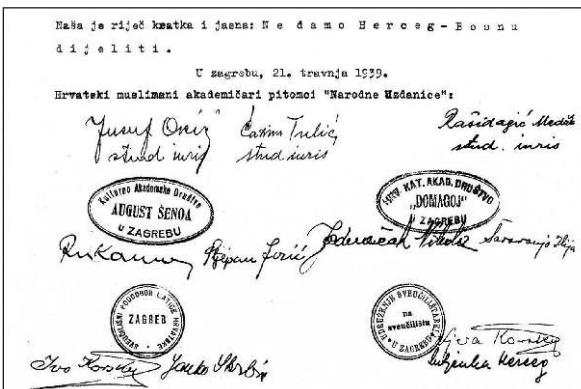
24. VI. 1942. U Zagrebu je umro general i pravaš Ante MATASIĆ. Rođen

Priredio:

Mladen KALDANA

je 9. lipnja 1862. u Kompolju kraj Otočca. Više o njemu u tekstu kod datuma rođenja.

17. XI. 1942. Predsjednik Hrvatskog državnog sabora i nekoliko zastupnika uputilo je *Spomenicu Poglavniku*. To je uglavnom djelo pravaških „korenika“, što je vidljivo u popisu potpisanih: Marko Došen, Ademaga Mešić, Fran Milobar, Krunoslav Lokmer, Mirko Košutić, Stjepan Uročić, Vinko Krišković, Marko Veršić, Tomo Vojković i Ferdinand Gasteiger

Deklaracija hrvatskih nacionalista o BiH (1939.)

(zastupnik Volksdeutschera). Njome se kritiziraju određeni aspekti ustaškog režima, kao i općenito stanje u državi. Rimski ugovori i odnos prema Italiji drže se uzrokom uništavanja hrvatskog naroda i odlaska dalmatinskih Hrvata u tzv. NOB. „Dvotračnost“, odnosno sukobljavanje kompetencija državnih i ustaških oblasti, kako u upravi tako i u vojsci, onemogućava normalno funkcioniranje države. Oštro se kritizira rad i postignuća Slavka Kvaternika. Također se ističe da su u ustaše redove ušli, i to na upravne položaje, „nečasni ljudi“. Među ostalim, traži se redarstveni nadzor na logorima i „postepeno raspuštanje“ istih. Nadalje, traži se i veća uloga Sabora u vođenju države. O uspjehu *Spomenice* postoje različite interpretacije. U literaturi se taj spis najčešće označuje kao memorandum i datira s 30. studenog.[3]

7. IX. 1944. Umro je Marko DOŠEN u Zagrebu, a rođen je 7. srpnja 1859.

u Mušaluku. Njegov politički put je dobar primjer složenosti pravaškog pitanja od kraja XIX. st. nadalje i neosnovanost pojednostavljenog tj. crno-bijelog pristupa pravaškoj problematiki. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

22. II. 1945. Umrla je u Zagrebu Marija KUMIČIĆ, rođ. Maršić. Rođena je 11. prosinca 1863. u Varaždinu. Supruga Eugena Kumičića bila je istaknuta pravašica, društvena djelatnica, novinarka itd., a više o njoj na dan njenog rođenja.

9. V. 1945. U Beču je umro poznati pravnik i frankovac Mirko KOŠUTIĆ. Rođen je 22. listopada 1869. u Krapini. Više podataka u tekstu na dan rođenja.

7. VI. 1945. U Zagrebu je pogubljen Nikola MANDIĆ. Rođen je 17. siječnja 1869. u Docu kraj Travniku. Više o njemu u tekstu na dan njegovog rođenja.

30. VI. 1945. U Zagrebu je strijeljan Kerubin ŠEGVIĆ. Rođen je 23. veljače 1867. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

5. VII. 1945. U Popovači od posljedica zlostavljava umro je Ademaga MEŠIĆ, veliki starčevičanac, narodni prosvjetitelj i kulturni radnik. Datum i mjesto smrti nije sigurno. Moguće jest da je preminuo neutvrđenog dana mjesec srpnja iste godine u Staroj Gradiški. Rođen je 25. ožujka 1869. u Tešnju. Više podataka o njemu u tekstu na dan rođenja.

9. X. 1945. Umro je u Zagrebu Fran MILOBAR, jedan od najvećih umova frankovaca i kršćansko-socijalnih pravaša. Rođen je 19. prosinca 1869. u Petrinji. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

25. V. 1947. U Zagrebu je umro veliki hrvatski povjesnik i nepokolebljivi nacionalni radnik Rudolf HORVAT, a rođen je 14. ožujka 1873. u Koprivnici. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

15. X. 1949. Hrvatsko glasilo u Buenos Airesu blisko Anti Paveliću (*Hrvatska*) najavilo je osnutak novog pokreta – Hrvatska državotvorna stranka – s ciljem obnove podpune državne samostalnosti.[4] U programu HDS-a zanimljiv je stav koji slijedi: „HDS zastupa stanovište da Država Hrvatska može stupiti u zajednicu s drugim državama samo u slučaju ako i

sve ostale evropske države stupe u takvu zajednicu, i to kao potpuno ravnopravan član sa svim ostalim državama, sve to ako takvo stupanje u zajednicu hrvatski narod odobri općim glasanjem (plebiscitom)“.[5] nače, bivši britanski premijer Winston Churchill predložio je u rujnu 1946. stvaranje Sjedinjenih Država Europe po uzor na SAD.

23. V. 1950. U Sarajevu je umro Ivan-Aziz MILIĆEVIĆ, iznimani pravaš, književnik i novinar. Rođen je u Mostaru 23. lipnja 1868. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

9. I. 1951. U Buenos Airesu braća Ivan i Ante Oršanić osnivaju Hrvatsku republikansku stranku (HRS). Stranka nije bila masovna po članstvu, ali je predstavljalva važan dio inteligencije hrvatske emigracije. Glasilo HRS-a je *Republika Hrvatska*.[6] Stranka je objedinila najbolje iz starčevićanstva, radićevštine i Desetotravanske revolucije, odnosno predstavlja „sintezu starčevićanske nacionalne politike i suvremenih socijalnogospodarskih strujanja solidarističkog tipa“. U Zagrebu je registrirana 15. lipnja 1991. kao Hrvatska republikanska zajednica (HRZ) zbog legalnih razloga.[7]

8. VI. 1956. U Argentini je i formalno osnovan Hrvatski oslobođilački pokret (HOP). „Na taj će se način usredotočiti, pojačati i pospješiti rad pripadnika *Hrvatskog Ustaškog Pokreta*, svih sljedbenika nauke Ante Starčevića, *Hrvatske republikanske Seljačke Stranke* (Stjepana Radića), *Hrvatskih Oružanih Snaga*, *Hrvatske Državotvorne Stranke*, te svih rodoljuba

svrstanih u društva i organizacije pod raznim imenima, u raznim zemljama u tuđini, a sa istim oslobođilačkim ciljem.“[8]

26. II. 1958. U Rimu je umro Filip LUKAS, geograf, geopolitičar, kulturni djelatnik i starčevićanski intelektualac. Rođen je u Kaštel Starom 29. travnja 1871. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

28. XII. 1959. U Madridu je umro Ante PAVELIĆ, odvjetnik, pravaški političar, ustaški poglavnik i hrvatski državnik. Rođen je 14. srpnja 1889. u Bradini kraj Konjica. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

4. I. 1961. Donesena su „Temeljna načela“ Hrvatskoga revolucionarnog bratstva (HRB). U skladu s konspirativnošću te organizacije nije jasno ni mjesto osnutka HRB-a, niti mjesto donošenja „Temeljnih načela“. Neki autori tvrde da je HRB osnovan 1961. u Australiji, da bi zatim naveli da su spomenuta Načela usvojena navedenog nadnevka u Švedskoj (Uppsala).[9] Nema potrebe objašnjavati potpunu vremensku nelogičnost takvih tvrdnji. Prema autorima udbaške provenijencije, Načela su usvojena u Bruxellesu (flamanski naziv za Bruxelles), što se vidi iz, navodno, završne rečenice tog dokumenta: „Ova Temeljna načela sačiniše i vlastoručno potpisane revolucionarci-ute-meljitelji dne 4. siječnja 1961. godine na sastanku u Belgiji (istaknuo M.K.)“. „Udbaški upućeni“ autori tvrde i da je Višnja Pavelić (poglavnikova kći) bila prvi povjerenik HRB-a za Europu i jedina žena u Bratstvu. Kako god bilo, HRB je osnovan s ciljem stvaranja nezavisne hrvatske države. Po broju „diverzantsko-terorističkih akata“ protiv Jugoslavije bijaše najagresivnija hrvatska emigrantska organizacija. Međutim, infiltriranost jugoslavenske službe sigurnosti u HRB (kao i u većini hrvatskih emigrantskih organizacija) rezultirala je smrću mnogih revolucionara.[10] HRB je raspuništen 25. studenog 1996. Pripadnik te revolucionarne organizacije bio je i kasniji križnik HOS-a Blaž „Ero“ Kraljević.

28. VIII. 1965. U Münchenu na velikoj skupštini hrvatskih nacionalnih boraca pročitana je „Poruka Domovine“, u kojoj je istaknuta nužnost uspostave države, spremnost borbe za nju i protiv zla srbokomunizma. Poruku je napisao i potpisao Poslovni odbor Obnovljene Hrvatske Stranke Prava u Zagrebu 20. kolovoza 1965.[11] Navedeni HSP nije

stranka, već je konspirativna skupina nacionalnih boraca.

17. XII. 1968. U Buenos Airesu umro je Ivan ORŠANIĆ, nacionalni borac, intelektualac, publicist i političar. Rođen je u Županji 2. srpnja 1904. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

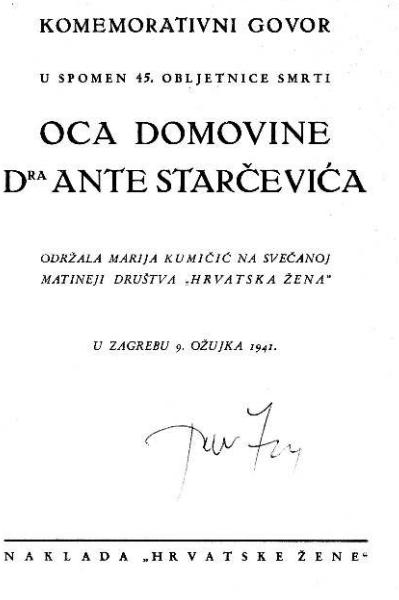
10.-11. X. 1970. Na zajedničkoj sjednici Predsjedništva i Izvršnog Vijeća Hrvatskog narodnog odbora u Münchenu donesena je izjava. U njoj, među ostalim, stoji: „*Hrvatski Narodni Odbor tjesno surađuje [...] sa svim onim hrvatskim organizacijama, koje vuku svoj korijen iz nauke Oca Domovine Dr. A. Starčevića, te njegove i naše Hrvatske Stranke Prava, pa se u to ime jednodušno pozdravlja prijedlog predsjednika Ujedinjenih Hrvata Europe [HOP], da se obnovi organizacija stare, slavne i državotvorne Starčevićeve Hrvatske Stranke Prava, te da se tako i formalno ujedine hrvatske borbene organizacije, među kojima i nisu nikad postojale ideološke razlike.*“[12]

31. V. 1972. U Berlinu je umro pod sumnjivim okolnostima (vjerojatno otrovan) Branimir JELIĆ, iznimno sposoban pravaški organizator. Rođen je 28. veljače 1905. u Docu Donjem kraj Omiša. Više o njemu u tekstu na dan rođenja.

(nastavit će se)

Bilješke:

- [1] R. HORVAT, *Hrvatska na mučilištu*, 604.-607.; Nada KIŠIĆ-KOLANOVIĆ, *Muslimani i hrvatski nacionalizam. 1941. – 1945.*, Zagreb 2009., 26.-29.
- [2] *Jugoslavija 1918-1988. Tematska zbirka dokumenta* (pr. Branko PETRANOVIĆ, Momčilo ZEČEVIĆ), Beograd 1988., 53.-64.
- [3] Nada KIŠIĆ-KOLANOVIĆ, „*Hrvatski državni sabor Nezavisne Države Hrvatske 1942.*“, ČSP, 32/2000., br. 3, 562.-563.; B. KRIZMAN, *NDH između Hitlera i Mussolinija*, 430.-433.; *Istina o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. 10. travanj 1941. – 1991 pedesetogodišnjica uspostave Nezavisne Države Hrvatske*, Buenos Aires 1991., 40.-41.
- [4] B. KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, 231.-235.
- [5] *Isto*, 232.
- [6] *Isto*, 335.; *Tko je tko u NDH*, 302.-303.
- [7] *Načela Hrvatske republikanske stranke*, s. l. a. (Buenos Aires 1990.); „*Program stranke. Skraćeni program Hrvatske republikanske zajednice*“ (<http://www.hrz.hr/30-0-Program.html>, 10.02.2011.)
- [8] B. KRIZMAN, *Pavelić u bjekstvu*, 363.-364.
- [9] Bože VUKUŠIĆ, *Tajni rat UDBE protiv hrvatskih iseljenika iz Bosne i Hercegovine*, Zagreb 2002., 42.-51., 173.
- [10] *Isto*, 176.-179.; Milenko DODER, *Jugoslavenska neprijateljska emigracija*, Zagreb 1989., 27.-29., 110.-112.; J. JAREB, „*Kronika djelovanja Hrvatskog narodnog odbora od jeseni 1950. do proljeća 1972.*“, *Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića*, (pr. J. Jareb), 390.-393.
- [11] J. JAREB, „*Kronika djelovanja Hrvatskog narodnog odbora od jeseni 1950. do proljeća 1972.*“, *Političke uspomene i rad dra Branimira Jelića*, (pr. J. Jareb), 395.-404.
- [12] *Isto*, 467.

«HRVATSKI USTAŠE PRED FRANCEZKIM SUDOM» (III.)

(*Evolucija*, god. 4/1936., sv. 2-3, veljača-ožujak 1936.)

Da se dobije makar posve blijeda slika tog načina sudovanja, donosimo niže izvještaj prema beogradskoj „Politici“ od 20. XI. 1935. o razpravi od dne 19. studenoga 1935., a da se vidi i druga strana međutim, donosimo na koncu izvještaja i izvadak govora Desbonsa (Desbona) prema pariškom „Temps“-u od 21. listopada 1935.

«U 11 sati i 10 minuta sudbeni prozivatelj prilazi stolu predsjednika suda de la Boise-a (de la Boaz-a) i predaje mu veliki listovni omot. Predsjednik ga pogleda, i primjetivši, da je taj postupak čudan, veli, da je pismo upućeno porotnicima, pa ga predaje predsjedniku porote Masseni. Ovaj otvara omot, u kome se nalazi jedno pismo i jedne novine.

Branitelj obtuženih Desbons ustaje i odlučno traži, da sud vidi, što je to. Radi toga braniteljeva zahtjeva predsjednik suda prekida sjednicu. U toku odmora po hodnicima sudbene sgrade govori se samo o tome pismu. Neki su novinari znali pripovijedati tek toliko, da je u onim novinama u omotu nešto nepovoljna napisano o odvjetničku Desbonu.

U 11 sati i 25 minuta razprava se nastavlja. Ustaje branitelj Desbons i veli:

- Ja želim, da sud čuje, što je bilo u pošiljci, upućenoj poroti.

Nakon male prepiske Massena ustaje i veli:

- To su bili osobni papiri bez vrijednosti.

Desbons ponovno ustaje i traži novu odluku suda, da se sve, što bude poroti predano tokom ove razprave, pa i pismo, koje je već upućeno, sdruži sa spisima procesa. Zatim traži, da se razprava prekine na pet minuta, kako bi on mogao urediti svoje zahtjeve, o kojima bi sud onda od-

Piše:

Vladimir RADIĆ

mah rješavao. Jedan porotnik traži riječ, ali mu je predsjednik suda uzkraćuje.

- Vi kao porotnik ne možete davati svoje mišljenje. To se protivi zakonu.

Porotnik broj 7:

- Nemam namjeru da dajem svoje mišljenje: To je gledište porote.

- Predsjednik napokon pristaje, da u obliku obavijesti dade gledište na tu stvar.

Porotnik:

- Pismo, koje nam je upućeno, uništeno je u našoj porotničkoj dvorani, gdje vijećamo.

Desbons ustaje i odlučno traži:

- Ja tražim prekid razprave.

Nastaje sukob, koji završava time, da predsjednik daje odmor od pet minuta, kako bi Desbons mogao dati svoj zahtjev pismeno. U dvorani je neobično uznemireno. U međuvremenu se saznaje, da se porotnik, koji je govorio u ime porote, zove Pellegrin i da je privatni činovnik. Za vrijeme odmora porota ostaje u samoj dvorani.

Uzbuđenje je vrlo veliko naročito među odvjetnicima iz samoga Aixa.

Točno u 11 sati 43 minute predsjednik, de la Boise otvara razpravu. U ime obtuženih Desbons se javlja na braniteljskoj govornici i čita svoje zahtjeve, koji su u izvodu slijedeći:

- U ime obtuženih ja stavljam slijedeći zahtjev: s obzirom, da je u toku procesa jedan omot upućen poroti, i preko suda i preko sudbenog prozivatelja predan predsjedniku porote, nadalje obzirom, da je predsjednik na zahtjev obrane, da se to saobćenje preda sudu i pročita, izjavio da je ono bez važnosti i da je posve ličnog značenja, zatim s obzirom, da je sedmi porotnik g. Pellegrin bio ovlašten od porote da dade jednu izjavu, i konačno, s obzirom, da je g. Pellegrin izjavio, da je to pismo uništeno, ja tražim, da sud uzme ovo na znanje i da donese zaključke o ovim činjenicama.

Državni odvjetnik ustaje i prosvjeduje protiv navoda branitelja tvrdeći, da porota nije dala nikakovo porotničko mišljenje.

Branitelj naprotiv tumači, da je poroti dana obavijest u toku razprave, što je protivno zakonskim propisima i da nitko ne zna sadržaj toga saobćenja i da su porotnici uništili pošiljku.

Prizori iz sudnice u Aix-en-Provencu

Obtuženi se slažu u cijelosti sa stanovištem i zahtjevima svoga branitelja. Predsjednik zaključuje razpravu u točno 11 sati 48 minuta i određuje nastavak poslije podne, kad će biti saobćena sudska odluka.

Nakon što su se prisutni razišli, novinari su zapitali Desbonsa, neka im kaže svoje mišljenje o koncu toga sukoba.

Desbons je široko mahnuo rukom i rekao:

- Ja očekujem poništenje razprave. Zatim malo kasnije dođaje:

- Meni se pruža oružje. Moja je staležka dužnost branitelja, da sve te činjenice izkoristim.

Nastavak razprave započeo je u 14 sati 15 minuta. Predsjednik otvara razpravu i saobćuje odluku suda povodom prijepodnevnog zahtjeva branitelja Desbonsa. Predsjednik najprije čita tako slabim glasom, da je potreban zvučnik, koji pojačava glas, da se čuje u sudnici.

Desbons ustaje, da pred sudu dodatak svojem jutrošnjem zahtjevu. Predsjednik neće da to primi. Nastaje žučna prepirkica, i napokon predsjednik nalaže činovniku da primi dodatak braniteljevu zahtjevu.

Georges Desbons primjećuje, da je dodatak svojem prijašnjem zahtjevu dao prije, nego što je pročitan zaključak vijeća o njegovom jučerašnjem zahtjevu.

Predsjednik čita taj zaključak suda, kojim se odbacuje jučerašnji zahtjev branitelja Desbonsa.

Desbons odlučno traži, da se pročita i taj dodatak. Njegov glas je jači od predsjednikovog zvučnika. Na to ustaje glavni državni odvjetnik Roll i oštrim glasom uzvikuje:

- Gospodo, to je običan manevr. Postupak odvjetnika Desbonsa ide za tim, da dirne porotu, ali on u tome neće uspjeti, jer ja dobro poznajem porotu departmента Bouche-de-Gironde (departmana Buš-de-Žirond).

Desbons se nanovo diže, i između njega i državnog odvjetnika Rolla nastaje oštra razprava, u kojoj se riječi težke i krupne većim dijelom gube. Sva dvorana je uzbudena, naročito, kad je državni odvjetnik spomenuo, da mu je poznato, odakle potječe pismo upućeno poroti, i pri tome je očito mislio na Desbonsa.

Georges Desbons sav se uzbibao, njegove ruke i pestnice vide se i čuju, a napose jak glas:

- Vi dakle znate sadržaj toga pisma, upućenog poroti? Eto, to je republikansko pravosuđe. Sve, što vam mogu reći, to je, da ne ćete imati glave ovih ljudi, gospodine glavni državni odvjetniči, niti vi niti vaš zamjenik-krvnik.

Desbons ne govori više samom tužitelju, nego sudu i čitavoj dvorani. Državni odvjetnik odgovara najjačim svojim glasom, ali se ovaj gubi u občoj bući.

Aleksandrov ljes u Splitu

Predsjednik de la Boise, čiji glas se može čuti jedino zahvaljujući zvučniku, izjavljuje:

- Ovo prvi put vidim jednog odvjetnika, da upotrebljava ovakav postupak pred Prizivnim sudom.

Desbons kaže:

- Ja vam zabranjujem, da mi dajete poduke.

Konac rečenice gubi se u občem objašnjavanju. U jednom trenutku sva je dvorana na nogama. Novinari bilježe tu i tamo koju riječ. Njihova su lica blijeda. Uzbuđenje je zaista na vrhuncu.

Iznad svih ostalih čuje se glas državnog odvjetnika Rolla. Najednom nastaje tišina, jer svi osjećaju, da Roll želi reći nešto važno. I novinari uspijevaju zabilježiti završetak njegove rečenice, koji uostalom sadrži čitav njen smisao.

- Ovakvi postupci ne mogu se dalje trpjeti...

Zatim upirući prst ravno u branitelja uživaju:

- Ja tražim vaše brisanje iz odvjetničkog reda sbog uvreda nanesenih sudstvu.

Prvi predsjednik suda de la Boise (de la Boaz) poziva obtuženog Georgesesa Desbonsa (Žorža Dezbona), da ustane i da kaže što u svoju obranu.

Desbons ustaje i počinje da govori.

- Po drugi puta u ovome procesu ja se branim. I kao što branim ljudе, protiv kojih obtužbe nisu mogle biti podignute, ja se sam branim pod istim okolnostima. Traži se moje brisanje iz odvjetničkog

reda. To znači moje izbacivanje iz odvjetničkog staleža. Traži se, da mi sudi Prizivno sudište isto tako, kako što se danas sudi drugim mojim kolegama, koji odgovaraju u afери Staviskog. To, što se od ovoga suda traži, znači oduzeti mi kruh. Posljednji nitkov, zadnja skitnica ima pravo znati razloge, koje protiv njega iznosi pravosuđe, i ima pravo izkoristiti tri dana u svoju obranu. Ako je prestup

veći i ozbiljniji, on odgovara u prisutnosti svoga odvjetnika: ima potrebna jamstva. A ja? Ja ih nemam. Tužba nije ničim opravdana. Glavni državni odvjetnik samo traži kaznu. To znači, da ja, koji sam 20 godina član pariškog odvjetničkog reda, da sam ja po stepenu niži od zločinaca... jer svi ti ljudi, zločinci, imadu jamstvo, koje ja pred vama nemam. Oni dobivaju po mjesec dana zatvora. A ja? Za mene se traži kazna gladi? ... Ja sam sin činovnika, koji nikada nije nikoga molio za promaknuće, čestitog slobodoumnog čovjeka. On mi je ostavio kao baštinu poštivanje pravosuđa. I ako sam mogao svoje ruke turiti u krv i iz nje izvući zlato, ja sam prigrlio put zvanja, u kome se sada traži, da mi se oduzme kruh.

Desbons govori zatim o svojem političkom radu i veli:

- Meni se zamjeraju dvije stvari. Ne, tri. Prva je, da sam neovisan, zatim mi se zamjera sbog knjiga, koje sam objelodanio, i zamjera mi se moje uvjerenje.

- Ja sam bio najmlađi francuzki kotarski predstojnik. Ali umjesto političkog uspona, ja dolazim pred vas s čime? Jednim križem na grudima i crnom haljom, kojom sam čitav život polazio u narod. Dešavalо se, i to koliko puta, da mi je francuzka vlast povjeravala službene zadatke.

Desbons odmahuje rukom i veli:

- Ja sam u životu podpuno sam. Nemam obitelji. Ako umrem, bit će nemoguće objaviti onu običajnu posmrtnu listu, koju tiska ožalošćena obitelj za svog dragog pokojnika. Vi ćete možda uništiti moj daljnji uspjeh, ali, ako treba da biram, da li će biti odvjetnik, koji voli svoj poziv, ili odvjetnik, koji dobiva službene upute, ja više volim biti savjestan odvjetnik pa i izbačen iz odvjetničkog reda, nego biti služba i dobro hranjen.

Sud je nakon vijećanja po zakonskom propisu, izrekao protiv Desbonsa kaznu, kojom se izključuje iz odvjetničkog reda.

Desbons za to vrijeme stoji i šuti stisnutih ustnicu.

Prvi predsjednik suda obraća mu se riječima:

- Gospodine, ja vas molim, da napustite odvjetničku govornicu!

Desbons odgovara:

- Napustit ću ovo mjesto, samo ako me izbacite vojničkom silom.

Po nalogu prvoga predsjednika prilazi mu zapovjednik sudbene straže:

- Ja tražim, uzvikuje mu Desbons, da budem izveden vojničkom silom!

Zapovjednik straže izvodi ga iz dvorane.

Nekoliko koraka dalje Desbons je zastao. Ušao je u odio vratara sudnice, gdje je snimio sa sebe crnu odvjetničku halju, koju je sa suzama u očima poljubio.

mir na zemlji, a mogu iztaći, da sam bio u raznim ministarstvima, da sam zauzimao razne najviše položaje u republici i da danas nemam nigdje nikakvih imovinskih zapisa osim svoga poštenja i istine pred čitavim narodom francuzke republike, u čije ime vi danas ovdje sudite.

Imam u ruci dokumente o novcu od 400.000 franaka, koje sam primio. Taj novac, koji posjedujem, polažem načelniku grada Parisa za siromašnu parišku djecu! (U sudbenoj dvorani nastaje veliko uzbuđenje.)

Ja sam siromašni odvjetnik, koji nikada nije nikoga opljačkao, ja imam svijetli republikanski obraz, da na temelju slobode francuzke Republike ovdje branim

denom 1935. odgođena, nastavljena je dne 5. veljače 1936.

Tok razprave protiv ustaša na dan 5. II. prije podne opisuje francuski dopisnik Geo London u pariškom dnevniku "Journal" (Žurnal) od 6. veljače 1936. ovako:

"Tišina! Red! Jasnoća!

Uzprkos mnoštva burnih prekida sudbenog postupka, što ih je izazvala obrana za volju svojih štićenika, a možda i protiv njihove volje, prvi predsjednik Loison (Loazon) uspio je, da svojom sposobnošću, svojstvenom jednom Francuzu, zavlađa tečajem uvodne razprave u parnici protiv ustaša. Može se smatrati sigurnim, da će se odsada razprava odvijati normalno i bez drugih upadica osim onih, koje su već uobičajene tokom razprava pred porotnicima.

Razprava je danas (5. II.) počela u 9 sati ujutro. Premda je sudbena dvorana puna, ipak u njoj nema radoznalih lakounika. Svi, koji prisustvuju razpravi, imaju određen posao. Jedni prate razpravu po svom zanimanju, a drugi bdiju nad sigurnošću dvorane.

Trojica ustaša, o čijoj sudbini imaju da odluče porotnici, nemaju zacijelo izgled, kako bi si čovjek zamislio. Zvonimir Pospišil, Mijo Kralj, Ivan Rajić obučeni su bezpričorno, gotovo otmjeno.

Oni su jučer, kako sam vam već rekao, dozvali jednoga majstora brijaca i imadu posvema smiren, dapače vrlo blag izgled. Čovjek mora biti uvjeren u obtužbu, koja ih tereti, ako hoće - strogo uvezhi - pronaći u modrim očima Pospišila snagu jednog vođe, a u crnim očima Kralja onaj fanatizam i zanesenost za ideju, koja dovodi do skrajnjih djela.

Oni imaju izgled intelektualaca (umnih radnika), i čovjek se mora čuditi, kad prvi (Mijo Kralj) izjavljuje, da je seljak, a druga dvojica, da su mehaničari...

Predsjednik suda Loison (Loazon) se pobrinuo, da uredi opasno pitanje tumača na srbski jezik, koje je pitanje stvorilo prvu upadicu za vrijeme razprave u studenom prošle godine. On je odredio trojicu tumača: poručnika Folliot-a (Folio-a), koji je prevodio odgovore obtuženika počevši od njihova uhapšenja, zatim Toru Petrović, zaprsegnutog tumača kod pariškog suda, koja je surađivala sa poručnikom Folliot-om za vrijeme prvih razprava. Njima je predsjednik suda pridružio Josipa Tomića, profesora na Školi iztočnojih jezika. Ujedno je uglavljen, da će sva trojica paziti međusobno na svoj rad prevođenja. Oni će to izvršiti sa dru-

Broj: 1207/1936. k.z.

Gjurgjevac, 26. jula 1936.

KAZNENA OVIREDNA
Po uređenoj prijavi Donori, Dubro kbr. 57 iz Kloštra Podr. dana 19./20. jula o.g. isticao je plemeniku zastavu, pa se protiv istog temeljem čl. 73. z.o.u. određuje radi podignjenog prekršaja § 29. zak. o nazivu ipodeli Kraljevine na upravna područja, novčana kazna u iznosu od 50 Din. u kojim ubešće zaklade općine Kloštar Pdr. te 20 Din. takse na presudu. - U slučaju neutjecanosti novčanu kaznu zanijeniti će kazna za zatvora u trajanju od jednog dana. - Protiv ove kaznene odredbe pristupač je ugovora u roku od 8 dana. -

Srpski načelnik:

Išlo se u zatvor zbog "plemenske zastave"

U međuvremenu sudnica je ostala na pola prazna. Prvi predsjednik suda poziva zaprsegnute prevođioce, da doslovno prevedu obtuženima sudbenu odsudu, kojom je njihovom branitelju uzkraćena mogućnost da vodi obranu.

Taj izvještaj beogradske "Politike" vrijeđno je nadopuniti govorom branitelja Desbonsa (Desbona), kako ga donosi pariški "Temps" od 20. XI. 1935.:

"U mojoj kancelariji posjetila su me lično dva gospodina iz inozemstva od poslanstva jedne balkanske države. Jedan od tih dvaju lica je aktivni ministar, koji mi je pred drugim licem, koje je kod toga bilo prisutno, predao na podpis jedno utačenje, i ja imadem to utačenje sa podpisima. Ta dva lica izplatila su mi u gotovom 400.000 franaka uz uvjet, da na razpravi protiv trojice Hrvata ne iznosim dokumente, koje imam u ruci.

Gospodo, ja imadem to potvrđeno pismo. Ja sam stari izkusni ratnik, posjedujem odlikovanja legije časti, najvećeg ordena republike. Ja sam siromah, nemam ničega osim svoga poštenja i ove odvjetničke odjeće na ramenima. Ja sam bio dva puta ranjen u svjetskom ratu, prolje sam mnogo krvi za pravdu i slobodu, za

trojicu Hrvata, koji su svoje živote položili za spas i sreću drugih. Ja se ponosim da mogu braniti ove heroje i da mogu govoriti s ovoga mjesta o prilikama u njihovoj domovini i u Macedoniji.

Ja ne odstupam od obrane. Ja sam sretan, što mogu iztaći, da imam te naloge od dra Ante Pavelića, izagnanika iz svoje domovine, koji mi je dao nalog, da branim ove junake koji evo ovdje sjede pred vama vedra čela i poštene duše, čista srđca i plemenita značaja.

Mene neka vode žandari s ovoga mjesta pravde, ali znajte, gospodo, da Desbons ima na najboljem mjestu spremljene dokumente o zločinu onoga, za kojega vi danas želite krojiti pravdu ovim ljudima, koji sjede pred Vama. Ja odlazim s ovoga mjesta, žandari neka nastupe! Ali istina, republikanska sloboda, kojoj vi nijeste dorasli, mora pobijediti!"

Šefovi srbske policije bezstidni ucjenjivači u iztrazi a tumači i glavni svjedoci obtužbe na razpravi

Razprava protiv hrvatskih ustaša, koja je poradi oduzimanja prava obrane branitelju obtuženih moralu biti u mjesecu stu-

garskom strogosću. Ali te mjere opreza nijesu pomogle, da Rajić ne izazove upadicu, kad su ga pitali za narodnost...

Predsjednik odvjetničke komore **Saint-Auban** (Sent-Oban, glavni branitelj obtuženih), koji je pun uljednosti i čiji glas je sama blagost i usrdnost, prati razpravu budnom pažnjom, koja dolazi do izražaja u njegovim prigovorima, ljubeznim, ali dosljednim i postojanim. On zahtijeva, da se prevode sve riječi obtuženih, ne dopuštajući, da se izreke obtuženih prevode u posve francuzkom duhu jezika i načinu izražavanja, premda je tako određeno zakonom; te izreke, tako sastavljene, često su posve uzaludne. To spašanje strogosti i uslužnosti dovodi glavnog branitelja do toga, da suglasno sa ostalom trojicom branitelja postavlja zahtjev, koji ide za tim, da se razprava ponovno odgodi. Branitelj Saint Auban objašnjava, da to zahtijeva radi ozbiljnog shvaćanja svoje braniteljske dužnosti.

Do tog zahtjeva za ponovnu odgodu razprave došlo je uslijed slijedećih okolnosti: U času prozivanja svjedoka branitelj Saint-Auban (Sent-Oban) opazio je, da trojica svjedoka nijesu došli izpričavši se radi bolesti: **Cals** (Kal), prijašnji šef javne sigurnosti u Marselju, sada glavni komesar u Nantes-u (Nant-u), **Gustave Goin** (Gistav Goen), predsjednik društva boraca na iztočnoj fronti i **Jean Gasc** (Žan Gask), činovnik carinarske. Branitelj Saint-Auban (Sent-Oban) stoga izjavljuje, da je prisiljen iznijeti svoj prigovor zahtijevajući, da se pisorno utvrdi, da obtuženi ne kane odustati od te trojice (izostalih) svjedoka.

Sud odmah stvara o tom odluku, uvezši do znanja ogradi, izraženu po obtuženima, i prelazi preko toga dalje na samu razpravu.

Na to se diže branitelj Saint-Auban ponovo i svojim blagim glasom nagovara sud:

- Hoćete li zapitati obtužene, da li oni žele, da ulože utok na prizivni sud protiv odluke ovog suda?

Nije potrebno ni reći, da obtuženi upravo imaju tu namjeru. Oni je izražavaju u tom času, podpisujući utok, koji su im branitelji upravo sastavili.

Kad je to bilo učinjeno, branitelj Saint-Auban iznosi nove prijedloge u kojima, nakon što je utvrdio, da su obtuženi

podnijeli utok protiv odluke ovoga suda, kojom se prelazi preko izostanka trojice svjedoka, iznosi zahtjev obrane, da se razprava odgodi, dok izostali svjedoci budu mogli biti saslušani.

Državni odvjetnik Roll protestira. Njemu se čini, da su novi prijedlozi obrane izhitreni i suvišni, i da je odluka suda o prijašnjim prijedlozima obrane dovoljno izrazila osjećaj suda. Uostalom, izjavljuje on, postupnik kaznene istrage da je jasan. Utok na Prizivni sud o upadici te vrste uzima se u postupak tek nakon glavne razprave, to jest nakon presude potrošičkog suda.

Nakon izjave državnog odvjetnika sud se povlači na vijećanje i razpravlja dugo vremena. Sud se vraća s odlukom, koja je bila predviđena od sviju. Ta sudbena odluka uglavljuje s jedne strane, da utok na prizivni sud iznesen protiv ovog suda po obtuženima nema odgodnu snagu, i da, s druge strane, nije potrebno odgoditi razpravu na kasniji rok, budući da je ovaj ocijenio, da prisutnost izostalih svjedoka nije neobhodno potrebna za utvrđivanje istine. Time je prijepodnevna sjednica

Pospišil: Upozoravam vas, da meni još nije dozvoljeno da dadem izjavu, koju smatram vrlo važnom i bitnom.

Predsj.: Neka znade, da će imati obilno prilike da to učini poslije preslušavanja, a sad neka najprije odgovara.

Pospišil: Posve je uzaludno, da me preslušavate, ako mi uzkraćujete govoriti jednako kao danas prije podne.

Predsjednik sad nabraja, radi čega sve jugoslavenska policija obtužuje Pospišila, i da je on po суду u Beogradu bio odsuđen na smrt.

Pospišil: Ja ne ču odgovarati, dok nisam kazao, što imam reći.

Predsj.: Nijeste li vi živjeli na Janka-Pusti pod krivim imenom?

Pospišil: Uzkraćujem odgovor, dok mi ne bude slobodno, da iznesem na javu stvari, koje su nepoznate.

Predsjed.: Nijeste li tamo upoznali Kralja i Rajića?

Pospišil: Uzkraćujem odgovor.

Predsjed.: Nijeste li se samo vježbali u pucanju, rukovanju s oružjem i bacanju bomba?

Pospišil: Ne trudite se, da mi stavljate uzaludna pitanja!

Predsjednik stavlja Pospišilu još neka pitanja, ali on ne daje nikakvog odgovora.

Predsj.: Vi ste, među ostalim, obtuženi radi zločinačka udruživanja, ja znam, da će se ići za tim, da se ustaškoj organizaciji dade političko obilježje, na koje se vi pozivljete; no djela, kod kojih ste vi sudjelovali ne mogu se prekriti političkim ciljevima, koji su trebali biti postignuti. Vi ste se stavili u službu običnih zločina.

Na to Pospišilu samo preleti lagani smješak oko finih usnica, on sjedne, i njegovo tobožnje preslušavanje je svršeno.

U nastavku razprave predsjednik suda daje na znanje Pospišilu, da mu dozvoljava, da dade izjavu, koju je najavio, i on počinje govoriti:

- Bilo je to 11. listopada 1934., kad sam bio uhapšen u Thonomu (Tonomu) i isti dan odveden u Annemasse (Anemas) u predsjedničtvu Policije.

Ja se nisam u početku našao pred francuskim činovnikom, nego u sobi, kuda su me dogurali, pred menom je stajao šef tajne srbske policije u Beču **Milićević**. U ruci je imao jedan arak papira i zatražio me je, da ga podpišem, no ja sam to odbio.

Zvonimir Pospišil i Mijo Kralj pred francuzkim sudom

zaključena, a poslije podne započinje preslušavanje obtuženih.

Pariški „Le Temps“ (Le Tan) od 8. II. 1936. izvješće o razpravi protiv ustaša na dan 6. II. slijedeće:

„U nastavku razprave poslije podne predsjednik suda Loison (Loazon) želi nastaviti **preslušavanje Pospišila**, jer je preslušavanje, koje je započelo nekoliko sati ranije, bilo prekinuto s nadom, da će obtuženi napokon pristati da odgovore na pitanja. No predsjednik suda naišao je na najtvrdokorniju nepopustljivost, kako se može prosuditi iz ovog što slijedi:

Predsj.: Gospodine tumaču, zamolite Pospišila, da nam kaže mjesto svoga rođenja i starost.

A on, da svlada moju nepopustljivost, rekao mi je: "Ajde, ajde, ne pravi se ludom! Podpiši!" Na to je nadodao: "Budi s nama!" Ne ču da na široko pripovijedam o svim pojedinostima toga razgovora, koji je svršio slijedećom ponudom: "Naše veze s franceskim vlastima su takve, da ti mi možemo obećati slobodu, ako pristaneš, da podpišeš naše uvjete. Budi s nama! Idi u Italiju, gdje se nalazi Ante Pavelić, vođa ustaša. Idi tamo i ubij ga!!!!"

Sgražajući se, ja sam mu odgovorio, da član Ustaške organizacije nikad ne će počiniti takvog zločina, a on mi je odvratio: „E, pa dobro, tvoja će porodica to platiti!“

Branitelj Desbons (desno)

- Moja porodica! Moja majka! Pospišil zašuti jedan tren, sav uzbuden.

Predsjed.: Marseljski atentat prouzročio je također nevinih žrtava! Nastavite!

Pospišil: Sutradan imao sam posla sa Simonovićem, šefom jugoslavenske policije. Isti papir kao i dan prije bio mi je ponuđen na podpis, i ponovno sam odbio. Nato su mi stavljene iste one ponude, a ja sam ih isto tako odbio. Mi u Hrvatskoj smo katolici, a Srbi su pravoslavni. Ja sam ga podsjetio, da smo pograbili oružje u ruke protiv Srba tek nakon što su oni prvi pucali na nas. Konačno sam pomoću jednog njemačkog tumača, jer njemački znadim nešto, bio preslušan po policijskom komesaru u Annemasse (Anemas) i nakon toga predan sudu u Marselju.

Branitelj Saint-Auban (Sent-Oban): Da se ne bi prešlo preko toga, da je glava Ante Pavelića bila stavljena na kocku. To je kao najprirodnija stvar bilo ponuđeno Pospišilu. Ja smatram svakako častnim odbijanje, koje je suprotstavio takvim ponudama.

Pospišil (nastavlja): Koje li je bilo moje iznenadenje, kad sam opazio, da je ogromni svežanj spisa, poslan po Simonovi-

ću, već prije mene stigao sudcu istražitelju. A još sam više bio iznenaden, kad sam video, da sudac iztražitelj uzima za tumača toga istog Simonovića, čiji prijevodi naših odgovora nisu bili istiniti. Ja bih želio, da je ovdje branitelj Georges Desbons (Žorž Desbon), da mi pomogne izreći sve ono, što bi se moralno iznijeti o toj stvari.

Predsj. odgovara, da branitelj Georges Desbons (Žorž Desbon) nema više odvjetničkog prava i da ne smije prisustvovati razpravi.

Je li Pospišil time svršio? Još ne! On smatra važnim, da iztakne, da je 7. siječnja 1929., dan poslije proglašenja diktature u Hrvatskoj, postao kao tisuće drugih članom Ustaške organizacije.

Kao takav on je imao da položi zakletvu, položivši ruku na križ i hrvatsku zastavu. Koji je bio sadržaj te zakletve? Evo ga prema riječima Pospišila: Zaklinjem se Bogom i svime, što mi je sveto, da ču se boriti u redovima Ustaša za ostvarenje Slobodne i Nezavisne Hrvatske. Zaklinjem se da ču se pokoravati vrhovnom vodi i svim zapovijedima, koje će mi biti naložene i da ču vjerno čuvati našu tajnu. Ako se iznevjerim u toj zakletvi, neka me se kazni smrću. Tako mi Bog pomogao! Tako neka bude!

Džući se u svojim klupama Kralj i Rajić, ovaj podigavši ruku, izjavljuju da su položili tu istu zakletvu, i na upit branitelja objavljuje se jedna točka Ustaškog pravilnika, koja zabranjuje ustašama proliti nedužnu krv.«

Engleske novine »Morning Post« od 7. veljače 1936. donose tok razprave od 6. II. ovako:

Preslušavanje kraljevskih ubojica.

Pokušaj ucjene obtuženih. Smrt teroriste uz cijenu slobode.

Od našeg vlastitog dopisnika.

Paris. 6. II.

Pospišil, jedan od trojice Hrvata na razpravi u Aix-en-Provence (Eks-an-Provans) sbog sudioničtva u umorstvu jugoslavenskog kralja Aleksandra, izjavio je danas, da mu je jedan jugoslavenski činovnik obećao slobodu na dan njegovog uhićenja, uz uvjet, da postane jugoslavenski tajni agent sa naročitom zadaćom, da ubije dra Antu Pavelića, vođu ustaša (koji je sada zatočen u Italiji).

GROB S PREKRIŽENIM KRIŽEM

pobožno i poslušno mi slušamo i vjerujemo

onom što nam ko guskama propovijeda euroguru

*pa nam je europass spas
utonuće uskrsnuće*

a splet krila let

*a ne vidimo kroz te guste gusje euromagle
da srljamo u zajednički grob
u svoj unigrob
u svoj samim sebi iskopan
eurokulture grob
grob s prekriženim križem*

Borislav ARAPOVIĆ

Pospišil je dalje iskazao, da je jedan srpski policajni agent, pridijeljen poslanstvu u Beču, bio prisutan prilikom njegovog preslušavanja u Annemasse-u nakon njegovog uhapšenja po francuskoj policiji dne 11. listopada. Taj policajni agent zvao se Milićević.

U prisutnosti francuzkih službenih osoba - izjavio je on - koji nijesu razumjeli srbski, Milićević mu je obećao osigurati slobodu, ako ode u potragu za Antom Pavelićem, za koga se držalo, da se nalazi u Italiji. I čim bi ga pronašao, imao bi ga ubiti.

Osveta na obitelji.

Pospišil je taj predlog sa najvećim gnušanjem odbio. Milićević mu je na to rekao, ako to ne prihvati, da će mu se jugoslavenske vlasti osvetiti na obitelji.

Kad je to Pospišil čuo, trgnuo se i rekao je: Oprostite, ja sam se sjetio svoje matere i uzbuden sam.

Slijedeći dan, navodi dalje Pospišil, šef jugoslavenske državne zaštite Simonović posjećivao ga je više puta i govorio mu, da je lud, ako ne prihvaca Milićevićeve predloge.

- Ja sam mu na to odgovorio, da sam ja Hrvat i katolik, a Srbi su neprijatelji i Hrvatske i katolicizma. I zamolio sam ga da prekine sa svojim predlozima.

(nastavit će se)

TRIVIJALNA HISTORIOGRAFIJA U HRVATA (I.)

Marginalije dr. sc. Vladimira Geigera

(Hrvatski institut za povijest)

Ugledni hrvatski povjesničar dr. sc. Vladimir Geiger s Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu nije cijenjen samo kao temeljit i pouzdan stručnjak, nego i kao vrstan polemičar. Za razliku od nekih svojih kolega, dr. Geiger se ne ustručava upustiti u raspravu i izvan uskostručnih, znanstvenih časopisa, očito svjestan da se u Hrvatskoj (i ne samo u njoj), predodžbe o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti manje stvaraju u znanstvenim publikacijama, a više u medijima, pa je upravo u medijima potrebno razobličiti konstrukcije koje rijetko imaju samo historiografsku pobudu i potku. Upravo zato je uredništvo odlučilo u nekoliko nastavaka objaviti njegove osvrte na događaje koji tek prividno imaju znanstvene motive. Ti su osvrti objavljeni u raznim stručnim časopisima i novinama, a ovdje su objavljeni kao cjelina. Mjestimična ponavljanja očito nisu autorov grijeh: njih uvjetuje činjenica da se ponavljaju motivi i ljudi koji su svojom površnošću i manipulacijama zasluzni za nastanak ovih marginalija. (Ur.)

*

Prisilni rad i Nezavisna Država Hrvatska 1941 – 1945 / Zwangarbeit und der „Unabhängige Staat Kroatien“ 1941 – 1945

Organizacija izložbe: Culture and more, München; Hrvatski državni arhiv, Zagreb; Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske, Zagreb; Stiftung Neue Synagoge - Centrum Judaicum, Berlin, - Katalog: Hrvatski državni arhiv, Zagreb; Culture and more, München

U Hrvatskome državnem arhivu u Zagrebu 27. lipnja 2007. otvorena je izložba "Prisilni rad i Nezavisna Država Hrvatska 1941 – 1945"/"Zwangarbeit und der 'Unabhängige Staat Kroatien' 1941 – 1945". Autor izložbe i kataloga njemački je povjesničar dr. Christian Schözel (Culture and more, München).

Stručni savjetnici na pripremi izložbe i kataloga bili su **prof. dr. Ivo Goldstein** (Filozofski fakultet, Zagreb), **Nataša Mataušić** (Hrvatski povjesni muzej, Zagreb), **Deana Kovačec** (Hrvatski državni arhiv, Zagreb), **dr. Gabriele Hammermann** (Gedenkstätte Dachau) i Savez

antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske (Zagreb).

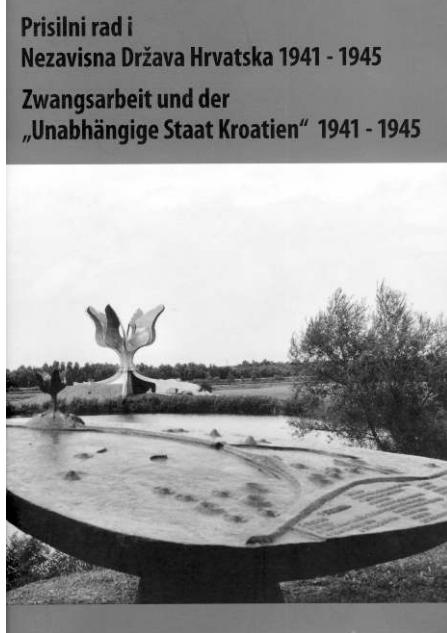
Projekt su savjetodavno, materijalno i novčano potpomogli Zaklada odgovornost, sjećanje, budućnost (Stiftung Verantwortung, Erinnerung, Zukunft), Berlin; Njemački savez muzeja (Deutschen Museumsbund), Berlin; Centralno vijeće Židova u Njemačkoj (Zentralrat der Juden in Deutschland), Berlin; Goethe-Institut, Zagreb i Hrvatski državni arhiv, Zagreb.

Izložba obuhvaća ukupno 14 panoa sa sljedećim naslovima: "Drugi svjetski rat i Nezavisna Država Hrvatska", "Počinitelji", "Strani radnici i prisilni rad", "Prisilni rad i Nezavisna Država Hrvatska 1941 – 1945", "Prisilni rad i NDH: Slom", "Prisilni rad i NDH: Improvizacije", "Prisilni rad i NDH: Regulacije", "Prisilni rad u 'Reichu'", "Žrtve prisilnog rada", "Pri-

ispravno: ustaše i nacisti, a ne kako je navedeno) od progona izuzimali partizane koji nisu bili komunisti, ili su, kako to proizlazi iz navedene rečenice, progonili isključivo partizane koji su bili komunisti. Ako je tvrdnja na njemačkom manje-više i suvisla, u "gastarbjterskom" prijevodu na hrvatski ona postaje u potpunosti nesuvršljiva.

Pano izložbe, odnosno poglavje kataloga "Prisilni rad u NDH" započinje besmislenom rečenicom: "Ustaše su htjele osnovati etnički čistu i konfesionalno katoličku Hrvatsku" ("Die Ustascha wollten ein ethnisch kroatisches und konfessionell katholisches Kroatien errichten"). Postavlja se pitanje što je, primjerice, s Nijemicima (folksdojerima), Mađarima i Slovacima u NDH, koji nisu bili brojčano zanemarivi, te jesu li i njih ustaše namjeravale "etnički očistiti" s tadašnjih hrvatskih prostora? Nadalje, postavlja se pitanje što je s bosansko-hercegovačkim muslimanicima, koje je ustaška promidžba definirala kao "cvijet hrvatstva", kao i priпадnicima evangeličke i grkokatoličke vjeroispovijesti, a koji u NDH također nisu bili brojčano zanemarivi. Nije mi, nime, jasno u kojim izvorima ova tvrdnja nalazi uporište?

Pano "Obešćećenje i sjećanje u bivšoj Jugoslaviji i u Republici Hrvatskoj" donosi fotografiju s potpisom: "Demonstracija preživjelih logoraša iz koncentracijskog logora Lepoglava i bivših zatvorenika zatvora Savska cesta kao i drugih osoba u Zagrebu za oslobođenje glavnog grada Hrvatske, 1. svibanj 1945." ("Kundgebung in Zagreb von Überlebenden des KZ's Lepoglava und von einstigen Insassen des Gefängnis Savska Cesta sowie anderer zur Befreiung der kroatischen Hauptstadt, 1. Mai 1945"). Zbog nesuvršlosti nije u potpunosti jasno o čemu ova rečenica, odnosno fotografija govori. Koliko mi je poznato, u Zagrebu su 1. svibnja 1945. još uvijek ustaše, pa se može zapitati kako osobe na fotografiji u tada još uvijek glavnom gradu NDH mogu nositi transparent s natpisom "Tito"? Tko zna, možda su se navedeni logoraši iz Lepoglave i zatvorenici iz Savske ceste uključili u neku ustašku manifestaciju? Ipak je to malo moguće, štoviše nemoguće, pa spo-

silni rad u Norveškoj, u Srbiji i na talijanskem području", "Prisilni rad u NDH", "Solidarnost i otpor", "Obešćećenje i sjećanje u bivšoj Jugoslaviji i u Republici Hrvatskoj", "Obešćećenje i sjećanje u Njemačkoj, Austriji i Italiji".

Pano izložbe, odnosno poglavje kataloga pod naslovom "Žrtve prisilnog rada" započinje rečenicom: "Hrvati i Nijemci su progonili komunističke partizane" ("Kroaten und Deutsche verfolgten kommunistische Partisanen"). Nije jasno, jesu li Hrvati i Nijemci (mišljenja sam da bi bilo

menuta fotografija očito prikazuje neku poslijeratnu manifestaciju, možda prvo-majsku proslavu 1946. Ako je pak tako, za kakvo to "oslobođenje glavnog grada Hrvatske" logoraši i zatvorenici demonstriraju?

Hrvatski tekst izložbe, kako na panoima, tako i u katalogu izložbe, loš je i krut prijevod sadržajno lošeg teksta sa njemačkoga. Možemo pretpostaviti da hrvatski prijevod nije lektoriran, a očito nije ni korigiran. Ponekad je "hrvatski" tekst izložbe i kataloga potrebno prevesti na hrvatski, kako bi nam u potpunosti bilo jasno tko je tko i što je što. Primjerice navod: "Krajem svibnja 1942. godine viši SS- i Polizeiführer **August Meyszner** i hrvatski državni tajnik za pitanja sigurnosti **Eugen Dido Kvaternik** dogovorili su se da otpreme Srbe i Hrvate iz NDH na prisilni rad u njemačke logore u Norveškoj". Ispravno bi ipak bilo: "Krajem svibnja 1942. viši SS i policijski vođa August Meyszner i ravnatelj Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnosti Eugen Dido Kvaternik dogovorili su se da otpreme Srbe i Hrvate iz NDH na prisilni rad u njemačke logore u Norveškoj".

Kolikogod da uvažimo potrebu kontekstualiziranja problematike prisilnoga rada u NDH, ipak je previše digresija na izložbi, koje s naslovom temom imaju malo ili uopće nemaju veze. Primjerice pano "Drugi svjetski rat i Nezavisna Država Hrvatska" donosi fotografiju **Ive Andrića**, kao i fotografiju koja prikazuje rušenje židovske sinagoge u Zagrebu. Zatim pano "Obeštećenje i sjećanje u bivšoj Jugoslaviji i u Republici Hrvatskoj" donosi slikovni prilog s potpisom "Savez antifašističkih boraca Hrvatske, Rušenje antifašističkih spomenika u Hrvatskoj 1990 – 2000" (sic!).

Pano "Prisilni rad i NDH: Improvizacije" donosi "Zapisnik sa sjednice njemačkih i hrvatskih zastupnika vlade o organizaciji slanja dobrovoljaca s područja NDH u Njemački Reich, svibanj 1941.". Pano "Strani radnici i prisilni rad" donosi slikovne priloge: "Plakat Nijemaca i usataške uprave u Sarajevu kojim se vrbuju dobrovoljni radnici 1941.", "Ministarstvo rada Njemačkog Reicha, oglas kojim se traži radna snaga iz Nezavisne Države Hrvatske za Njemački Reich, 24. rujna 1941.", "Uzorak radnog ugovora za poljoprivredne radnike iz Jugoslavije u Njemačkom Reichu, veljača 1939." i "Dolazak iseljenika [za Ameriku] na kolodvor u Berlinu, oko 1900." (sic!).

Sve ove primjere autor izložbe i njegovi stručni savjetnici navode kao dokaz o prisilnom slanju radne snage u Treći Reich, pri čemu im nedostaje elementarne kritičnosti da se zapitaju nije li dio radne snage iz Kraljevine Jugoslavije još krajem 1930-ih odlazio na rad u Treći Reich samoinicijativno i dobrovoljno, kao i da je sličan dobrovoljan odlazak na rad u Treći Reich postojao i za vrijeme NDH? U spomenutom oglasu Ministarstva rada Trećeg Reicha od 24. rujna 1941. pozivaju se "zdrave i voljne" ("gesunden und willigen") folksdojčerske i hrvatske žene i djevojke da se, uz odgovarajuću plaću,

odazovu na rad u središnjoj Njemačkoj. Moglo bi se postaviti pitanje, jesu li autor izložbe i njegovi stručni savjetnici, ako su taj oglas uključili u njezin sastav, smatrali da su nacisti na prisilni rad odvodili i folksdojčerske žene iz NDH? Jesu li se autor izložbe i njegovi stručni savjetnici, očito zarobljeni u svome malom i dražesnom polit-korektnom svemiru ranog 21. stoljeća, zapitali nisu li dobrovoljni odlazak na rad u Treći Reich neki građani Kraljevine Jugoslavije i kasnije NDH možda smatrali mogućnošću poboljšanja vlastite egzistencije?

Bekanntmachung!

Wir suchen per sofort für Mittel-Deutschland eine grosse Anzahl von gesunden und willigen VOLKSDEUTSCHEN u. KROATISCHEN FRAUEN u. MÄDCHEN für leichte und kriegswichtige Arbeiten in schönen, hellen Arbeitsräumen.

Alter: von 17 bis 40 Jahren für die Dauer von ca. einem Jahr. Unterkunft und Verpflegung im Gemeinschaftshaus der Werke. Löhne nach Leistung von 37 Pf. bis 50 Pf. pro Stunde. Die Ueberweisung von Lohnersparnissen in die kroatische Heimat ist jederzeit gestattet.

Wir suchen freundliche und arbeitsame Frauen und Mädchen und versprechen eine zuvorkommende Betreuung in jeglicher Beziehung, damit sich alle während des Aufenthaltes in Deutschland wirklich wohl fühlen.

Meldung ab Montag, den 25. VIII. vormittags ab 8 Uhr im Hrvatski Sokol, Zagreb, Wilson-Platz Nr. 5.

Der Beauftragte
des Reichsarbeitsministers
für Kroatien.

Poziv radnicama iz Hrvatske

br. 247, listopad 2012.

ZAVORENIK

Ukratko, brojne digresije u izabranim fotografijama i dokumentima, kao i tekst koji ih prati, u potpunosti odmiču od teme o kojoj je izložba navodno trebala govoriti.

I na kraju nije mi u potpunosti jasno što su autor i priredivač izložbe htjeli reći navodom: "2007. godine se po prvi put u Zagrebu, može otvoriti izložba na temu 'Prisilni rad i Nezavisna Država Hrvatska'" ("Im Jahre 2007 kann in Zagreb erstmals eine Ausstellung präsentiert werden, die sich des Themas 'Zwangsarbeit und der 'Unabhängige Staat Kroatien'' annimmt").

Prisilni rad u Trećem Reichu i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ozbiljna je, što više preozbiljna tema, važna u sagledavanju sustavnog terora nad onima koji su proglašeni nepoželjnim državnim pripadnicima i neprijateljima "novog poretka". Tragična sudbina milijuna osoba na prisilnom radu u Trećem Reichu, odnosno stotina tisuća osoba na prisilnom radu u ili iz NDH, zasluzila je bolji, profesionalniji i pošteniji pristup autora, a i svih priredivača izložbe i kataloga.

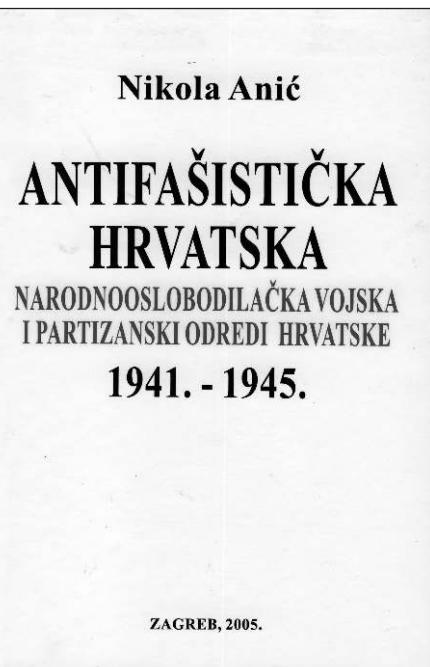
Diletantski pripremljena izložba s popratnim katalogom, koja nakon Zagreba seli u Berlin gdje će biti otvorena u rujnu ove godine, nije ni najmanje na čast autoru, a ni navedenim stručnim savjetnicima. Izložbom i popratnim katalogom ne mogu se dičiti niti supriredivači, ponajprije Hrvatski državni arhiv, koji je izložbu udomio i suizdavač je kataloga izložbe. No, pitam se je li sve to nekog kod nas uopće i briga?

*

**O knjizi Nikole Anića,
Antifašistička Hrvatska.
Narodnooslobodilačka vojska i
Partizanski odredi Hrvatske
1941.-1945., Multigraf Marketing
d.o.o. i Savez antifašističkih boraca
i antifašista Republike Hrvatske,
Zagreb, 2005.**

Knjiga N. Anića *Antifašistička Hrvatska. Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Hrvatske 1941.-1945.*, opsežan je prikaz Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske tijekom Drugoga svjetskog rata, utemeljen na brojnim i raznolikim izvorima i literaturi.

Nakon kraćeg "Predgovora" i "Uvodnog dijela", Anić u pet poglavlja knjige: "Početak Narodnooslobodilačkog rata u Hrvatskoj – ustanak i osnivanje prvih par-

tizanskih odreda (lipanj – prosinac 1941.), "Rat u Hrvatskoj – Razdoblje operativnih zona i narodnooslobodilačkih brigada (siječanj – studeni 1942.)", "Osnivanje Narodnooslobodilačke vojske Hrvatske. Prve divizije i korpusi Glavnog štaba Hrvatske – studeni 1942. – rujan 1943. godine", "Narodnooslobodilačka vojska Hrvatske u doba kapitulacije Italije. Početak oslobođenja Hrvatske. Posljednja etapa u stvaranju NOV Hrvatske – rujan 1943. – prosinac 1944. godine", "Oslobođenje Hrvatske – Završno razdoblje u razvoju Narodnooslobodilačke vojske Hrvatske (1. siječanj – 19. svibanj 1945.)", donosi prikaz Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske tijekom Drugoga svjetskog rata. Slijede "Zaključna razmatranja", kritički osvrt na "Povijesna vreda i povijesnu literaturu", "Prilozi", te "Izvori i literatura".

Recenzenti knjige su povjesničar akademik Petar Strčić i vojni povjesničar i publicist Andro Gabelić. Rukopis je u izvornom obliku s naslovom "Narodnooslobodilačka vojska Hrvatske 1941.-1945.", obranjen 2002. kao disertacija na Odsjeku za povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu pred stručnim povjerenstvom prof. dr. sc. Marijan Maticka, prof. dr. sc. Ljubomir Antić i prof. dr. sc. Ivo Goldstein.

Za brojne netočnosti i neistine o NOV i PO Hrvatske u Drugom svjetskom ratu, Anić posebice optužuje "razne falsifikatore povijesti", posebice "miloševićevsku" i "tuđmanovsku" historiografiju. U Predgovoru ističe: "Analizom povijesnih

činjenica ukazao sam na sve one netočnosti koje su se godinama proturale javnosti, čime se stvarala iskrivljena slika povijesne istine o antifašističkoj Hrvatskoj, o vojnoj i političkoj snazi antifašističkog pokreta, o NOV i PO Hrvatske i uopće o narodima Hrvatske, a posebno o učešću Hrvata u NOV i PO Hrvatske u Drugom svjetskom ratu." (str. 14.).

Nisam pretjerano uvjeren da Anićev pristup i razumijevanje i način analize povijesnih izvora to i potvrđuje.

Naime, mišljenja sam da ovaj rad nije doprinos objektivnom i nepristranom sagledavanju naslovljene problematike, jer ima brojne i znanstveno nedopustive nedostatke. Rad je pisan djelomice znanstvenom metodologijom. Ipak, i metološki i stilski dominantan je feljtonistički pristup. Rad je dosta nesređen, tehnički i sadržajno nedorađen. Bilješke nisu pisane kako valja, pretežito su pri dnu stranice, a dijelom i u tekstu. Knjiga je u cijelini nepotrebno preopširna, s ponavljanjima već navedenog, a i neki dijelovi naprosto su suvišni. Anić često navodi i opisuje zbivanja i osobe koja nemaju izravne veze sa pitanjem koje obrađuje. Uz to, Anić često donosi razne tvrdnje i navode bez uputa na izvore ili literaturu.

Knjiga ima "rodoljubiv" pristup s romantičarskim naglaskom. Naime, previše je heroizma i patetike. Primjerice: "Četvrti armija imala je povijesnu ulogu za narode Hrvatske i Slovenije. [...] Potom je zajedno s jedinicama Glavnog štaba Slovenije oslobođila Slovensko primorje, Trst i izbila na rijeku Soču, gdje se nalazila prirodna granica slovenskog i talijanskog naroda. Četvrti armija je ostala u trajnoj uspomeni hrvatskog i slovenskog naroda i zahvalni su joj što su tamo sada granice Republike Hrvatske i Republike Slovenije." (str. 243.).

Da budem izravniji, previše je ideologije u knjizi. Naime, rad sadrži nekoliko neodrživih teza o NOV i PO Hrvatske 1941.-1945., nastalih u socijalizmu. Anić ponavlja stare komunističke i partizanske mitove. Neka mišljenja i teze, koje donosi smatram neodrživim.

Anićev prikaz NOV i PO Hrvatske tijekom Drugoga svjetskog rata gotovo je hagiografski. Prikaz je pisan jednosmjerno s komunističkih i partizanskih pozicija i idealizirana je povijest Komunističke partije Hrvatske i partizanskog pokreta u Hrvatskoj tijekom Drugoga svjetskog rata. Posebice je u opisanim vremenima i

događajima istaknuta nepogrešivost i nezamjenjiva uloga Josipa Broza Tita.

Primjerice, odluka KP Jugoslavije o dizanju ustanka donesena je tek nakon napada Trećega Reicha na SSSR. Sve ostalo što Anić navodi i ponavlja bez potvrda u izvorima su tlapnje. Nastojanje je Anićev, poput ranije socijalističke historiografije, prikazati odluku/odluke o pripremanju oružanog ustanka i prije toga dana. Poziva se na različite nepotvrđene kao vjerodostojne partitske sastanke, odluke, zaključke i proglašenja. (str. 19.-23.).

Neke Anićeve tvrdnje/razmišljanja su zbrunjujuća i nejasna. Primjerice: "Naime, egzaktno nije dokazano da je NDH želja hrvatskog naroda, pa je teško tako tvrditi." (str. 17.). Ili pak "NDH stvarno bila je jedna oaza hrvatskog teritorija oko Zagreba, a sve ostalo je izmiješano. Vidi se samo tuđinac na hrvatskom stoljetnomognjištu." (str. 18.).

Mnoštvo je nelogičnosti i kontradiktornosti, utemeljene na korištenju rezultata i stavova bivše jugoslavenske partitske i vojne historiografije. Tvrđnja je Anićeva, da HSS nije organizirala "ni pasivan otpor tuđincu, čega je bilo u izobilju po cijeloj Europi, u okupiranim državama od partija građanske orientacije." (str. 18.). Pod utjecajem socijalističke historiografije također neutemeljeno i jednosmjerno tvrdi da "Četnički program, a to je bila i politika londonske izbjegličke vlade i dinastije Karađorđevića, nije predviđao Hrvatsku ni u budućoj velikoj Jugoslaviji, ni u velikoj Srbiji." (str. 63.).

Rođendanska čestitka **Josipa Broza Tita** upućena **Vladi Janiću – Capi** iz 1979. (donesena u preslici), u kojoj doslovno piše: "Povodom 75-og rođendana i dugogodišnjeg revolucionarnog rada upućujem Ti najtoplje čestitke. Ti si se, druže Vlado, kao mladi metalac veoma rano opredijelio za naš napredni pokret i postao nepokolebljiv i beskompromisan borac za interes i prava radničke klase. Sa bogatim iskustvom prekaljenog komuniste i rukovodioca, još u predratno periodu, dao si naročito značajan prilog pripremama, organizovanju i vodjenju ustanka, posebno u Hrvatskoj, učestvujući i u organizovanju prvog partizanskog odreda u našoj zemlji, i uopće, političkoj afirmaciji ciljeva naše narodnooslobodilačke borbe, oslobođenju svih naših naroda i narodnosti i njihovoj ravnopravnosti i bratstvu i jedinstvu u slobodnoj Jugoslaviji. Jednom riječu, Ti pripadaš generaciji revolucionara koji su prošli težak, ali slavan i

Ulazak partizanskih snaga u Split 26. listopada 1944.

častan put, ostajući uvijek na njemu dosljedni tekovinama revolucije i njenim uzvišenim ciljevima. U poslijeratnoj izgradnji, kao visoki vojni i partijski rukovodilac, dao si veliki doprinos razvitku našeg socijalističkog samoupravnog društva i jačanju naše zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti Jugoslavije. Želim ti dobro zdravlje, kako bi svojim radom još dugo doprinosiso napretku naše zemlje. J. B. Tito", s podpisom "Ovim se dokumentom dokazuje da je Sisački partizanski odred bio prvi partizanski odred koji je formiran na teritoriji okupirane Jugoslavije" (str. 361.), najslikovitije pokazuje kako N. Anić potvrđuje svoje navode, i kako razumijeva i koristi izvore!

Navodeći da je Sisački partizanski odred prvi partizanski odred u Hrvatskoj i Jugoslaviji, te da je osnovan navodno 22. lipnja 1941. (iako do sada nikakvih vjerodostojnih potvrda toga nema!), Anić potkrepljuje podatak bilješkom (br. 26), da se u Republici Hrvatskoj 22. lipanj od 1991. slavi kao dan antifašističke borbe i državni praznik!!! (str. 34.).

Povjesni prikazi NOV i PO Hrvatske prečesto prelazi u memoarski. Anić očito je rješava i osobne netrpeljivosti s pojedinim "suborcima". Svoja stajališta i navode Anić često potkrepljuje različitim dokazima, činjeničnim navodima, ili pak različitim citatima, najčešće mišljenjima i stajalištima akademika **Dušana Bilandžića**. Najzanimljivije je, partizansko ratovanje Anić često uspoređuje s Domovinskim ratom!!!

Ukratko, brojni su nedostaci i primjedbe ovome radu. Navođenje svih daleko bi nas odvelo. U ovom osvrtu na-

veo sam samo neke važnije i najslikovitije.

Nakon svega, ne razumijem u potpunosti na temelju čega su stručno povjerenstvo za ocjenu disertacije N. Anića "Narodnooslobodilačka vojska Hrvatske 1941.-1945.", kao i recenzenti knjige (neznatno izmijenjene disertacije) *Antifašistička Hrvatska. Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Hrvatske 1941.-1945.*, utemeljili svoj pozitivan sud. Nejasno je naime, po čemu je navedena disertacija odnosno knjiga "i dio njihovog zalaganja", kako to u Predgovoru navodi N. Anić.

I, da ne zaboravim, rukopis knjige N. Anića *Narodnooslobodilačka vojska Hrvatske 1941.-1945.*, dobio sam potkraj svibnja 2003. na recenziju. Naime, Anić je ponudio objavlјivanje njegove knjige Hrvatskom institutu za povijest. Brojne, i ovdje navedene, primjedbe ispisao sam tada N. Aniću na rukopisu, a također priwožio i recenziju. Naglasio sam, u recenzijski, da bi uvažavanje primjedbi doprinijelo poboljšanju rukopisa. Točnije, ustvrdio sam: "Uzimajući sve navedeno u obzir, mišljenja sam da nije uputno, da se rukopis dr. sc. N. Anića 'Narodnooslobodilačka vojska Hrvatske 1941.-1945.' objavi u sadašnjem obliku." Nakon svega, dr. N. Anić nije uvažio niti jednu primjedbu i savjet, i zahvaljujući novim recenzentima i nakladnicima, koji su također bili očito drukčijeg mišljenja, knjiga je napokon i objavljena pod naslovom *Antifašistička Hrvatska. Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Hrvatske 1941.-1945.*

(nastavit će se)

NEPRIJATELJ U «OPŠTINI POSUŠJE»

Dokument Sekretarijata za unutrašnje poslove (SUP) „Opštine Posušje“ iz 1972. o „neprijateljskim istupima“, dostavljen „Centru Službe državne bezbednosti Mostar“, jasno pokazuje da su Hrvati u jugokomunističkoj satrapiji držani nepočudnima i sudski kažnjavani čak i zbog javnog isticanja vjerskih (katoličkih) simbola.

U ruke nam je, naime, došao „strogog povjerljivi“ dokument od 8. veljače 1972., iz „Skupštine opštine Posušje“, to jest tamošnjeg „Sekretarijata za unutrašnje poslove“, u kojem su sadržani podaci o „neprijateljskom“ djelovanju „na području opštine Posušje u toku 1971. i u mjesecu januaru 1972. godine“. I ovaj datirani, potpisani i cjeloviti službeni dokument iz „slavne prošlosti Titova komunističkog raja“ bjelodano zrcali svu moralnu bijedu, sociološku nakaznost i posvemašnju promašenost onodobnoga „socijalizma s ljudskim licem“, kako se od visoko pozicioniranih „drugova“, u ono vrijeme, često moglo čuti.

Taj je dokument vjerna slika jednoga karikaturalnoga, bolesnog i neljudskog društvenog uređenja u kom su „i zidovi imali uši“, i u kom su ljudi progonjeni, ne samo zbog hrvatskog domoljublja ili bolje rečeno zbog svega što je imalo hrvatski pridjev, već i zbog javnog isticanja vjerskih, katoličkih osjećaja. Dokument donosimo u cijelosti i bez izmjena.

*

Socijalistička Republika
Bosna i Hercegovina
SKUPŠTINA OPŠTINE POSUŠJE
SEKRETARIJAT ZA UNUTRAŠNJE
POSLOVE POSUŠJE

Broj: Str. pov. „R“ – 6/72
Datum: 8.2.1972. godine.

CENTAR SLUŽBE DRŽAVNE
BEZBEDNOSTI MOSTAR

PREDMET: PODACI O NEPRIJA-
TELJSKIM ISTUPIMA,
DOSTAVLJAJU SE

VEZA: Vaš akt Str. pov. „R“
broj 19/1 od 31.1.1972. godine.

U vezi vašeg akta broj i predmet gornji, dostavljamo vam podatke o licima koja su javno neprijateljski istupala na području opštine Posušje u toku 1971. godine i u mjesecu januaru 1972. godine:

Priredio:

Ivica KARAMATIĆ

1. Dana 1. januara 1971. godine oko 19.30 časova ulicom Dalmatinskih brigada u Posušju ŠKEVA Miroslav, sin Vice, rođen 1950. godine, i ŠKEVA Marijan, sin Marijana, rođen 1950. godine, oba iz Vinjana Donji, opština Imotski, pjevali su pjesme slijedeće sadržine: „U MADRIDU GROBNICA OD ZLATA GDJE POČIVA CVIJEĆE OD HRVATA“, „HRVAT TITO HRVAT JE I ANTE...“, „HRVATSKA JE NAMA DALA PAVELIĆA GENERALA“. Pjesme su pjevali u prijtom stanju.

Za pomenuti prekršaj, odnosno javni istup saznali smo u prvoj polovici mjeseca januara 1971. godine. Nakon saznanja

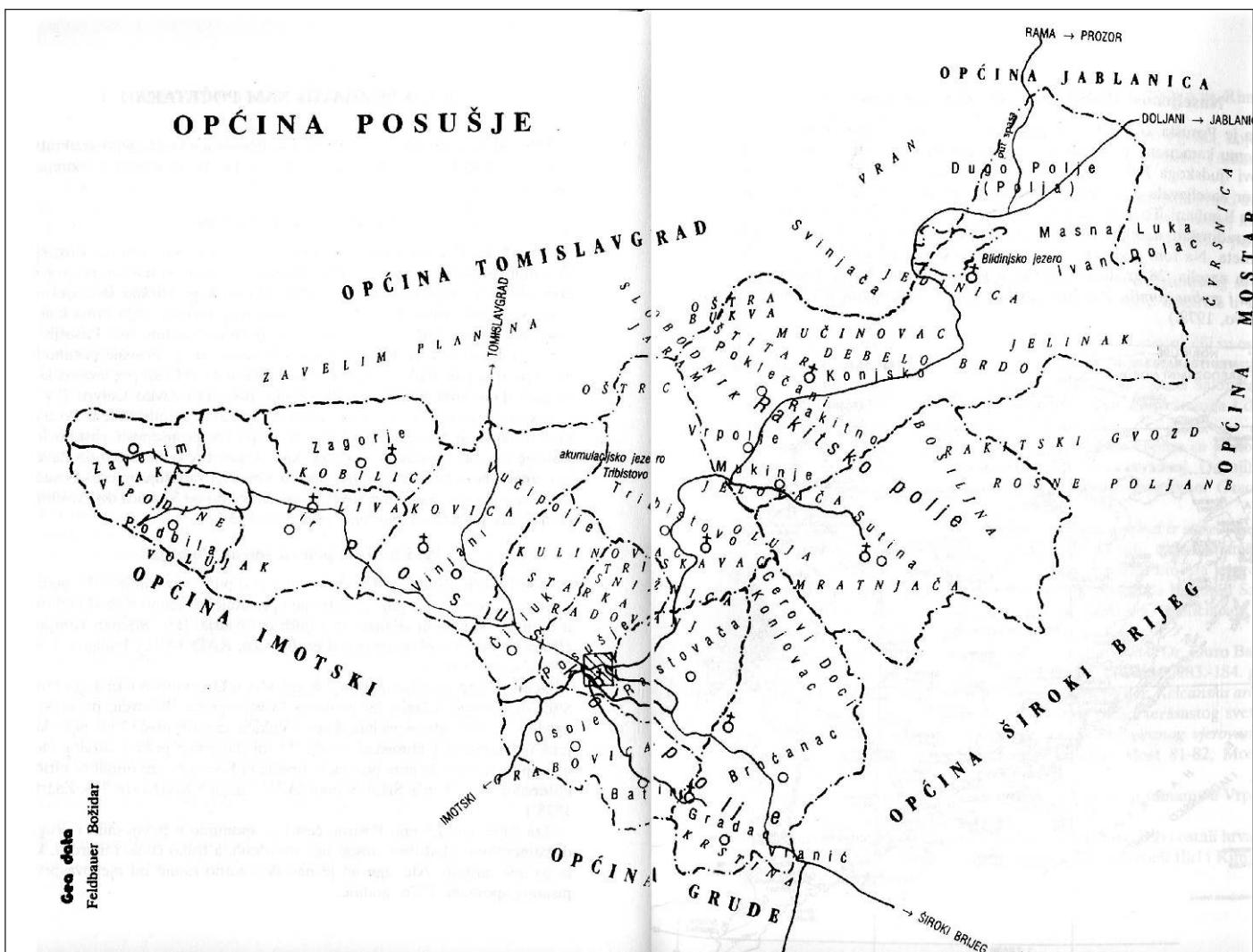
Posušje - župna crkva

GRGE PRGOMETA KUĆI IDEM NIKO MI NE SMETA“ Ovu pjesmu ponovili su više puta. Podnešena prekršajna prijava, na osnovu koje su kažnjeni kaznom zatvora u trajanju od po 30 dana.

2. Dana 25. decembra 1970. godine u ugostiteljskoj radnji Djerek Tadije u Viru, opština Posušje, MILIČEVIĆ Zvonko, zv. „ČAKŠIRIĆ“, sin Žarka, rođen 1946. godine u Tribistovu – Posušje, na privremenom radu u SR Njemačkoj, pred nekoliko gradana govorio je: Da je on hrvatski sin, da je on ustaša, da TITO nije nikakva naročita ličnost kao što ga predstavljaju i da ima hiljadu ljudi koji ga mogu zamjeniti. Podnešena prekršajna prijava, Prekršajni postupak je u toku.

podnjeli smo prekršajnu prijavu, ali usled nedostatka dokaza prekršajni postupak je obustavljen.

3. Dana 12. januara 1971. godine u ugostiteljskoj radnji Ivanković Jure, zv. „BARE“ u Poklečanima, opština Posušje, BARIŠIĆ Jozo zv. „JOJIĆ“, sin Šimuna, rođen 1928. godine u Vrpolju – Posušje, bolničar kod Zdravstvene stanice Posušje i odbornik SO-e, MARKOTA Stipe, sin Kate, rođen 1945. godine u Poklečanima – Posušje, BONIĆ Branko, sin Ivana, rođen 1948. godine u Poklečanima – Po-

Općina Posušje (iz knjige Josipa J. Sutona)

4. Dana 27. februara 1971. godine oko 12 časova, MARAS Cvitan, zv. „ŠITO“, sin Stjepana, rođen 1931. godine u Tribistovu – Posušje, zemljoradnik, putovao je sa putničkim automobilom, vlasništvo Misir Ante iz Sovića, opština Grude iz Posušja u pravcu Rakitna. U tim kolima u više navrata govorio je da je on ustaša. Za ovakvo istupanje podnešena je prekršajna prijava. Prekršajni postupak je u toku.

5. Dana 10. marta 1971. godine oko 20 časova u privatnoj ugostiteljskoj radnji Petrić Ivana u Posušju, BAKULA Ljubo, sin Marinka, rođen 1951. godine u Posušju, REZO Ivan, sin Stjepana, rođen 1952. godine u Sutini – Posušje, radnik kod preduzeća „SOKO“ Pogon Posušje, KUTLEŠA Pavo, sin Ante, rođen 1947. godine u Vinjanima Gornjim, opština Imotski, radnik kod preduzeća „SOKO“ Pogon Posušje i BILOPAVLOVIĆ Slobodan, sin Ivana, rođen 1947. godine u Vinjanima Donjim, opština Imotski, radnik kod preduzeća „SOKO“ Pogon Posušje, pjevali su neprijateljske pjesme

slijedeće sadržine: „SJAJNA ZVIJEZDO PREKO METKOVIĆA POZDRAVIM ANTU PAVELIĆA“ pored ove pjesme pjevali su i pjesmu o Banu Jelačiću. Pjesme je počimao BAKULA Ljubo. Protiv svih četvorice podnešena je prekršajna prijava i u prekršajnom postupku prvi je kažnjen sa kaznom zatvora u trajanju od 30 dana, dok ostala trojica kaznom zatvora od po 25 dana. Kaznu su izdržali.

6. Dana 28. marta 1971. godine u gostionici Arapović Ljube u Posušju, BEŠLIĆ Marijan, sin Andrije, rođen 1945. godine u Rastovači – Posušje, nosilac PI (putne isprave), PENAVA Jozo, sin Cvitana, rođen 1945. godine u Batinu – Posušje, zemljoradnik, i PENAVA Ivan, sin Mate, rođen 1945. godine u Batinu – Posušje, radnik na privremenom radu u SR Njemačkoj, pjevali su pjesme neprijateljske sadržine: „JA USTAŠA GRGE PRGOMETIDA IDEM KUĆI NIKO MI NE SMETA“, „KAD USTAŠE ŠOROM ZAPJEVAJU...“ i dr.. Protiv njih četvo-

rice podnešena prekršajna prijava i sva četvorica u prekršajnom postupku kažnjeni su kaznom zatvora u trajanju od po 30 dana. Kaznu su izdržali.

7. Dana 17. juna 1971. godine oko 17.30 časova u ugostiteljskoj radnji Marić Ivana – Pešića u Vinjanima, opština Posušje, NENADIĆ Branko, sin Joze, rođen 1939. godine u Vinjanima – Posušje, elektrotehničar, bez zaposlenja, pjevao je neprijateljsku pjesmu slijedeće sadržine: „KUD PROLAZI PTICA LASTAVICA TUDA ŠETA MIRKO KAPULICA“. Pored navedene pjesme isticao je pred gostima i građanima da će hrvati osvetiti Mirka Kapulicu, a nakon toga je dodao prisutnom Marić Peri iz Vinjana da mu je... majku komunističku. Za navedeni istup podnešena je prekršajna prijava. Prekršajni postupak je u toku.

Nenadić Branko poznat je kao pijanica i među građanima kao takav uživa vrlo loš autoritet.

8. Dana 7. juna 1971. godine oko 17 časova u ugostiteljskoj radnji Petrić Ivana u

Posušju, BIŠKO Ivan, sin Stanka, rođen 1939. godine u Čitluku – Posušje u pripitom stanju narušavao je javni red i mir, tim što je vrijeđao i omalovažavao Petrić Jozu iz Posušja, inače poznatog aktivistu iz doba rata i poslije rata do danas, govorčići mu da je on – Jozo i njegova vlast pobili njegove rođake koji su sahranjeni u Posušju na parceli zv. „DRMIŠUŠA“. Naime, ovdje se radi o sedmorici istaknutih odmetnika koji su 1947. godine strijeljani po organima OZNE. Poznato je da je u toj akciji učestvovao i Petrić Jozo. Podnešena prekršajna prijava. Postupak u toku.

9. Dana 30. augusta 1971. godine oko 20 sati u selu Gradac, zaseok Lipovice, opština Posušje, GRUBIŠIĆ Frano, sin Marka, rođen 1931. godine u Gradcu – Posušje u svađi sa Grubišić Stjepanom, sin Ivana iz istog sela, prema prijavi Grubišić Stjepana da je psovao državu i rukovodstvo Jugoslavije, da on kao ustaša do tog rukovodstva ne drži, te da posjeduje ustaški pištolj sa kojim će ubiti svakog onog ko mu se suprotstavi, odnosno koga je on planirao. Protiv Grubišić Frane podnešena je prekršajna prijava. Prekršajni postupak je u toku. Pored ove mjere privremeno mu je izuzeta i putna isprava do okončanja prekršajnog postupka.

10. U vremenu od 10. do 15. augusta 1971. godine, CRNOGORAC Želimir, sin Petra, rođen 1940. godine u Stonu, opština Dubrovnik, nastanjen u Posušju, zaposlen kod preduzeća „POLIVINIL“ u Posušju u svojstvu inžinjera tehnologije. Za to vrijeme u Posušju svakim danom oko sebe okupljao đake i studente i druge građane mjesta Posušja, nagovarao ih da vrijeđaju i omalovažavaju društveno-političko rukovodstvo ove opštine, kao znak protesta zabrane od nadležnih organa gospodovanja Vice Vukova u Posušju na dan 15.8.1971. godine. U noći 15/16.8. 1971. godine Crnogorac je u Posušju organizovao demonstracije u kojima su učestvovali đaci i studenti, kao i drugi građani u znak protesta protiv društveno-političkog rukovodstva opštine. Pored iznijetog u to vrijeme obraćao se nekim građanima mjesta Posušje sa zahtjevom da se pretplaćuju na list „HRVATSKI TJEDNIK“, ističući da je to jedini list koji treba da čitaju pošteni Hrvati, a da Oslobođenje i druge listove netrebaju uzimati. Isto tako Crnogorac je bio dosta aktivan na učlanjivanju u MH (Maticu Hrvatsku). Protiv imenovanog podnešena je prekršajna prijava i u prekršajnom postupku kažnjen je

kaznom zatvora u trajanju od 60 dana. Kaznu je izdržao.

11. Dana 15. augusta 1971. godine oko 22.30 do 24.00 časova u Posušju, BOŠNJAK Petar, sin Ante, rođen 1936. godine u Osoju – Posušje, autoprevesnik, BOŠNJAK Stjepan, sin Mate, rođen 1922. godine u Osoju – Posušje, zemljoradnik, MARAS Branko, sin Stjepana, rođen 1944. godine u Rastovači – Posušje, radnik, KUTLEŠA Pavo, sin Ante, rođen 1947. godine u G. Vinjanima, opština Imotski, radnik i BEŠLIĆ Marijan, sin Andrije, rođen 1945. godine u Rastovači – Posušje, radnik, narušavali su javni red i mir na taj način što su učestvovali u demonstracijama u mjestu Posušju, protiv odluke nadležnih organa koji su odbili gostovanje i nastup Vice Vukova za dan 16.8.1971. godine u Posušju. Istom prilikom imenovani su uzvikivali razne nacionalističke parole, kao što su: Vice – Hrvatska, živio Vice Vukov, živjela slobodna Hrvatska i dr. Pored ovog na grub način vrijeđali su i omalovažavali predsjednika SO-e i druge istaknute ličnosti ove opštine, zatim pljuvali na službena kola Stanice milicije, vrijeđali radnike milicije i sl. Protiv imenovanih podnešena prekršajna prijava i u prekršajnom postupku kažnjeni su kaznom zatvora od po 60 dana. Kaznu su izdržali.

12. Dana 9. novembra 1971. godine oko 20 časova u privatnoj ugostiteljskoj radnji Kovač Joze u Zavelimu – Posušje, PUŠIĆ Milan, sin Dane, rođen 1952. godine u Zavelimu – Posušje, radnik na privremenom radu u SR Njemačkoj, narušio je javni red i mir, tučom i drskim ponasanjem, a nakon toga prisutnim rekao i ovo: „OVO SU OVDJE USTAŠE I OVO JE USTAŠKA DRŽAVA“, a zatim upozorio prisutne da li ima neko nešto protiv. Istom prilikom istupao je i na šovinističkoj osnovi, vrijeđajući dvojicu radnika po narodnosti Muslimani, koji su zaposleni kod HIT-a Mostar. Imenovani je poznat kao siledžija i sklon je neprijateljskim istupima. Bio je na privremenom radu u SR Njemačkoj. Podnešena prekršajna prijava i privremeno izuzeta putna isprava. Prekršajni postupak je u toku.

13. Dana 16. novembra 1971. godine oko 18.30 časova u ugostiteljskoj radnji Jukić Mare u Posušju, KOVAČ Franjo, sin Mate, rođen 1936. godine, radnik PTT Posušje, KOVAČ Petar, sin Ivana, rođen 1942. godine, radnik na privremenom radu u SR Njemačkoj, KOVAČ Ante, sin Ivana, rođen 1934. godine, radnik u tvor-

nici „POLIVINIL“ u Posušju i KOVAČ MARINKO, sin Mate, rođen 1938. godine, autoprevoznik, svi iz Posušja, gdje i stanuju, narušili su javni red i mir, tučom, vikom i izazivali nacionalne i vjerske netrpeljivosti među narodima i narodnostima koji žive u Jugoslaviji. Pomenutog dana i časa u gostionici se nalazilo pet radnika – zidara, po narodnosti Srbi, rodom iz Užičke Požege. Njih petorica sjedili su za stolom pili piće i večerali. Pomenuti Kovači bez razloga su ih fizički napali, opsovali im četničku majku i naredili im da za 10 minuta napuste mjesto i gostionicu. Pošto su pomenuti srbjanci, neki manje a neki više zadobili lakše tjelesne povrede, pobegli su iz gostionice, a sutra dan trojica od njih prekinuli su poslove u Posušju i otišli svojim kućama. Protiv četvorice Kovača, podnešena je prekršajna prijava i u prekršajnom postupku Kovač Petar, kažnjen je kaznom zatvora u trajanju od 40 dana, a ostala trojica kažnjeni su kaznom zatvora u trajanju od po 30 dana. Na prvo stepeno rješenje Kovači su uložili žalbu Vijeću za prekršaje, zbog navodno visoke kazne, a ovaj Sekretarijat uložio je žalbu zbog izrečene blage kazne. Pored ovog Kovač Petru izuzeta je privremeno putna isprava do okončanja prekršajnog postupka. Petar je poznat kao nacionalista.

14. Dana 25. novembra 1971. godine oko 14 časova u gostionici Kovač Mare u Posušju, SUŠAK Ljubo, sin Cvitana, rođen 1935. godine u Gradcu – Posušje, vozač, zaposlen kod TP „RAZVITAK“ u Metkoviću, nastanjen u Posušju, pjevao je neprijateljsku pjesmu slijedeće sadržine: „DRUŽE TITO POTJERAJ JOVANKU AJD U ZAGREB DA ĆEMO TI SAVKU“. Ovu pjesmu ponavlja je više puta. Podnešena prekršajna prijava. Postupak je u toku.

15. Dana 29. novembra 1971. godine u ugostiteljskoj radnji Marić Ivana u Vinjanima – Posušje, KOŠTRO Ilija, sin Joze, rođan 1930. godine u selu Vir, opština Posušje, radnik na privremenom radu u SR Njemačkoj, narušavao je javni red i mir, vrijeđanjem i omalovažavanjem moralnih, nacionalnih i patriotskih osjećaja građana. Naime, u pomenutoj gostionici među desetak gosta psovao je zvijezdu petokraku, sve komuniste u Jugoslaviji i počimao da pjeva neku pjesmu o Paveliću čiji sadržaj nam nije poznat, jer u toku provjere to nismo mogli ustanoviti. Podnešena prekršajna prijava. Prekršajni postupak u toku.

16. Dana 12. decembra 1971. godine u ugostiteljskoj radnji Ćurdo Pere u Poklečanima, DUMANČIĆ Pero, zvani „BAJA“, sin Matiše, rođen 1919. u Vrpolju, opština Posušje, radnik na privremenom radu u SR Njemačkoj i DUMANČIĆ Vladislav, sin Stanka, rođen 1936. godine u Vrpolju – Posušje, radnik na privremenom radu u Austriji, narušili su javni red i mir, na taj način što su najprije lupali čaše i flaše, stakla na prozorima, a zatim u nekoliko navrata Ćurdi Branku, sin pere, psovali su komunističku majku, govorili su da su oni Antinovci i ko im što može da mu je... majku komunističku. Na obojicu imenovanih podnijeli smo prekršajnu prijavu i u prvostepenom prekršajnom postupku kažnjeni su novčanom kaznom od po 300 dinara. Obzirom na izrečenu blagu kaznu ovaj Sekretariat uložio je žalbu Vijeću za prekršaje SR BiH-a. Dumančić Peri, izuzeta je PI.

17. Dana 1. januara 1972. godine oko 17 sati u gostonici SUŠAK Ivana u Gradcu – Posušje, GRUBIŠIĆ Franjo, sin Marka, rođen 1931. godine u Gradcu, radnik na privremenom radu u SR Njemačkoj, narušio je javni red i mir na taj način što se među više gosta i građana isticao kao velikohrvat, govoreći da od njega – Hrvata svak mora pit piće, pa i patrola milicije koja se nalazila u neposrednoj blizini gostione, zatim je isticao da u Gradcu ima mjesto samo Hrvatima i više nikome, a zatim je dobacio sa riječima milicionaru Vujović Radoslavu da ga ne voli zato što je Srbin i zato što nije katolik. Podnešena prekršajna prijava i privremeno izuzeta putna isprava. Prekršajni postupak je u toku.

18. Dana 17. januara 1972. godine u gostonici Kovač Domina u Posušju, GRUBIŠIĆ Jerko, sin Ivana, rođen 1930. godine u Gradcu, nastanjen u Tribistovu, opština Posušje, radnik na privremenom radu u SR Njemačkoj, narušio je javni red i mir vrijedanjem moralnih, patriotskih i nacionalnih osjećaja građana. U pomenutoj gostonici nekoliko puta psovalo je državu i isticao da ovakva kakva jest ne valja. Istog momenta po patroli milicije

priveden je u Stanicu milicije, radi primjene mjere zadržavanja dok se ne otriježni. Ličnim pretresom kod imenovanog, na reveru sakoa sa lijeve strane pronađena je jedna značka veličine 17x12 cm. U sredini značke je Hrvatski grb, na gornjem dijelu značke stoji trobojka crven, bijel, plavi i u sredini te trobojke na bijelom polju postoje tri slova „HOP“. Ovu značku smo izuzeli uz propisnu potvrdu, imenovanog zadržali u prostorijama Stanice do radnog vremena sudije za prekršaje, nakon čega je priveden sudiji i u prekršajnom postupku izrečena mu je kazna zatvora u trajanju od 60 dana. Na izdržavanje kazne upućen je odmah.

19. Dana 19. januara 1972. godine oko 9 časova PAVKOVIĆ Jozo, zv. „SVILJČ“, iz Vrpolja – Posušje u svatovima Drinovac Vencela iz Poklečana sa putničkim automobilom marke „IMV“ reg. oznake MO 261-01, vlasništvo Zlopaša Jerke iz Posušja, nosio je vjersku zastavu od Poklečana preko Posušja do Mesićevine i obratno. Zastava je od platna crvenkaste boje, sa križem u sredini, a okolo zastave postoji više zvijezda šestokraka. Zastava je vlasništvo Župskog ureda Sutina – Rakitno. Podnešena prekršajna prijava. Prekršajni postupak u toku.

20. Dana 31.1. 1972. godine u gostonici „Vatrogasac“ i pred gostonicom u Posušju, BEŠLIĆ Božo, sin Stjepana, rođen 1929. godine u Zagorju, opština Posušje, zemljoradnik, narušavao je javni red i mir, kako u gostonici tako i pred gostonicom ističući se kao velikohrvat, govoreći da je on najbolji Hrvat da mu nema ravnih Hrvata, zatim uzvivivao živjela Hrvatska, zatim psovalo majku svakom onom tko nije Hrvat i sl. Ovakve riječi ponavljao je više puta u gostonici i na ulici pred gostonom. I ako upozoren od strane radnika milicije nije htijo prestati sa narušavanjem javnog reda i mira, radi čega je priveden u Stanicu milicije i zadržan u prostorijama Stanice dok se ne otriježni. Podnešena prijava za prekršaj. Prekršajni postupak je u toku.

NAČELNIK SEKRETARIJATA
Šimun Rezo

HOLOKAUST HRVATA

*Beskrajne kolone ljudi što zaštitu mole,
Bleiburškim se rascvjetalim razmililo lugom,
Samo živote spašavaju gole,
Svima su im misli obgrijjene tugom.*

*Od domova svojih pred olujom bježe,
Što u ognju, krvi sve pred sobom ruši,
Noževima oštrim i vratove reže,
Il' ih samo zagrljajem guši.*

*Ubogi zaklon, oni samo žeze,
Za žene, djecu i bolesne starce,
Tu da im se pruži pod krošnjama jele,
Za drugim bogatstvom i tako ne mare.*

*Poncije Pilat iz daleke Londre,
Kog nemoćno, uboge moliše oči,
Da ih pusti u prostranstva modra,
Samo se zamkom, na brežuljku koči.*

*Taj ih samo s podsmijehom prati,
I dok za njih zlata tovar prima,
Može li i to ljudski um da shvati,
Da živote zbog zlata oduzima svima.*

*Na proljetnom suncu žito se leluja,
al' nemirna vreva u nemoći nastala,
Dolinom polja krvav potok buja,
Naoštrenom kosom kosio je Basta.*

*Duga se kolona kretala bez glasa
U smjeru ušća svojega života,
S dubokom mržnjom tih povjesnih rasa
I nožem oštrim prokletoga skota.*

*Kosilo se žito tamo do istoka,
Sve zeleno u početnome cvatu,
Za tim ne haje izgladnjela stoka,
Sa zubljama oštrim u žrtvinu vratu.*

*Zeleno klasje kad zareže kosa
Od tog kosca opijenost hvata,
A tad sa polja nestaje rasa,
Holokaust strašni tu zdesi Hrvata.*

*I taj pokolj razdraženih pasa,
Što su duge pratile kolone,
Tisuće ljudi zaklano bez glasa
I za njih se suze ne smiju da rone.*

*Vremena strašna stigoše Hrvata,
Sloboda im stiže u krvavom piru,
Tu se za gušu hvata i brata,
Ioba nestaju u krvavom viru.*

*Svi su izmi po Hrvata stigli
Te ga kose k'o zelenu travu,
Svi su tada na njeg ruke digli,
Jer on ne smije baštinit državu.*

Kontraadmiral Ante BUDIMIR

POSLJEDNJI DANI OBRANE ZAGREBA 1945. (II.)

Jedna od posljednjih velikih bitaka Drugoga svjetskog rata vođena na teritoriju današnje Republike Hrvatske, odvijala se na prostoru Granešina – Dubrava – Markuševec – Remete - Gračani – Šestine, gledajući s istoka prema zapadu.

Na žalost, taj relativno veliki sukob slabo je obrađen u poslijeratnoj, ali i novijoj hrvatskoj historiografiji. Mnoštvo autora samo paušalno i fragmentarno iznosi podatke o sukobu koji je trajao puna dva dana.

Dva su razloga tome. Autori koji su pisali s pobjedničke strane, uglavnom su 8. svibanj i ulazak snaga JA u središte Zagreba smatrali završetkom operacija vezanih za Zagreb, pa se samo sporadičnojavljaju kratke natuknice o *čišćenju neprijateljskih ostataka u sjevernim dijelovima grada i podnožju Zagrebačke gore*. S druge pak strane, autori koji su kasnije u hrvatskoj emigraciji pisali o povlačenju snaga HOS-a i posljednjim danima NDH, više su okupirani tematikom oko Bleiburga i Križnog puta.

Budući da su memoarske rade pisali oni koji su se domogli inozemstva, te krenuli iz Zagreba nekoliko dana prije same bitke na navedenom području, objavljeni su rade vrlo šturi. Međutim samostanski ljetopisi župne crkve na Sv. Ksaveru, dnevnik vlc. Leopolda Rusana u Remetama, usmena predaja i danas živućih mještana te ono što je najvažnije: nekoliko arhivskih dokumenata, dovoljni su izvori za prikaz bitke na sjeveru Zagreba. Njima svakako treba pripojiti one fragmente koje su objavili pojedini autori, kako oni u poslijeratnoj Jugoslaviji, tako i oni u hrvatskoj emigraciji.

Prostor na kojem se vodila bitka poznat je kao regija Zagrebačko Prigorje. U vrijeme sukoba navedena su mjesta bila prigradska sela. Jedino se Dubrava izdvajala kao prigradsko naselje u izgradnji. Ostala su naselja bila u potpunosti ruralnog izgleda. Mali zaseoci od po nekoliko kuća, skupljeni u zajedničko selo određene rimokatoličke župe. Tokom rata navedena su sela bila različite političke orientacije. Homogenosti na ovom području nije bilo. Što su sela bila udaljenija od grada, njihova je privrženost partizan-

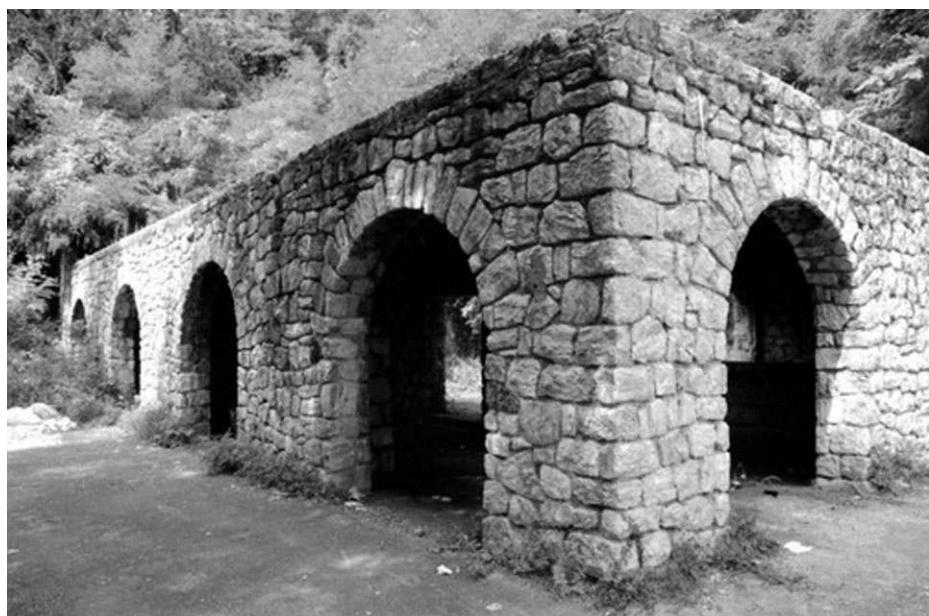
Piše:

Domagoj NOVOSEL, prof.

skom pokretu bila jača, i obrnuto. Partizanski je pokret najveću potporu imao u markuševečkom zaseoku Vidovec, koje je tokom cijelog rata za ustaše predstavljalo opasnu zonu u koju nisu zalazili, iako se radilo o selu koje je samo nekoliko kilometara udaljeno od središta Zagreba. S druge strane selo Gračani bilo je u potpunosti naklonjeno vlastima. Dva su razloga tome: snažan utjecaj desnoga krila Hrvatske seljačke stranke koje je nakon travnja

rijan Subotić. Prema izvorima JA, satnija je brojila 250 vojnika, a naoružanje se sastojalo od 10 teških strojnica, 15 puško-mitraljeza i 16 mitraljeza. Što se tiče broja tenkova, izvori se razilaze. Prema Radi Bulatu, jedinica je u sastavu imala 8 tenkova, dok je prema novijim podatcima Tomislava Aralice, postrojba rabila četiri talijanske tankete L 3/35 ili 3/33 i jedan tenk marke Renault, nepoznate serije.

Kad je 1943. osnovana Hrvatska protuzrakoplovna legija, njen je stožer postavljen u Gračanimu. U kući gračanskog stanovnika Ivana Šiftara nalazio se i stožer 7. samovozne bojne, čiji su vojnici

Vila Rebar, nekad rezidencija A. Pavelića

1941. listom dalo podršku ustaškom režimu i Vila Rebar – Pavelićeva rezidencija na južnim padinama Medvednice, neposredno na obronku iznad Gračana. Ostala su sela više-manje bila podijeljena.

Nije bio rijedak slučaj da je jedan brat bio ustaša, a drugi partizan. Najvažnije hrvatske jedinice krajem rata na ovom su području bile: Stražarski sklop Poglavnika tjelesnog sdruga (PTS), koji se nalazio jednim dijelom u Gračanim na osiguranju Vile Rebar i Doknadno oklopno za povjedništvo u Markuševcu, u čijem je sklopu bila jedna oklopna satnija. Zapovednik popularnih *Tankovaca*, kako su ih zvali lokalni stanovnici, bio je satnik Ma-

bili smješteni u privatnim kućama imućnijih seljaka. U Gračanimu su se nalazile i neke pozadinske jedinice njemačke vojske (uglavnom vojnici starijih godišta), smještene u pučkoj školi. Na 10. travnja 1945. te su njemačke snage napustile Gračane. Istočno od Gračana nalaze se Remete, a granica koja dijeli ta dva sela je brijev Banjčak. To je kota s koje se može nadzirati cijela gračanska dolina, sve do Šestine na zapadu. U Remetama se od 1944. nalazila jedna satnija 1. hrvatske udarne divizije, a od veljače pa do travnja 1945. sela su zaposjedale mnogobrojne njemačke jedinice koje su se povlačile iz Grčke. One su se smještale po kućama seljaka, a zaposjeli su i pučku školu u Remetama.

Bitka u Gračanima

Dana 6. svibnja u Gračanima, središnjem mjestu kasnijeg sukoba došlo je do puškaranja. Nije u potpunosti poznato između kojih se postrojbi zbilo to čarkanje, jer crkveni i školski ljetopisi spominju samo puškaranje i napuštanje sela od strane pripadnika 7. samovozne bojne. Bojna se raspala na tri dijela. Jedan, manji dio vojnika krenuo je prema Medvednici i dalje prema Hrvatskom Zagorju. Drugi se dio povukao prema Markuševcu i tamo se priključio Doknadnomu oklopnom zapovjedništvu. Ostatak od tridesetak vojnika na dvorištu obiteljske kuće Šiftar, u kojoj im je bio smješten stožer, palio je knjige i dokumentaciju. Od časnika je s njima ostao samo satnik **Ivan Svetec**. Nakon što su uništili dokumentaciju, vojnici su se prvo presvukli u civilna odijela, a potom pješice uputili kući, prema Zagrebu. Satnik Svetec ostao je u Gračanima, jer je smatrao da će ovdje biti sigurniji nego u gradu. Idućeg dana u Gračanima, ali i na širem području od Šestina do Markuševca bilo je mirno.

Za napad na ovom sektoru od strane Prve armije JA bila je određena VI. lička proleterska divizija Nikole Tesle. Sastojala se od tri brigade pod zapovjedništvom general-majora **Doke Jovanića**, ukupne snage 10.000 boraca. Brigada je bila sastavljena jednim dijelom od ličkih Srba, a drugim od dojučerašnjih pripadnika četničkih formacija, koje je primila nakon amnestije u svoje redove, tokom 1944. kada je boravila u Srbiji. Dne 7. svibnja divizija je dobila zapovijed da izvrši prodor preko Granešine i Dubrave na istoku grada, prema sjevernim obroncima od Markuševca, pa dalje na zapad prema Gračanima i Šestinama. Cilj je bio sprječiti snage HOS-a i njemačke vojske u izvlačenju, njihovo stezanje u obruč i uništenje. U 10.00 sati 8. svibnja 1. brigada 6. ličke divizije Nikole Tesle krenula je u dvije kolone smjerom Bukovec – Čučerje – Markuševac – Mirogoj – Zagreb. U njenoj je desnoj koloni nastupao 3. bataljon, održavajući vezu sa susjednim jedinicama na desnom krilu, gdje su se nalazile postrojbe 1. proleterske divizije. Lijevu je kolonu činio 2. bataljon, oslonjen lijevo na 3. brigadu 6. ličke proleterske divizije. Brigada je nastupala bez većih sukoba i ušla u Markuševac podno jugoistočnih obronaka Medvednice. U Markuševcu je zarobila 418 hrvat-

skih i njemačkih vojnika, dijelom i pripadnika Doknadnoga oklopog zapovjedništva. Prema kazivanju Stjepana Novosela, danas živućeg vojnika doknadnoga oklopog zapovjedništva, dio časnika HOS-a je već prije dogovorio predaju partizanima, pa sukoba nije bilo. Oni vojnici HOS-a koji se nisu željeli predati, već su dan ranije krenuli na povlačenje. Nakon toga brigada je krenula prema Zagrebu, te prenoćila u Remetama.

Istočnije, točnije na području Maksimira, Granešine i Dubrave zaostali su dijelovi 2., 3., 5., i 9. hrvatske divizije te snage 41. njemačke pješačke divizije, koje su ovdje uspostavile bojišnicu. Dne 8. svibnja 2. brigada 6. ličke divizije napala je položaje hrvatskih snaga i potisnula ih prema sjeveru u pravcu Dotrščina – Novakim. Istog je dana 3. brigada 6. ličke divi-

su jedinice HOS-aa u tom sektoru imale snage učiniti. Premoreno ljudstvo nije moglo izdržati novu navalu koja je započela u 14.00. sati poslijepodne. Tada 1. i 3. bataljon kreću u pješački napad i odbacuju snage HOS-a prema Novakima i Čretu. Prema podatcima štaba 6. ličke divizije, zarobljen je i vrijedan ratni materijal. Prema istom izvoru, gubitci JA su iznosili 22 mrtva, 92 ranjena i 7 nestalih. S druge strane bilo je 214 mrtvih i 1.582 zarobljenih.

Partizanska 3. brigada je nakon ulaska u Remete i Bukovec dobila zapovijed da se spusti prema središtu grada, što je i učinila. U Maksimiru je ponovno imala sukob s raspršenim hrvatskim i njemačkim grupacijama koje se nisu željele predati. Nakon njihove djelomične eliminacije, tokom noći brigada je nastavila pokret preko

Lječilište Brestovac na Sljemenu 1943. godine

zije prodrla prema Maksimiru, gdje se sukobila s dijelom zaostalih jedinica Ustaške obrane. Nakon uspješne akcije, poslijepodne istoga dana ušla je u sela Bukovec i Remete, o čemu svjedoče crkveni ljetopisi. Nakon pobjede koja je ostvarena na sektoru Granešine i Dubrave, 2. se brigada opustila, smatrajući da će se snage HOS-aa bez borbe povući prema Markuševcu i dalje prema Medvednici. Međutim, u toku noći hrvatske su se snage pregrupirale i 9. svibnja u 7.30 sati krenule u protunapad. Iznenadena, 2. brigada 6. ličke divizije bila je potpuno nespremna za napad. Hrvatske snage ne samo da su povratile početne postave, već su potisnule jedinice JA jugoistočno u smjeru Oporovca. No bilo je to posljednje za što

Maksimirske i Petrove ulice. Na Kvarnerikovu trgu naišla je na jači otpor koji je trajao do 5.00 sati 9. svibnja. U 3.00 sata ujutro 1. je brigada također dobila zapovijed da iz Remeta krene prema centru grada, gdje je i dospjela rano ujutro oko 6.00 sati. No već istoga jutra 1. i 3. brigada upućene su na područje Gračani – Remete, gdje je u isto vrijeme kao i u području Granešine preostale snage HOS-a započele posljednju ofenzivu.

Teško je reći, je li bila riječ o organiziranom protunapadu na cijeloj bojišnici, budući je riječ o brdovitu i nepovezanu terenu od gotovo 10 kilometara. Prema izvorima, u protunapadu su sudjelovali pojedini dijelovi 7., 8. i 9. hrvatske divizije, te dijelovi 181. njemačke pješačke divi-

zije. One su nastupale u dvije kolone, jedan dio preko Jazbine, a druga preko Markuševca. Među tim je jedinicama bilo i mnoštvo Čerkeza, koji su se odlikovali nedisciplinom i pljačkanjem domicilnog stanovništva. Lokalni partizani zaposjeli su sve važne kote između Markuševca, Gračana, Šestina i Remeta. Na Medvedskom brijezu između Markuševca i Čučerja postavljene su baterije Artiljerijske brigade 6. ličke divizije, koja je zbog ovog prodora HOS-a i njemačkih jedinica pod hitno prebačena iz Kaštine na ovo područje. Dio topništva postavljen je i na Biškupec brijež u Remetama.

U Gračanima su snage JA zauzele crkveni toranj i postavile na njega strojničko gnijezdo. Jedinice HOS-a prodirale su iz smjera Markuševca prema Gračanima. Snage JA koje su se trenutno nalazile na tom području nisu uspjele na vrijeme zatvoriti Markuševečku cestu kojom se kretao ovaj prodror, pa su hrvatsko-njemačke jedinice prodrle u Gračane. Njihov je cilj bio probiti se dalje prema Šestinama i onda prema Hrvatskom Zagorju. No ovdje su u ranim jutarnjim satima dospijele i dvije brigade 6. ličke divizije Nikola Tesla i zametnula se bitka koja je trajala sve do 10. svibnja u 6.00 ujutro. Točan broj sukobljenih vojnika nije poznat, premda više autora navodi brojku od 2900 hrvatskih i njemačkih i 3600 jugoslavenskih vojnika. No, ove se brojke moraju uzeti s velikom zadrškom, budući da ne postoje pouzdani izvori. U sukobu su se, osim pješačkog oružja, koristili topovi od 45 i 75 mm, haubice od 105 mm i minobacači raznih kalibara. Budući da su snage HOS-aa za sobom vukle zaprežna kola, a bilo je i kamiona, na uskim je gračanskim ulicama nastao pravi kaos.

Pokušavajući se probiti dalje prema Šestinama, snage HOS-a raspršile su se u male odrede, pa se borba vodila prsa o prsa, a mnogobrojni su ranjenici sami sebi oduzimali živote ne želeći pasti živi u ruke pripadnika JA. O gračanskoj bitci svjedoče i zapisi remetskog i ksaverskog samostana.

Remetski župnik **Leopold Rusan** zapisa je slijedeće: »9. svibanj 1945... Počela je jugoslavenska vojska oštru borbu s vojskom njemačkom i hrvatskom, koja se povlači preko Markuševca, Gračana i Šestina. Jugoslavenska vojska potukla ih grozno. Narod je preplašen. Od 9. na 10. traje borba cijelu noć.» Župnik Sv. Ksa-

vera, fra **Jerko Meštrović**, također bilježi ovu bitku: »Proživjeli smo neobično teške dane. Nezavisna Država Hrvatska je propala zauzećem dne 8. svibnja Zagreba po jugoslavenskoj armiji. Naša župa je bila izložena borbama. Dne 8., 9. i 10. svibnja Gračani i okolna mjesta pod zagrebačkom gorom preživjeli su teške dane poradi borba i ratnih operacija. Tuda se povlačio dio hrvatske vojske i duga njemačka kolona od 50000 ljudi. Bilo je znatno palih vojnika, a i građanstva. Od Gračanaca je poginulo tih dana 12 građanskih lica. Vojske veoma mnogo.»

Župnik je vjerojatno pretjerao s brojkom ljudi u povlačenju, jer ovo nije bio glavni smjer povlačenja. Kao što je vidljivo, stradali su i domaći mještani. Naime, zapovjednik lokalnih partizana, **Marko Filetin**, naredio je gračanskim mladićima da zaustave prodror hrvatsko-njemačkih jedinica dok ne pristignu jače snage JA. Budući da je većina gračanskih mladića odbila njegovu zapovijed, jer su se tokom rata nalazili u hrvatskim i njemačkim posetrojbama, zadatak je pao na trojicu: **Vida Banića, Stjepana Banića i Đuru Ćuka**. Bez vojničkog iskustva, oni su pokušali na Gračanskoj cesti zaustaviti izvidnicu *Ustaške obrane*. No jedan vojničar na konju svu je trojicu oborio hitcima iz automatske puške, pa je njihova akcija tužno i neslavno završila. Ostatak gračanskih mladića povukao se prema Gračecu, sjevernom dijelu Gračana, kako bi spasio žive glave.

Idućeg dana, 10. svibnja u 12.00 sati, Štab 1. armije odredio je smjerove kretanja 1. i 6. proleterske divizije. Zbog neочекivanog žestokog otpora osobito snaga HOS-a, divizije su zadržane na području zagrebačke okolice. Otpor je, iako već slab zbog manjka streljiva, trajao na području Gračana i Šestina, a do Vrapča se probio dio 3. hrvatske divizije pod vodstvom generala Stjepana Mifeka. Zbog toga je 6. lička divizija Nikole Tesle smještena na prostor Remete – Bačun – Dolje (Gračani) – Šestine. Istog je dana štab divizije odlučio da 1. brigada smjesti na području Šestine – Kraljevec – Gračani, 2. brigada na području Novaka, 3. brigada na području Remete – Biškupec, Artiljerijska brigada na područje Bukovca, štapske jedinice na Pantovčaku, pozadina u Granešini. Iako ne stoji u zapovijedi, divizijski je zatvor uspostavljen u Gračanima, u kući lugara **Drage Bešića**.

Stravična bilanca

Idućeg dana, 11. svibnja, prestao je otpor u 3. hrvatske divizije u Vrapču. General Stjepan Mifek je ubijen, ali je navedno prvo zarobljen i strašno mučen. Istog se dana predao i veći dio 41. njemačke pješačke divizije, prema izvješću štaba 6. ličke divizije, oko 3000 ljudi. Prema istom izvješću Hrvati u redovima 41. pješačke divizije odbili su predaju i zajedno s dijelom 13. ustaškog zdruga i dalje pružaju otpor u šumama Medvednice i rubnim dijelovima podsljemenskih sela. Zbog toga je već idućeg dana, 12. svibnja, određeno da 1. brigada kreće smjerom Gračani – Kraljevec – Medvedgrad – Sv. Jakob – Gornja Bistra, 2. brigada smjerom Goranci – Mačji Kam – Podjezero – Sv. Matej, a 3. brigada smjerom Markuševac – Rauchova lugarna – potok Pronjak – Kraljev Vrh – Pila. Cilj je bio slomiti zadnje ostatke otpora na Medvednici. U tim je akcijama 1. brigada ubila 6 pripadnika HOS-a, 2. brigada zarobila je 38 njegovih pripadnika, a 3. brigada 41 pripadnika HOS-a.

Bila su to posljednja vojna djelovanja na ovom području i završetak jedne bitke u kojoj zapovjedni vrh 1. armije nije očekivao tako žestok otpor hrvatsko-njemačkih jedinica. Iako raspadnute na manje dijelove one su pružile znatan otpor snagama JA. Naravno, njihov je cilj bio puko spašavanje glave iz gotovo bezizlazne situacije, ali vidljivo je da su čak i u tim trenutcima snage HOS-a vršile napadna djelovanja, što znači da je moral u jedinicama bio na visokoj razini. Prema izvještajima štaba 6. ličke divizije Nikole Tesle, njihove ukupne žrtve na širem području Zagreba u pet dana borbe iznosile su 140 mrtvih, 413 ranjenih i 82 nestalih boraca. S druge pak strane JA je smatrala da je smrtno stradal 2629 hrvatskih i njemačkih vojnika, a zarobljeno ih je 1609. Navedene brojke treba uzeti s oprezom, jer je nakon sukoba započeo masakr nad zarobljenim hrvatskim i njemačkim vojnicima. On je učinjen u Gračanima, Šestinama i vojnoj bolnici na Brestovcu (Medvednica).

*

Nakon što je bitka završila, gračanske ulice bile su prepune vojne tehnike, kamiona, automobila i zaprežnih kola. Po svjedočenju Rudolfa Banića, okolica njegove kuće u Gračanskom Ribnjaku bila je zak-

Snage JA prelaze Savski most

rčena vojnom tehnikom. Gračanski dječaci iskoristili su priliku i igrali se s odbaćenim oružjem i eksplozivom. Na žalost, dječja neopreznost i znatiželja doveli su do nesretnog slučaja u kojem je ozlijeden **Josip Bešić**. Zbog toga je trebalo što žurnije raščistiti navedeni otpad i osigurati područje. Već 12. svibnja 1945. godine izabran je *Mjesni narodni odbor Gračani* koji je trebao što prije pruzeti vlast u selu. Za predsjednika odbora izabran je **Marko Filetin**, a članovi su bili: **Rudolf Bunjak**, **Milka Filetin**, **Mijo Gjurak**, **Miroslav Haramija**, **Duro Jelačić**, **Mirko Kos**, **Mirko Kosec**, **Nikola Kranjec**, **Vid Lovreković** i dva doseljenika, **Ferdo Negro** i **Franjo Zobay**. Pokapanjem leševa rukovodio je Miroslav Haramija, koji je 1990. godine svjedočio o gračanskim ratnim dođanjima, dok je sabiranje i demontiranje oružja te eksplozivnih naprava vodio **Ivan Topolovec**.

Boravak 6. ličke proleterske brigade u Gračanima bio je traumatičan period za većinu Gračanaca. Nastrandali su čak i oni mještani koji su bili na strani novih vlasti. Tako su partizani ubili i Marka Filetina, predsjednika mjesnog odbora i najpoznatijega gračanskog komunista. Smješteni u privatnim kućama, partizani su tražili hranu i druge usluge mještana, poput pranja rublja. Nije to bila vojska kakvu su Gračanci očekivali. U usporedbi s hrvatskim i njemačkim jedinicama koje je krasila stega i uredne odore, partizani su sličili svemu, samo ne vojsci. To je primjetio čak i general JA Ivan Šibl, u svojem ratnom dnevniku: «Ulice su pune vojske, to

su borci 1. i 2. armije... Armije su provajale Srbiju i Srijem i putem mobilizirale sve što je sposobno nositi pušku. Seljački momci uplovili su u brigade sa šajkačama, šubarama... prava narodna vojska.» Bila je to doista šarolika vojska, prepuna dojučerašnjih četničkih elemenata, koji nisu imali puno veze s propagiranjem bratstva i jedinstva.

Kako su Gračanci doživjeli partizane, najbolje govore njihova svjedočanstva. Tada desetogodišnji dječak **Stanislav Haramija**, ovako je opisao svoj prvi susret s partizanima: «...Prvi susret s partizanima za mene je bio šok. Visoki ljudeskara samo u donjem rublju, dugih gaća s dugačkom zastarjelom puškom pio je vodu na uličnoj pumpi. Promukli glas otresito me upitao „Mali, ima li tu Švaba?“, što sam ja u strahu odgovorio ne znam. Mislio sam da on sigurno zna da sam u poglavnikovu Vilu Rebar u Gračanima nosio mlijeko.» Svjedočanstvo **Mirka Baneka**: «...Po cijele bi dane plesali svoja kola, dok su noću odlazili vršiti pogubljenja nad zarobljenicima.» Svjedočanstvo **Magde Trnčević**: «...Kad su došli partizani, sve je krenulo naopako. Naših ljudi među njima nije bilo. Slijedila je premetačina kuća od podruma do tavana. Dolaskom partizana, bile su žene određene koje će prati ušljivu odoru. Na mene je pao red pa sam prala košulje. Košulje su bile ušljive i to velike uši. Ženske partizanke, znale su doći i tražiti da im ispečemo jaja. Mi smo to i učinile iz straha. Ugledniji su Gračanci otišli prema Sloveniji, povlačeći se na zapad. Kod nas se

normalno i bez straha živjelo, dok nije došla 1945. godina.»

Mnogobrojni su takvi iskazi starih mještana i u svojem istraživanju nisam našao ni na jedan pozitivan komentar o partizanima. Također, ni do danas u Gračanima nije prihvaćena riječ *oslobođenje* već se i dalje, čak i kod mlađih, govori o *preokretu*.

«Baš se želimo napiti hrvatske krvi!»

Odmah nakon završetka sukoba, 10. svibnja 1945. godine, *VI. lička proleterska brigada* uspostavila je u Gračanima svoj stožer, u kući obitelji Haramija (Lonjčina kbr. 25.) i vojni zatvor u kući Drage Bešića (Gračec kbr. 22.). Podrum kuće služio je kao mučilište, dok su gospodarske zgrade u dvorištu služile kao zatvor za zarobljenike. U podrum je, prema kazivanju Mirka Baneka, stalo do 50 zarobljenika. Dovođeni su iz grada i ovdje mučeni, a potom ubijeni. Teško je objasniti zašto je Jugoslavenska armija izabrala upravo Gračane za mjesto mučenja i egzekucije zarobljenika. Među Gračancima su se provlačile dvije teze kao odgovor na ovo pitanje. Prva teza govori o Gračanima kao *ustaškom selu*. Ta se teza provlačila i u partizanskim krugovima koji su Gračane usko povezivali s poglavnikom *Vilom Rebar*.

Već sam u uvodu istakao da je stanovništvo Gračana oduvijek bilo čvrsto hrvatski orientirano, u vremenu između dva rata Hrvatska seljačka stranka imala je silnu potporu na ovom području, a nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske gotovo cijelo desno krilo stranke prešlo je u Ustaški pokret. Za razliku od većine drugih sela zagrebačke okolice, gdje je partizanski pokret uskoro zadobio snažnu potporu, u Gračanima nikada nije zaživio. Velika većina mladića bila je u hrvatskim oružanim snagama, poneki čak i kao dobrovoljci u legionarskim postrojbama, a Gračanci su NDH doživjeli i prihvatali kao ostvarenje višestoljetnog sna. Kada se k tome uzme o obzir prisutnost ustaških jedinica u Gračanima kao i stalna prisutnost poglavnika Ante Pavelića u selu, njegova odluka o osnivanju samostalne općine Gračani, kao i razgovori koje je rado vodio s mještanima, jasno je da ta teza djelomično i stoji. Uostalom, mnogobrojni su Gračanci emigrirali 1945. godine i pokazali što misle o novom režimu.

No razlozi su ipak bili druge, praktičnije naravi. Naime cijela je gračanska dolina sa zapadne i istočne strane zatvorena brežuljcima, a na sjeveru planinom Medvednicom te ispresjecana potocima i vododerinama. Zbog toga se zvuk pucnjave ne čuje daleko. Blizina grada omogućavala je partizanima brz transport zarobljenika iz logora Prečko i Kanal, dok su blizina Medvednice i mnogobrojne šumske zavale davale prigodu za nesmetanu egzekuciju. Osim toga šuma je pružala mogućnost da se leševi pokopaju na licu mjesta i da vrlo malo osoba sazna za točno mjesto masovnih grobnica. To je najvjerojatnije bio pravi razlog, iako se ni prva teza ne smije u potpunosti odbaciti.

Nakon svega navedenog, postavlja se pitanje broja ubijenih te lokacije njihovih grobišta.

Dokumenti *Mjesnoga Narodnooslobodilačkog Odbora Gračani* iz svibnja 1945. godine jasno govore o broju mrtvih kao i o lokacijama na kojima su pokopani. Gračanski učitelj **Mato Ivanušić** u školskom je ljetopisu potanko izlagao o broju poginulih i njihovim grobovima te spominje ukupnu brojku od 798 hrvatskih i njemačkih te 4 partizanska vojnika. Već na prvi pogled upada u oči nerazmjer poginulih hrvatskih i njemačkih vojnika u odnosu na partizanske. **Josip Sečen**, koji se također bavio svibanjskim događajima u Gračanima, opravdano sumnja u mogućnost da je relativno kratkotrajna bitka urodila tolikim gubicima od skoro 800 mrtvih. Mirko Banek, tada hrvatski domobran iz Gračana, dva je dana preobučen u civilno odijelo lutao Medvednicom kako bi spasio glavu. Nakon povratka u Gračane svjedoči da je u današnjoj ulici Pustodol naišao na oko 200 leševa, uglavnom hrvatskih i njemačkih vojnika. To je bilo 10. svibnja, znači na dan kada je završena bitka između hrvatsko-njemačkih i jugoslavenskih partizanskih jedinica, te su navedeni leševi vjerojatno bili vojnici stradali u borbi. Ostali stradali nisu poginuli u borbi, već su pogubljeni kao zarobljenici suprotno svim ratnim pravilima. Prema tvrdnjama **Miroslava Haramije**, egzekucije zarobljenika započele su 19. svibnja. Izvještaj o pokapanju leševa i njihovu dezinfekciju osobno je potpisao Miroslav Haramija. U izvještaju se navode lokacije u Gračanima i broj ubijenih.

Neoznačeni grobovi – Strmec (242), Gračanski Ribnjak (13), Matkov Brijeg

(17), Golača (5), Đurkov voćnjak (10), Banjaluka (stari naziv za dio Gračana) – Lonjščina (27), Šiftarov vrt (1), Šiftarov vinograd (1), Bešićev vrt (1), Trnčevićev dvorište (1), Trnčevićev Brijeg (1), Stare senokoše (8), Okrugljak (1), Banićev dvorište (1), ukupno **329 pokopanih**.

Označeni grobovi – Zlodijev Brijeg (50), Peščenka (60), Zdenčec (100), Zdenčec II. (20), Zdenčec III. (32), Bjelčenica (40), Obernjak (48), Krivićev Brijeg (40), Krivićev Brijeg II. (20), Jelačićev Brijeg (30), Jelačićev Brijeg II. (10), ukupno **450 pokopanih**.

Prema izvještaju je, dakle, pokopano **779 ljudi**. Broj je to koji se probližno poklapa s učiteljevim brojem od **771 pokopanih**, ne računajući 23 mrtva Gračanca i 4 partizana. Sva ovdje navedena grobišta propisno su dezinficirana izydom i vapnenim mljekom, o čemu svjedoči i spomenuti izvještaj, a detaljno se spominju i količine utrošenog dezinfekcijskog sredstva. Osim označenih grobnica, prema svjedočenju M. Haramije, postajala su i neka stratišta na kojima on nije pokapao leševe. Ukupan broj ubijenih teško je točno utvrditi, ali je njihov broj sigurno veći od 1000. **Dr. Ivo Banac** tvrdi da je nakon ulaska partizana u Zagreb pobijeno više

od 5000 osoba, ponajviše u podsljemenjskoj zoni.

U prvim danima pobjede jugoslavenski komunisti nisu skrivali broj zarobljenih i poginulih hrvatskih i njemačkih vojnika, o čemu svjedoče tadašnje novine: «U veče 11. svibnja Zagrepčani su imali prilike vidjeti do sada neviđeni prizor. Tisuće njemačkih vojnika prolazile su redovima – po osam – Ilicom prema zarobljeničkim logorima. Jučerašnji gospodari Zagreba koji su pred naletom naše armije podbrusili pete i pobegli, našli su se u mišolovci sjeverno od Zagreba i položili oružje. To nije njihov prvi neslavni marš. 12. svibanj 1945. godine... Ratni izvještaj Generalštaba Jugoslavenske Armije: U borbama za Zagreb Prva Armija pobjila je 11000 neprijateljskih vojnika, 16000 zarobila.»

U konačnici sam broj žrtva nije presudan; da je i jedna osoba ubijena bez suda – zločin je počinjen. Osim u Gračanima, partizani su izvršili pokolj nemoćnih bolesnika u plućnoj bolnici Brestovac na Medvednici, o čemu također postoje mnogobrojna svjedočanstva i zapisi. Osobito je vrijedan dokument kojim *Komanda mesta u Zagrebu* naređuje Miroslavu Haramiji neka hitno pođe s radnicima pokopati lešine kod Adolfovca, 26. svibnja

Jugoslavenska armija usred glavnoga grada Hrvatske

1945. godine. Među pobijenim žrtvama bilo je domobrana, ustaša, njemačkih vojnika, ali i mnoštvo civila, staraca, žena, a osobito djece. Smaknuća su se odvijala noću, uglavnom vatreñim oružjem. Prijе smaknuća sa žrtava je skinuta odjeća koju su partizani odmah prisvajali, budući da je njihova bila ušljiva i u lošem stanju.

Žrtve su uglavnom dovođene iz logora Kanal (današnji Autobusni kolodvor) i logora Prečko. Ubijeni su bili iz raznih dijelova Hrvatske, o čemu svjedoči stočna putnica (veterinarski dokument) iz Vrbovca, pronađena kod jednog civila te ubijena žena u turopoljskoj nošnji. Osim stočne putnice koju je pronašao ljekarnik Miroslav Haramija, pronađeni su i drugi predmeti. Uglavnom je bila riječ o krunicama, svetim sličicama, slikama najbližih i pismima, koja su ubijeni primili od obitelji i prijatelja. Dio navedenih stvari pronašao je Mirko Banek povrh svoje kuće, gdje su partizani vršili strijeljanja te ih je pohranio. Na žalost zbog straha od komunista predmete je dijelom uništilo, a dijelom izgubio, makar ih je kanio poslati obiteljima pogubljenih. U Gračanima su svoj kraj doživjeli i mladići od 16 – 17 godina, pitomci Domobranske vojne škole i pripadnici Časne radne službe, koji su pokopani na Krivićevom Brijegu između Gračana i Šestina.

Njihovu smaknuću svjedočio je i Rudolf Šelendić. U svjedočanstvu se prisjeća da je kao dječak promatrao mladiće, vezane žicom i praćene partizanima. Vodili su ih prema obroncima Medvednice gdje su pogubljeni. Drugi svjedok Rudolf Banek navodi kolone civila koje su partizani pratili uz današnju ulicu Grabeščak, dalje prema šumi na pogubljenja. Prema njegovu svjedočenju, među civilima je bilo mnoštvo žena i djece, koje su plakale, zapomagale, ali i pjevale i molile krunicu. Također se prisjeća desetak mladića obućenih u zrakoplovne odore hrvatskog domobranstva, koje su partizani u njegovoj ulici svukli do gola, a potom pobacali u duboki bunar, u Gračanima poznat kao *Banekov stub*.

Gračanci koji su pripadali Ustaškom pokretu, postrojbama hrvatske vojske ili su jednostavno bili lojalni pripadnici Nezavisne Države Hrvatske, također su nastradali dolaskom nove vlasti. Mnogobrojni gračanski mladići odjeveni u ustaške i domobranske odore su odvedeni i ubijeni, a nekim se ni danas ne zna za

Šajkače na zagrebačkim ulicama

grob. Braća **Kos** ubijena su, jedan u svojem domu, jer je nosio odoru hrvatskog zrakoplovca, a drugi jer je partizanima odgovorio *da je on hrvatski vojnik koji je branio svoju državu*. Prema sjećanju nedavno preminule supruge Ivana Kosa, koja je tada bila trudna, partizani su odgovorili *da se baš žele napiti syježe hrvatske krvi*. **Ivan Kos** odveden je prema Šestinama i više nikada nije viđen. **Marko Borić**, 35-godišnji ustaški redarstvenik iz Gračana odveden je iz svoje kuće i pogubljen bez suđenja. **Ivan Klenkar** osuđen je i obešen od strane partizana. **Vidu Miholiću** izgubio se svaki trag te je također vjerojatno pogubljen. Mnogobrojni Gračanci poput **Stanka Banića** (člana HSS-a), **Milana Baneka** (ustaškog logornika), **Nikole Holjevca** (ustaškog satnika), **Stjepana Požnjaka** (veleposjednika) i drugih povukli su se prema zapadu i uspješno probili preko britanskih linija. Oni koji nisu pobijeni ili se nisu povukli, ubrzo su uhićeni i zatvoreni. Takav je slučaj bio s domobranom Mirkom Banekom i prijeratnim vođama HSS-a iz Gračana, **Mirkom i Stjepanom Kosom** koji su robijali u Staroj Gradišći. Gračanci su platili veliku cijenu tzv. oslobođenja.

Nakon odlaska partizanskih jedinica iz Gračana mještani su nastavili s pokapanjem žrtava, što je bio mukotrpan i neugodan posao, osobito zbog vrućine koja je uzrokovala smrad i raspad leševa. Rad je naravno bio prisilan. Ako netko nije želio ići, prijetilo mu se oduzimanjem muške djece za taj neugodan posao. Zbog toga su svi odlazili i ukopavali mrtve. Za gračansku djecu to je bilo osobito šokantno raz-

doblje, mrtva i unakažena tijela nalazila su se razbacana selom. O tome svjedoči tada desetogodišnji **Stanislav Haramija**: «Veliki sam strah proživio kad su me poslali u trgovinu, a ja sam, trčeći niz ulicu, naletio na dugački red poslaganih mrtvaca, mimo kojih sam morao proći. Trgovinu dakako nisam niti video, a da užas bude potpun, htijući što prije drugim putem stići kući, pokušao sam se povesti na zaprežnim kolima i tek tada spazio da su i ona puna mrtvaca, koje su uz našu kuću vozili u šumu, vjerojatno da ih pokopaju.» **Rudolf Šelendić** se također kao dječak prisjeća, «da je kanal uz Gračansku cestu bio pun leševa».

Za svoj rad Gračanci su dobili potvrde o obavljenom poslu. Na pokapanju mrtvih radilo je ukupno 618 ljudi. Veliki broj angažiranih stanovnika svjedoči o velikom broju žrtava na gračanskim stratištima. Ubrzano pokapanje leševa bilo je potrebno zbog moguće zaraze, ali i zbog opasnosti od onečišćenja izvora pitke vode. Leševi su pokopani, no bilo je nužno provjeriti kvalitetu vode. O tome detaljno govori izvještaj Miroslava Haramije u kojem se govori o čišćenju i raskuživanju terena. Četiri je puta nošena voda iz gračanskog vodovoda na analizu u kemijski zavod te se, na sreću stanovništva, uvijek pokazala ispravnom. Analizom vode završio je posljednji čin gračanske tragedije.

Potanji opis grobnica

Jelačićev Brijeg - Službeno je strijeljano i zaklano 40 osoba. Na grebenu koji se blago uzdiže južno od crkve Sv. Mihalja prema Mihaljevcu i nosi ime Okrugljak,

na vrhu šume, uz cestu lijevo njemački i hrvatski vojnici iskopali su rovove za obranu od partizana, a u sredini je bila velika jama 6 x 6 m, u kojoj se nalazio protuzračni top. Ti rovovi i jame poslužili su kao stratište za I. bojnu Stražarskog sklopa, mladića od 17 godina, unovačenih nekoliko mjeseci pred kraj rata. Mladići su ubijeni vatrenim oružjem, ali i priklani bajonetima. U rovove je zakopan i manji broj civila. Prema pričanju svjedoka ovdje je zakopano više od 40 ljudi koliko iznosi službena verzija. Stariji mještani kazuju i do 160 žrtava.

Golača – Na zemlji obitelji Puntijar ubijeno je i zakopano pet žrtava. Prilikom izgradnje tramvajske pruge 1947. i 1948. godine radnici i domaći ljudi pronašli su ostatke leševa, ali su zbog vlastite sigurnosti o tome morali šutjeti.

Matkov Brijeg – Partizani su 17 hrvatskih vojnika svukli do gola, te ih ulicom Isce pokraj crkve doveli do Matkovog Brijega. Na tom su ih mjestu poubijali i zakopali.

Grabeščak – Prema već navedenom svjedočanstvu Rudolfa Baneka, partizani su na vrh ulice Grabeščak doveli desetak mladića u plavim odorama, pitomaca zra-

koplovne škole, svukli ih do gola i žive pobacali u *Banekov stubl* (bunar).

Durkov voćnjak – U voćnjaku obitelji Đurak pokopano je deset žrtava.

Gračanski Ribnjak – Na zemlji obitelji Vincek, Puntijar i Trnčević pokopano je 13 hrvatskih i njemačkih vojnika stradalih u borbi.

Krivićev Brijeg – U dvije grobnice bačeno je ukupno 60 golobradih mladića, pripadnika Domobranske vojne škole. U prosjeku starosti 16-17 godina. Žrtve su ubijene iz vatrenog oružja, ali i priklane noževima.

Strmec – Službeno je na ovom mjestu pokopano 242 ljudi. Prema podatcima tu se nalazila duboka jama, preostala nakon kopanja tunela u kojem je trebala biti državna riznica Nezavisne Države Hrvatske. Budući su tunel počeli kopati tek u kasnu jesen 1944. godine, nikada nije dovršen. Nakon bitke u Gračanima ovdje je pokopano 242 ljudi, hrvatskih i njemačkih vojnika. U drugoj polovici svibnja ovdje su dovodili civile iz Zagreba, koje su stijeljali i bacali u jamu. Prema svjedočenju starijih mještana ovdje se ukupno nalazi oko 600 žrtava, međutim službeno se vodi broj od 242. Mirko Banek (1919.) i danas živući sta-

novnik Gračana pokapao je žrtve na ovom stratištu.

Partizanski zatvor u kući obitelji Bešić – U zatvoru na kbr. 22 u ulici Gračec bili su dovoženi ljudi iz svih dijelova Zagreba. To su uglavnom bili zatvorenicici iz logora Kanal i Prečko. Partizani su ljudi dovodili u skupinama i smještali ih na dvorište koje su čuvali naoružani stražari, na udaljenosti svaka 2 m. U podrumu kuće Drage Bešića bilo je mučilište. Prema svjedočenju starijih mještana, iz podruma je svako jutro iznošeno po nekoliko kanti krvi i ljudskih ostataka. Oni nesretnici koji bi preživjeli mučenje bili bi vezani po troje telefonskom žicom i u kolonama odvođeni u šumu gdje su bili ubijeni. Sve su to Gračanci znali i sa strahom promatrali iz svojih kuća. Međutim nikome nisu mogli pomoći. Svako jutro dvorište je bilo prazno, a oko podneva bi dolazili novi zarobljenici. U zatvor su partizani često dovodili i ženske zarobljenike, uglavnom mlade Zagrepčanke čiji su roditelji imali bilo kakvu službu u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Djevojke su mučene, potom silovane i ubijene. Posljednji su put doveli ljudi i odveli ih na strijeljanje na sam blagdan Duhova 1945. godine.

Lonjščina – Ovaj dio Gračana od davnih je dana zvan i Banja Luka. Ne bih na ovom mjestu ulazio u toponimiju Gračana, već to navodim kako se neupućeni čitatelj ne bi zbrunio i pomislio da se radi o gradu Banja Luci u Bosni i Hercegovini. Na ovom je mjestu pogubljeno i zakopano 27 hrvatskih vojnika i civila. Žrtve su bile vezane žicom i međusobno povezane. Zbog toga su padale zajedno u jamu. Ubijane su noću vatrenim oružjem. Prema naředbi partizana, zemljom su ih zatrpani stanovnici Gračana koji su za svoj rad dobili potvrde o radu.

Belčenica i Peščenka – Na ovim je mjestima prema službenim podatcima strijeljano i poklano 110 ljudi. U borovini na početku današnje ulice Nadvina, nalazi se usjeklina između borova, oko stotinjak metara od ceste. Tamo su na donjem mjestu srušili borove da bi napravili branu i tako dobili jamu za pogubljenje. Trupce su zasipali zemljom kako se leševi ne bi rušili prema dolje te kako krv ne bi tekla izvan usjekline. Na gornjoj strani bio je šumski put za Vilu Rebar, gdje su partizani sa strojnicama dočekivali nove zarobljenike. Kad bi došla nova skupina ljudi

Plodovi "oslobodenja": kozaračko kolo u Zagrebu nakon rata

vezanih žicom na rub usjeka, oni su ih ubijali i leševi su padali u rupu jedni preko drugih. Kad su partizani napunili jamu, Gračanci su je morali zatrpati. Stariji Gračanci navode da je ovdje pogubljeno i zakopano oko 800 hrvatskih vojnika i civila, među kojima žene i djeca. Dosadašnji podatci potvrđuju 110 ubijenih.

Zlodijev Brijeg – Na samom sjevernom dijelu Gračana, blizu šume nalazi se Zlodijev Brijeg. Na tom je mjestu strijeljano i zaklano 50 hrvatskih vojnika i civila.

Grđanov vinograd – Iznad vinograda obitelji Grđan strijeljani su i zaklani mladići od 15-16 godina, pripadnici Časne radne službe iz Velike Gorice. Nije poznat točan broj pogubljenih, ali je veći od desetak.

Zdenčec (Pri Isusu) – Gračanci taj dio Gračana zovu *Pri Isusu*, zbog raspela koje se nalazi na tom mjestu. Službeno su u tri grobnice pokopane 152 strijeljane i zaklane osobe. Međutim, prema pričanju starijih mještana, na lijevoj kosini uz stazu sve su udubine napunjene ljudskim tijelima. Stariji mještani navode broj od preko 300 žrtava na ovome mjestu. Kako bi prikrili zločin komunisti su na ovom mjestu zasadili gustu crnogoričnu šumu, koja odudara od okoline zasađene hrastovima i bukvom.

Bjelčenica (Pri Mariji) – Budući su Gračanci i nekad i danas bili zaista vrlo pobožni ljudi, često su u šumi postavljali kipove Majke Božje. Zbog jednog od njih ovaj se dio šume naziva *Pri Mariji*. Navedena je lokacija udaljena tek nekoliko minuta od Zdenčeca i tamošnjeg stratišta, pa se zapravo radi o jednom relativno velikom području sa nekoliko kosturnica. Ovdje je strijeljano i zaklano 40 ljudi. Ovdje na Bjelčenici nalazio se veliki i duboki jarak kroz koji je išla šumska cesta. Žrtve su pokopane na taj način da su urušili na njih zemlju s obje strane ceste. Sloj zemlje bio je debeo oko 2 m. Sve je bilo posuto živim vapnom i zalijano otopinom lizola i kreolina. No, preko ljeta su kiše isprale gornji sloj zemlje te su ljudski udovi još dugo vremena na užas Gračanaca virili iz zemlje.

Brestovac (Obernjak) – Bolnica Brestovac bila je lječilište za plućne bolesnike u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Liječeni su vojni i civilni bolesnici. Ovo bi stratište i događaji u bolnici Brestovac zahtijevali poseban članak, jer je podataka jako puno i sam ih posjedujem. No, budući da Brestovac ne pripada selu Gračani već se nalazi izvan mjesta, navest će samo osnovne podatke. Prema izvještaju Miroslava Haramije i dr. Tadije Drinkovića koji je brinuo za bolesnike, partizani su brutalno pogubili 40 teških bolesnika, uglavnom domobrana i civila. Naknadno je pogubljeno još 170 bolesnika, a partizani su živote pošteli samo osoblju bolnice, jer im je bilo potrebno za liječenje njihovih bolesnika. Brestovac je napušten 1968. godine i danas izgleda potpuno sablasno. Žrtve su pokopane u blizini, od strane gračanskih seljaka za što su dobili potvrde o radu.

Stare senokoše – U blizini Brestovca nalaze se Stare senokoše na kojima su nekada stari Gračanci kosili travu i sušili sijeno za stoku. Ovdje je pokopano 8 hrvatskih vojnika u tri zasebne grobnice.

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb,

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svećenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIC: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svjetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču, Izd. HDPZ - Podruž. Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945. – 1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADIČEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: "Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti", Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: "GVOZDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora", Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn

(Svršetak)

ZATORNICI HRVATSKE SLOBODE

U povodu knjige dr. sc. Ivana Jurića „*Partizanska i komunistička represija i zločini prema Hrvatima u Donjem Poneretavlju 1941.-1990.*“

Knjiga dr. sc. Ivana Jurića *Partizanska i komunistička represija i zločini prema Hrvatima u Donjem Poneretavlju 1941.-1990.* izdana je u Metkoviću 2012. godine. Autor, član Hrvatskoga žrtvoslovnog društva, u njoj donosi popis stradalih Hrvata na tomu području koje su likvidirali partizani, odnosno komunisti, kao i opis poznatijih represija prema Hrvatima od 1941. do 1990. godine.

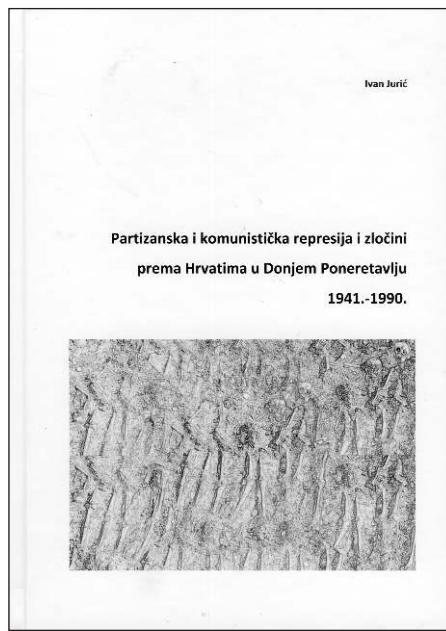
Autor odmah u predgovoru naglašava, da on ovom knjigom ne želi nikoga staviti na optuženičku klupu, te da mu je jedini cilj kazati istinu o zločinima koje su komunisti u to vrijeme počinili prema Hrvatima na području Donjeg Poneretavlja. Nepravda bi se velika napravila, kaže on, kada bi se grijesi otaca odražavali na njihove biološke potomke, kao i na njihovu širu rodbinu. Kvalificirali bismo ovo moralno i humano stajalište autora uvjetom, da potomci i rodbina počinitelja zločina ne odobravaju i ne prikrivaju zločine svojih predaka, jer je zločin prikrivati zločin. Žrtve komunizma, te najkrvavije utopije u povijesti čovječanstva, bile su ubijane, mučene, suđene na višegodišnju robiju i izvrgnute vrlo okrutnim represijama samo zato, jer su htjeli imati svoju državu u kojoj će sami odlučivati o svojoj судбинi.

Kroz poglavlja ove knjige autor daje prikaz civilnih osoba koje su jugoslavenski komunisti strijeljali u bivšemu kotaru Metković od 1941. do 1944. godine, iznosi zločine jugoslavenskih komunista na tomu području nakon Drugoga svjetskog rata, opisuje stradanja pripadnika oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske iz Donjeg Poneretavlja na *Križnom putu*, navodi izjave naredvodatelja zločina na Bleiburgu o tim zločinima, opisuje patnje *križara* na tom području, prikazuje stradanja katoličkih svećenika od komunista. U posebnom poglavlju autor piše o konclogorima u Hrvatskoj od 1945. do 2010. godine, osobito o Lepoglavi, Golom otoku i sv.Grguru, i o udaru komunista na Hrvatsku seljačku stranku. On posvećuje posebno poglavlje represiji jugoslavenskih komunista prema pojedinci-

Piše:

Prof. dr. **Branimir LUKŠIĆ**

ma i skupinama (npr. prema Matici hrvatskoj) na području koje obrađuje. Među brojnim interesantnim prilozima knjige, autor navodi tekst Rezolucije Skupštine Vijeća Europe od 25. siječnja 2006. o osudi zločina totalitarnih komunističkih režima, te izvukte iz Rezolucije Europskog

Parlamenta od 2. travnja 2009. o europskoj savjesti i totalitarizmu.

Čitajući u ovoj knjizi o užasnim zlodjelima komunista, čitatelj bi mogao sebi postaviti pitanje, zašto je komunizam, koji sebe prikazuje kao teoriju i praksu oslobođenja čovjeka, njegova „razotuđenja“ od društveno-klasnih struktura koje čovjeka otuđuju od njega samoga, od njegove biti, zašto je komunizam gdje je god došao na vlast, stvorio neslobodno društvo, i u svijetu poubjiao nekoliko puta više ljudi nego fašizam i nacizam zajedno? Zašto se Marxov ideal zemaljskog raja pretvorio u zbilju zemaljskog pakla? Je li možda komunistička politička praksa iznevjerila svoju teoriju, ili je već sama marksističko-komunistička teorija idejni izvor

nečuvenih zločina koje su komunisti počinili gdje god su došli na vlast?

Ne upuštajući se ovdje u podrobniju raščlambu marksističko-komunističke ideologije (o tome više u mojoj knjizi *Nedovršena Hrvatska*, Mostar 2008.), možemo na postavljeno pitanje dati sljedeći odgovor: nije komunistička politička praksa iznevjerila marksističko-komunističku teoriju, nego je upravo ta teorija izvorište zločinačke komunističke prakse. Ideologija koja je odgovorna za preko 150 milijuna ubijenih, uglavnom nevinih civila, diljem svijeta ima klasnu mržnju kao svoju idejnu bit.

Marksistički komunizam, u samonametnutoj ulozi prisilnog usrećitelja čovječanstva, ne ubija određene ljude zato što su počinili neko zlo, nego zato, jer on smatra da je sama njihova egzistencija zlo, da oni pripadaju klasi ljudi koja je štetna za ostvarenje sretne budućnosti čovječanstva. Marksizam uvodi pojam *objektivne krivnje*. On smatra, da takve ljude treba „istrijebiti“ kao korov. Stoga u ulozi društvenog darvinizma i socio-političke eugenike marksizam nožem kida „bolesni“ dio društvenog tkiva.

Ovakvo ideoološko shvaćanje ovlašćuje komunističku partiju da uvodi teror, da upravlja svim aspektima osobnog i društvenog života. Neistomišljenik postaje neprijatelj, dušmanin, zločinac. Njega komunizam sotonizira i s njim postupa kao sa životinjom lišenom osobnog dostojanstva. Radi ove fatalne iluzije većina počinitelja komunističkih zločina vrše zločine mirne savjesti, smatrajući da time preuzimaju ulogu babica koje pomažu da se rodi novi čovjek, da tako promiču povijesni napredak društva, da su u *trendu* objektivnih dijalektičkih zakonitosti prirode i društva.

Do kojih je misaoni perverzija marksističko-komunistička ideologija došla, neka posluži primjer pojma slobode. Marksistički komunizam razlikuje negativnu od pozitivne slobode. Pozitivna sloboda bi bila kada pojedinac želi ono isto što želi društvo, odnosno kad društvo želi isto što žele i njegovi pojedini članovi. Negativna pak sloboda je ona, koja je odraz društva

Panorama Metkovića

tvenih suprotnosti, plod antagonističkog karaktera društva. U negativne slobode bi spadale npr. „buržujske“ temeljne slobode (osobne, političke, socijalne, gospodarske i kulturne). Da bi se, prema Marxu, ostvarila u društvu pozitivna sloboda, potrebno je eliminirati sve posredničke strukture između pojedinca i društva (npr. državu, pravo, moral). Što je više jedinstva i podudarnosti između htijenja pojedinca i društva, to je više pozitivne slobode. Stoga na putu prema pozitivnoj slobodi treba najprije uspostaviti jedinstvo u društvu, pa makar i prisilnim putem. Drugim riječima, najprije obavijesne službe, policija i vojska moraju obaviti svoj posao o „čišćenju“ terena, moraju „likvidirati“ klasne neprijatelje, pa se tek tada stvaraju uvjeti za uspostavu pozitivne slobode. No kako klasni neprijatelj nikada ne spava, čistke se moraju stalno provoditi.

I eto ti teoretskog opravdanja za Gulag, Bleiburg, Katinsku šumu i bezbrojna osatala stratišta i grobišta na kojima je komunizam povećavao „podzemni bataljun“ svojih žrtava. Tada nas ne smije čuditi činjenica, da je u Hrvatskoj u poraću (nakon 8. svibnja 1945.) protjerano, progonjeno, zatvoreno, mučeno ili strijeljano više Hrvata nego zajedno građana u silama Osovine (Njemačkoj, Italiji i Japanu), da je više strijeljano članova vlade NDH nego što je, nakon čuvenog postupka u Nürnbergu (20. rujna 1945. do 1. listopada 1946.) osuđeno na

smrt i obešeno prvaka Hitlerova Trećega Reicha, te da je više progonjeno novinara i svećenika nego sve skupa u silama Osovine (Josip Grbelja, *Cenzura u hrvatskom novinstvu 1945.-1990.*, Zagreb 1998., 71.-72.). Tada nas ne smije čuditi ni podatak, da je komunistički režim od 8. svibnja 1945. do Božića te iste 1945. godine, dakle u razdoblju porača, **ubio svakog šestog Hrvata**.

Ovo je samo jedan primjer kako marksističko-komunistički utopijski mit o totalnom oslobođenju opravdava komunističku praksu totalnog ropstva, mučenja i smaknuća, i kako se obećano prometejsko samostvarenje čovjeka pretvorilo u njegovo lucifersko samouništenje. Promatrajući sve ovo, moramo se složiti s mišljenjem, da je komunizam primjer paranoidne crte koja se provlači kroz povijest. Izgleda da je ta crta endemična čovjekovoj naravi. Ona se očituje u sklonosti prema pretjeranom misaonom po-

jednostavljenju složenih društvenih fenomena, što je često spojeno s emocionalnim uzbuđenjem, skoro hipnotičkom povodljivošću za vođom ili za dogmatskim sustavom vjerovanja.

Citajući u knjizi koju prikazujemo opsežne podatke o komunističkom progonu svećenika, redovnika, redovnika i ostalih vjernika, kao i podatke o posebnoj okrutnosti prema Katoličkoj crkvi, možemo se zapitati, zbog čega ova sotonska mržnja? Tako npr. u strogo povjerljivu pismu od 11. svibnja 1945. britanski veleposlanik pri Svetoj Stolici izvješće svoga ministra vanjskih poslova **Anthonyja Edena** o masovnim pokoljima katoličkih svećenika, redovnika, redovnika, sjemeništaraca i braće laika u Dubrovniku, Metkoviću, Ljubiškome, Makarskoj, Mostaru, Širokom Brijegu i Sinju, koje su komunisti nakon zauzimanja tih mjesta ubili bez suda i suđenja. Radi se o 157 biskupijskih svećenika, 80 redovnika, 9 sjemeništaraca i 10 braće laika. Ovo su samo ona umorstva koja su počinjena do 11. svibnja 1945. (*Hrvatsko slovo*, 1. 12. 2006.).

Odgovor na gornje pitanje je jasan. Komunizam ne podnosi teističku religiju, jer je on sam svjetovna religija. Ostaviti svakom komunistu da vjeruje ili ne vjeruje u Boga, značilo bi priznati prvenstvo osobne savjesti u odnosu na dogme marksističke ideologije, pretvoriti te dogme od čvrste vjere u nesigurnu vjerojatnost.

Knjiga dr. sc. Ivana Jurića obiluje dokazima o progonu vjere i vjernika, od tragičnih sudbina pojedinih katoličkih svećenika, od orkestriranih protuvjerskih demonstracija, postavljanja zamki naoružanih ljudi kod župnih kuća, od devastacije sakralnih objekta, pa do članaka iz javnih medija koji ovaj progon vjere i vjernika opravdavaju kao „odbranu narodnih interesa“.

Možda bi netko mogao primjetiti, kako je neuputno da se sada otvaraju rane prošlosti, kada nam je potrebna sloga radi sučeljavanja s neizvjesnom budućnosti koja prijeti Hrvatskoj zbog regionalnih udruženja i zbog pristupanja Europskoj Uniji koja je u krizi. A preduvjeti slike su oprost i pomirba. No, ova primjedba ne stoji. Najprije da pojasnimo pojmove oprosta i pomirbe. Ja mogu oprostiti nekome tko mi je nanio zlo i

Jedan od skupnih grobova pobijenih Hrvata

bez njegova pristanka na oprost. Oprost je jednostran čin koji rastereće od gorčine i mržnje onoga tko opršta. Pomirba je dvostran čin. Nema pomirbe ako onaj koji mi je nanio zlo, ne uvidi da je počinio zlo, ako se zbog njega ne kaje, i ako ne obeća da to više ne će učiniti. Dakle, jedan od preduvjeta pomirbe i kajanja je spoznaja počinitelja da je počinio zlo. Spoznaja istine.

U Hrvatskoj ovaj preduvjet pomirbe nije u potpunosti ostvaren. Komunistički zločini se prešuruju, ili skrivaju pod plaštem antifašizma. Dok se ne otkrije potpuna istina o stradanjima Hrvata tijekom i nakon Drugoga svjetskog rata, ne možemo se nadati zacjeljenju rana hrvatskoga naroda. Zločini koje su počinili jugoslavenski komunisti, koji uključuju i one najteže, kao što su ratni zločini, zločini protiv čovječnosti i zločin genocida, moraju se javno otkriti i osuditi.

Uostalom to izričito zahtjeva i spomenuta Rezolucija Skupštine Vijeća Europe iz siječnja 2006. godine, koju autor donosi u cijelosti u prilogu knjige. U Rezoluciji, među ostalim, stoji, da komunističke totalitarne režime karakteriziraju **bez izuzetka** teška kršenja ljudskih prava, koja uključuju pojedinačna i kolektivna ubojstva i egzekucije, smrt u koncentracijskim logorima, izglađnjivanje, deportacije, mučenje, ropski rad i druge oblike masovnog fizičkog terora, progon zbog nacionalne ili vjerske pripadnosti, kršenje slobode savjesti, mišljenja i izražavanja, slobode tiska, te nedostatak političkog pluralizma (točka 2.). U Rezoluciji se nadalje ističe, da nakon pada totalitarnih komunističkih režima u Srednjoj i Istočnoj Europi nije u svim slučajevima uslijedila međunarodna istraga njihovih zločina. Međunarodna zajednica nije sudila počiniteljima tih zločina, kao što je to učinila sa zločinima nacional-socijalizma (točka 5.). Skupština Vijeća Europe smatra, da je svijest o tim zločinima jedan od preduvjeta njihova izbjegavanja u budućnosti, i da ta svijest igra važnu ulogu u odgoju mladih naraštaja (točka 7.). Rezolucija poziva sve postkomunističke stranke, da se nedvosmisleno distanciraju od zločina totalitarnih komunističkih režima i da ih potpuno jasno osude (točka 13.).

Knjiga koju prikazujemo jedan je od priloga za ostvarenje ovih smjernica Rezolucije Skupštine Vijeća Europe, jer se Hrvatska ni do danas nije u potpunosti

Ekshumirani ostaci križara

razračunala sa svojom polustoljetnom kravavom i tamnom komunističkom prošlošću. Žrtve ove najkravavije utopije u povijesti ljudskog roda još se uvijek skoro tjedno otkrivaju u masovnim grobištima diljem Hrvatske. Ova knjiga dr. sc. Ivana Jurića još je jedan poticaj da se ozbiljno priče dekomunizaciji hrvatskoga političkog i društvenog ozračja. Da se zakonski zabrani veličanje bilo koje totalitarne ideologije i njezinih simbola, od kukastog križa, crnih košulja, do crvene petokrake i srpa i čekića. Treba u sklopu te dekomunizacije brisati iz hrvatskog Ustava spominjanje odluka ZAVNOH-a kao jedne od izvořišnih osnova hrvatske države, jer znamo da je ZAVNOH bio samo fasada one KPJ koja je oslobođiteljsku borbu protiv fašističkog okupatora Hrvatske nečuvenom povjesnom krvotvorinom prisvojila kao svoju zaslugu, iako se ta KPJ borila za sovjetsku i komunističku Jugoslaviju, a nikada za samostalnu Hrvatsku.

Nažalost u današnjoj Hrvatskoj ovo nije provedeno, pa imamo npr. ulice, trgrove i udruženja koji nose imena komunističkih zločinaca. Pola stoljeća je jugoslavenska komunistička diktatura gradila negativnu percepciju Hrvatske i Hrvata te poticala mržnju prema Katoličkoj crkvi i prema hrvatskoj nacionalnoj državi. Sada u novijoj povijesti sustavno se pokušavaju rušiti ugled i čast hrvatskih branitelja iz obrambenoga Domovinskog rata, kao i zasluge za stvaranje hrvatske države prvoga hrvatskog predsjednika **dr. Franje Tuđmana**. Hrvatsko domoljublje i rodoljublje naziva se šovinizmom, a obrana

hrvatske države od pobunjenika koji su htjeli odcijepiti dio njezinog državnog teritorija naziva se „zločinačkim pothvatom“.

Knjiga dr. sc. Ivana Jurića koju prikazujemo, dragocjena je riznica historiografskih podataka koji su u komunističkoj Jugoslaviji bili sustavno prešurivani i kri-votvoreni. Ona doprinosi spoznaji cjelovite istine o događajima naše nedavne prošlosti. Knjigu karakterizira humanističko-kršćanski pijetet prema žrtvama svih totalitarnih režima, bez ideološke uskogrudnosti i politikanstva. U tomu ona predstavlja ugodnu razliku od mnogih uradaka režimskih povjesničara, koji se nikada nisu oslobođili ideološkog gledanja na povijest, niti od crno-bijele rigidne podjele na „naše“ i „vaše“ žrtve. Treba svaku žrtvu, ako je moguće, identificirati i dostoјno pokopati. Ispravno stajalište prema svim mrtvima, njihova osnovna ljudska prava i svetost njihovih grobova, ujedno su i najbolje jamstvo da se ovakvi zločini ne će ponoviti u budućnosti. Ova nas knjiga upozorava, da se mora prekinuti zavjera šutnje u odnosu na komunističke zločine koji su naneseni hrvatskom narodu.

Čestitam dr.sc. Ivanu Juriću na ovoj knjizi, čije je pisanje uključivalo dugotrajno, strpljivo i savjesno prikupljanje građe za nju. Uvјeren sam, da će ova knjiga biti nezaobilazna referentna historiografska literatura za proučavanje događaja na području Donjeg Poneretavlja od početka Drugoga svjetskog rata do oslobođenja toga područja od komunizma.♦

VIKTOR VIDA, PJESENICK, ESEJIST, FELJTONIST: VELIKAN HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

U Europskom domu u Zagrebu 14. lipnja o. g. predstavljena su *Sabrana -cjelokupna djela Viktora Vide* (*Sabrana djela; knjiga prva: pjesme, pjesme u prozi, prepjevi; knjiga druga: eseji, kritike, feljtoni, polemike*. Urednik i priređivač Branimir Donat. Izd. Dora Krupićeva i Hrvatska bratovština "Bokeljska mornarica 809", Zagreb, 2012., motiv na naslov-

Viktor Vida

nici: Vasko Lipovac, Zaljev svetaca). Izdanje su predstavili akademik Zvonimir Mrkonjić, akademik Tonko Maroević, dr. Josip Gjurović, prof. Željko Brguljan i mr. sci. Zorka Zane.

«Hrvatski pjesnik Viktor Vida, koji je tragično poginuo u nedjeljno jutro južnog proljeća dne 25. rujna 1960. u Buenos Airesu, pao je u pravednom ratu, što ga hrvatski narod u zarobljenoj domovini i njegova emigracija u slobodnom svijetu vode na smrt i život protiv tuđinskih zavještača i domaćih izdajica, koji su zarobili i ponizili Hrvatsku, podvrgnuvši je pod tudi jaram. Poginuo je tragički skršen, u suvremenom sukobu između slobodnog svijeta i komunističke tiranije, u kojem je hladni rat živaca tek jedna od logičkih

Piše:

Zorka ZANE

posljedica i nužnih epifenomena.» (Ivo Lendić)

«U tom fjordovskom zaljevu, na romantičnom šiljku Južne Hrvatske, u Boki kotorskoj – tom nekadašnjem ušću Crvene Hrvatske, licem u Kotoru rodio se je 1913. Viktor Vida, pjesnik, pjesnik svoje svemirske sudbine i peripetija svojeg izbjegličkog vremena. Viktor Vida pjesnik hrvatske emigracije poslije II. svjetskoga rata; on je u njoj i kroz nju doživio svoju ljudsku i pjesničku zrelost; i ostavio svoj tragični grob, simbol teške sudbine jednoga porobljenog naroda.» (Lucijan Kordić).

«Vrijeme neumitno protječe. Od tjelesne smrti Viktora Vide prošlo je više od pola stoljeća, no njegov lik nije nestao, već je ušao u novi prostor vremena. Kako godine odmiču interes za njegovo djelo ne jenjava, naprotiv on je i danas jednako prisutan. Vida je ipak postupno i tiho, zahvaljujući onima koji su prepoznivali vrijednosti njegovih djela, zauzeo mjesto unutar hrvatske književnosti koje mu je oduvijek pripadalo. Vidina poezija danas živi među nama i time potvrđuje da nas pjesnikov duh nije nikada napustio, jer kako je sam pisao "Mrtvi pjesnici ustvari nisu mrtvi / Oni žive."» (Ž. Brguljan)

Neosporno je da je Viktor Vida bio jedan od onih pjesnika u kojih se tragični paralelizam života i poezije može očitati gotovo već od početka. Ako mu je još doživljaj Boke i Sredozemlja bio ishodište, svjetlucava domovina, morao je napustiti to zaštitničko krilo. Svoj književni put započeo je „Poslanicom mrtvog“ (1932.), nesvjestan da je naišao na „fatalnu temu svog života“. „Razgovorljiv, trajno prisutan u tadanjoj maloj studentskoj društvenoj pozornici – između Zdenca života, Iličke Vite i Tip-topa – on je u isto doba trajno groteskno karikiranom i stiliziranim svojom gestikulacijom, svojom barokno teatralnom frazom prikrivao neku tajnu, ponore svoje intime, svoje iskonsko lice.

Tako ga je opisao Marijan Matković pa nije slučajno poslužio Ranku Marin-

koviću kao model za lik Uga iz romana "Kiklop".

Grička škola, a ponajviše druženje s Wiesnerom, pružila je Vidi okvir za korektnu vezanu formu, a posebice kao odskočna daska za suzdržane slobode nevezanog stila. Iskustvo talijanskog hermetizma s kojim se sreo za svog boravka u Rimu, potaknulo ga je da na drugačiji način gradi pjesmu. U stanovitom smislu njegova pjesma funkcioniра kao malarneovski simbol.

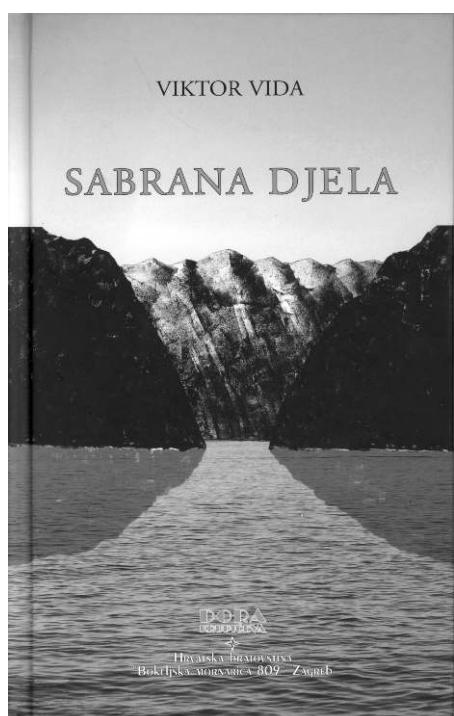
Smrt Mediterancu može biti tek ekstatičan odlazak, kao što kaže u pjesmi "Otrovane lokve", napisanoj tri mjeseca prije samoubojstva:

Nije teško umrijeti
Teško je živjeti
lomiti se na asfaltu...

i dalje

A smrt – sretnog li hip!
Kao da zađeš iza ugla
I gledaš:
Pa tog sam čovjeka
baš tu
u davna doba sreо

Smrt, nije li to halucinantni osjet rastavljenosti od tijela kakav se događa u iznimnim graničnim situacijama, u kojima se doživljava prijelaz s onu stranu života. (Z. Mrkonjić)

Sabrana djela Viktora Vide, koja se pojavljuju poslije 50-godišnjice njegove tragične smrti, zavrijedaju pozornost, jer su u njima prikupljeni svi dostupni tekstovi i pružen cjelokupan uvid u jedno izuzetno i nepoznato književno djelo. Ona istodobno korigiraju neka ustaljena mišljenja, očamenjena na samom rubu predrasuda, kojih u hrvatskoj književnosti nikad ne nedostaje.

U knjizi sabranih eseja, feljtona i polemika prvi put su na jednom mjestu okupljeni svi dostupni Vidini prozni i kritički tekstovi, pa se slika njegova pjesničkog stvaralaštva upotpunjuje, otkrivajući čitatelju i njegovu oštroumno i duhovito pero koje ne piše samo o domaćim i stranim piscima i filozofima, nego i polemizira s onima koji po njegovim strogim kriterijima onečišćuju duhovni prostor, a osobito je zanimljiv kao fenomenolog kulturne svakidašnjice i promatrač svega onog što tvori ljudski i kulturni krajolik.

U Vidinom stvaralaštvu vidi se i genealogija hrvatskog eseja i feljtona na liniji **Matoša, Ujevića** i onih koji su bili spremni u svakom trenutku nadahnuća ili bilo kakvog drugog izazova, pisati tako da ni na trenutak ne iznevjerje strast unutarnjeg poticaja ili da u ime tko zna kakvih razloga odustanu od spektakularnog vatrometa blistave erudicije potpomognute ironijom, a koji vode plodnom i organičnom stvaralačkom jedinstvu.

Mnogi tekstovi prikupljeni i složeni u *Sabranim djelima* nastali su u teškim okolnostima izbjeglištva, materijalne oskudice i duhovne neizvjesnosti. Iz priložene bibliografije vidi se se da očito mnoge od njih ne bi ni napisao, da harni sljedbenici sv. Ante nisu kao sirom raskriljeni gostinjac njegovu plemenitome književnom duhu dali na raspolažanje stranice svoga lista, koji se zvao, to treba upamtitи svatko tko se bavi suvremenom hrvatskom književnošću *Glas sv. Ante*, te omogućili slobodu kakvu nije očekivati čak ni na stranicama liberalnih građanskih književnih glasila, a nekmoli u okolnostima stranački rasparceliranoga hrvatskog emigrantskog izdavaštva.

Za tu dobrotu odužio se djelom još za života sam Vida, a hrvatska književnost iskazuje zahvalnost pokušajem da se sve dostupno prezentira hrvatskoj javnosti kao dragocjen pri-log hrvatskoj kulturnoj baštini.♦

O MASOVnim LIKVIDACIJAMA ZAROBLJENIKA KRAJ SELA ŠIBICE (ZAPREŠIĆ) U SVIBNJU 1945.

U Srbiji je nedavno objavljen roman *Dželat* Slobodana Gavrilovića (1951.). Glavni lik romana ispovjedno otvoreno, jasno i potresno opisuje mučne događaje iz Drugoga svjetskog rata i neposrednog porača u kojima je kao partizan i pripadnik Ozne sudjelovao.

Treba napomenuti, roman *Dželat* napisan je na temelju dokumenata i kazivanja sudionika događaja koja prikazuje.

Srbijanska književna kritika roman *Dželat* izrazito je pozitivno ocijenila, uz napomenu da je prvi te vrste u srpskoj književnosti.

U romanu *Dželat* (str. 129.-131.) objavljena su i kazivanja Srbina partizana i pripadnika Ozne, glavnog lika romana, sudionika masovnih likvidacija zarobljenika u svibnju 1945. kraj sela Šibice (Zaprešić). v.g.

(Odlomak) "Predstojale su žestoke borbe za konačno oslobođenje, pa su zarobljenike, sav taj šljam, sproveli iz jedinica u pozadinu za likvidaciju.

U selu Šibice, pokraj Save, streljan je veći broj zarobljenika. Zadatak streljanja pao je na nas, oficire Ozne.

Likvidiranih je bilo mnogo više nego u Užicu. Nisi mogao uhvatiti reda, ni tačnog broja. Dovedu tu uveče jednu grupu do pedeset i to se likvidira. Sutradan dve grupe. Prekosutra tri.

Koliko je streljano pri zarobljavanju, to je drugo pitanje. Ono što je u pozadinu dovedeno, streljano je – oko hiljadu. Velika je to masa, hiljada.

Selo Šibice se protezalo pored Save, a teren je bio peskovit, s vrbacima pokraj reke. Tu su likvidirani zakopavani. Kopan je jedan šanac, širok blizu dva metra, do metar dubine, a negde i plića. Tu su dovođeni, streljani i trpani na kamaru. Dovođene su grupe do pedeset, noću. Iste noći je obavljana i likvidacija.

U početku su neke naše jedinice drugačije vršile likvidacije. Pre sela Šibice bila je jedna veća udolina. Svi zarobljenici saterani su u tu dolinu. Jedinice nisu imale dovoljno obezbeđenja da ih sproveđu. Bilo je tu nekoliko desetina hiljada zarobljenika. Kada su ih nabili u dolinu, naši su sa strana počeli rafalnu paljbu, s namerom da ih pobiju. Zarobljenici nisu bili vezani. Ustumarali su se, levo, desno, dole, gore. Padali su pokošeni kao snoplje. Kada su se u jednom trenutku konsolidovali, kao po komandi jurnuli su i goloruki oteli oružje, kojim su potom ubili ove koji su ih doveli. Ubijenih je bilo na hiljade.

Zbog toga se od takvog načina odustalo. Prešlo se na likvidaciju manjih grupa. Privede se grupa od desetak do iskopanog rova. Jedan

Слободан Гавриловић

Целат

oficir Ozne krene sa jednog, a ja sa drugog kraja, ubijamo po jednoga i ubacujemo u šanac.

Onda sledeća partija.

Od oficira Ozne koji su učestvovali u likvidacijama poznavao sam Dobrivoja Gajića zvanog Golubarac i Obrada Lazovića zvanog Ludi Živko.

Ostali smo dvadesetak dana u Šibicama.

Tu je streljano podosta. Utvrđiti je nemoguće.

Za obavljenje tog posla nije nam trebalo posebno obezbeđenje, jer oni nisu zatvarani u neki logor ograđen žicom. To što je dovođeno iste noći je i likvidirano.

Šanac se protezao uzvodno, a u njemu mnogo ubijenih i zakopanih. Kad je grobnica pokrivena peskom, to je počelo da se nadima, prosto da narasta, kao testo kad se za hleb podmesi. Očekivalo se da će težina peska prisutniti leševe, ali osmi ili deveti dan desilo se obrnuto. Gde je bilo nabačeno manje peska leševi su počeli da se podižu. Kao da mrtvi ustaju iz groba. Iz šanca je ključala krv i smrad se proširio uokolo. Gde je izleteo leš, sa njega se osipao pesak i mogla je da se vidi krvava odeća i delovi tela. Gledam, ovde ruka, tamo glava, levo nogu. Užas jedan.

U Ozni sam dobio kolt. Imao je kalibr dva-naest, a ruski TT pištolj devet milimetara. Kolt je bio mnogo podesniji.

Od Zagreba prema Slavonskoj Požegi u mnogim selima bilo je grupnih likvidacija. [...]”♦

PETAR JONJIĆ - S NAMA JE!

Dne 11. rujna 2012. godine u anđeoske je prančioke preselio još jedan iz grubinskog ogranka Hrvatske revolucionarne mladeži, **Petar – Pere Jonjić**, rođen 4. lipnja 1942. godine u Grubinama kod Imotskoga. Dva dana kasnije pokopan je na mjesnome groblju Sv. Luke u Podbabljiju, pridružujući se i u smrti članovima

Piše:

Dinko JONJIĆ

Ranije su umrli **Nediljko Vuković – Nina** (i on je u ratu bio ustaški čarkar) i **Grgo Vuković**. Sada je umro i najmlađi član grubinskog ogranka.

Petar Jonjić na Veliku Gospu 1958., deset mjeseci prije uhićenja

svoje obitelji – listom hrvatskih naciona- lista – na čijem čelu bdiće njegov otac **Iki- ša**: ustaški čarkar u ratu, a u poraću nenad- kriljivi dinamovac, koji je i navijanjem za „študente“, kako je nazivao zagrebačke modre, manifestirao svoj nacionalni os- jećaj.

Petar – Pere je imao od koga učiti: svi članovi njegove obitelji imali su ugrađen seismograf hrvatske duše.

Grubinski ogrank Hrvatske revolucionarne mlađeži „spao“ je na dva člana: **Danu Vukovića i Antu – Tončića Jonjića**.

Vođa ogranka u Grubinama bio je najmlađi, ali i najhrabriji. Pokojnik je ravnao grubinskim ogrankom, nakon provjere koju je obavio Nina Vuković, služeći se i policijskim metodama, propitkivanjem poznanika, te praćenjem Perina kretanja. Nediljko je – nakon provjere – zaključio da je Pere spreman obaviti i atentat na neumrlog **Tita**: da je tako odlučeno, Pere se ne bi libio obaviti preuzetu obvezu.

Uhićen 15. lipnja 1959. godine.

Malo kasnije, 5. kolovoza iste godine izrečena mu je kazna zatvora u trajanju od 30 dana, a kao sporedna kazna izrečena

mu je i zaštitna mjera „upućivanja u određeno mjesto na boravak“, u trajanju od 6 mjeseci, a to je značilo kazamat na Svetom Grguru (koji se tada zvao samo Grgurom). Tamo je skupa s **Ivanom Gabelicom** prevezen brodićem u tome istom kolovozu.

Nakon izdržane kazne „boravka u određenom mjestu“, tj. Svetom Grgurom, u Splitu je okončao srednju šumarsku školu.

Šumarski fakultet u Zagrebu upisao je na spretan način.

Svjedodžba o završenoj srednjoj šumarskoj školi bila je okićena udbaškom napomenom: školnik je bio član Hrvatske revolucionarne mladeži u Grubinama. Osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od 30 dana, a proveo je – za isto djelo – o šest mjeseci zatvora na otoku Sv. Grgur. Mora ga se držati pod stalnom prismotrom. Preporučuje se – naći valjan razlog – ne upisati na studij.

Pokojnik je ovo na zgodan način ukonio: desetke puta prelamao je svjedodžbu, koja se prelamanjem pretvorila u četiri dijela, a onda je poleđinu svjedodžbe okitio čistim bijelim papirom, pa se udbina intervenicija na prvi pogled nije mogla uočiti.

Pere je radni vijek proveo u Sinju.

„Frajer“ i „Politički“ – kako su ga nazivali na Sv. Grguru, a on se time ponosio, u sudbonosnim danima obnove hrvatske države, priključio se HČSP-u i svom svetogrgurskom kolegi Ivanu Gabelici.

Sudjelovao je, dakle, u pokapanju jugovine i uskrsnuću hrvatske države. Imao je zašto živjeti.

Obnovljena država nije onolika koliku je htio, niti je onakva kakvu je želio: ali je Hrvatska, a na nama, koji smo ostali, zadatak je nastaviti njegovo djelo.

Dragi prijatelju s nebesa kontroliraj naše postupke, moleći Svevšnjeg da nam ulije snagu, koja će Hrvatsku učiniti onakvom i onolikom kakvu si ti želio i za kakvu si živio.

Petar Jonjić s nama je! •

ANTE BENZIJA

(1937. - 2012.)

Nakon duge i teške bolesti, 18. rujna o. g. napustio nas je **Ante Benzija**, naš supatnik i hrvatski rodoljub te dugogodišnji član Hrvatskog društva političkih zatvorenika. Rodio se 4. travnja 1937. u Dragovama, na Dugom otoku. Prije pritvaranja (24. 8.1959.) studirao je pravo, te je kasnije usprkos svim političkim progonima postao diplomirani pravnik.

Milorad Ronkulin, istražni sudac Okružnog suda Zagreb, dva dana nakon pritvaranja otvorio je protiv Ante Benzije istragu, sumnjičeći ga "da je u razdoblju od početka 1957 godine, pa do sredine mjeseca srpnja 1959 god. povezivao se sa izbjegličkim i neprijateljskim centrima u inostranstvu i to u Rimu sa **Mašina Veljkom**, u Švicarskoj sa **Radja Tihomirom** (Tihomilom, op.), u Parizu sa **Sorić Antunom**, u Londonu sa **Kušan Jakšom**, te sa emigrantskim centrima u Zapadnoj Njemačkoj i njihovim organizacijama, te od ovih primao propagandni materijal, rasturao ga i primao uputstva za rad ilegalne organizacije, sa ciljem da sa oružanim putem sruši postojeće državno i društveno uredjenje u Jugoslaviji i uspostavi 'Suverena Hrvatska država', a u vezi toga radio na prikupljanju raznih podataka vojno-obrambenog i ekonomskog ka-

Piše:

Bruno ZORIĆ, prof.

raktera u zemlji, te radio na dostavljanju istih emigrantskim organizacijama u inostranstvu, (...)".

Isto tako, po starom komunističkom nepisanom pravilu, Benziji je pridodano da je vršio promičbu protiv jugoslavenskoga državnog uređenja te da je svojom djelatnošću izazivao i raspaljivao nacionalnu mržnju i razdor između hrvatskog i srpskog naroda.

Ovaj slučaj, u kojem je uz tadašnjeg sveučilištarca Antu Benziju uhićeno, osuđeno i proganjeno petero mladih Hrvata, vezan je uz jedan drugi, veliki politički proces koji se u režiji komunističkih vlastodržaca odigrao početkom 1960. godine, uz pomoć doušnika Udbe u redovima hrvatske emigracije. Naime, 1959. godine uhićena je velika skupina osoba većinom sa zadarskog područja, na čelu s **fra Rudijem Jerakom i Ivom Mašinom**, koja je bila optužena za povezivanje s borbenom hrvatskom emigracijom i za stvaranje revolucionarne organizacije u Domovini, s konačnim ciljem ponovne uspostave neovisne hrvatske države. Osim ove sku-

pine koja je najviše i stradala, brojni su tada bili osumnjičeni i optuženi da su se povezali s fra Rudijem Jerakom te da su prisutnili tajnoj hrvatskoj organizaciji *Tomislav*.

Bez obzira na činjenice i stvarne dokaze, Anti Benziji i njegovim suoptuženicima presuđeno je sarkastičnom brutalnošću kakva se redovito primjenjivala nad hrvatskim sinovima u tobožnjoj federalativnoj i narodnoj republici Jugoslaviji. Rješenjem Vijeća za prekršaje u Zagrebu (br. 3951/59) od 26.12.1959., koje je potpisao sudac **Vladimir Jagić**, na 2 godine tzv. administrativne kazne "zaštitne mjere u određenom mjestu boravka", osuđeni su Ante Benzija, **Šime Dujmović**, **Ive Livljanić**, **Ivan Gregov**, **Šime Mihatov** i **Joja Ricov**. Ovi su hrvatski patnici odrubljili više od izrečene kazne u logoru zvanom Posebna ustanova Grgur, na otoku Svetom Grguru, mučilištu koje zaslužuje posebno mjesto u sjećanju hrvatskoga naroda dok je svijeta i vijeka.

Opraštamo se od našeg brata Ante Benzije, hrvatskoga uznika koji nas je napustio, a kojega nikada ne ćemo zaboraviti. Neka mu je laka hrvatska zemlja za koju je živio!•

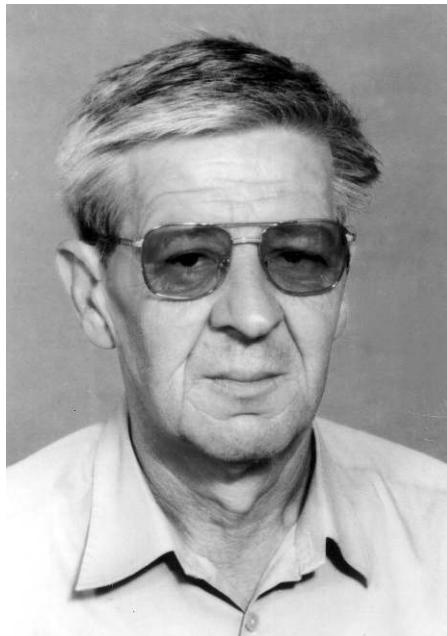

Pogled na Goli i Sv. Grgur

IN MEMORIAM ANTE BREČIĆ

Metkovčanin **Ante Brečić** rođen je 28. svibnja 1940., a djetinjstvo je proveo u rodnom gradu, gdje je završio i osnovnu školu. Gimnazijsko školovanje, koje je završio 1962., bilo je prekinuto zbog njegovih hrvatskih uvjerenja. Skupa s **Ivom Taslakom** i **Stojanom Vučićevićem**, kasnije poznatim i cijenjenim hrvatskim pjesnikom, uhićen je u siječnju 1960. pod optužbom da je član omladinske ilegalne organizacije HOP. Na temelju rješenja sudca za prekršaje sva trojica su 1960./61. bili zatočeni u koncentracijskom logoru na Sv. Grguru. Tamo je Brečić proveo više od jedne i pol godine.

Nakon gimnazijskoga školovanja upisuje se na Filozofski fakultet u Zagrebu, gdje je pod stalnim nadzorom jugoslovenskih komunističkih vlasti, a 1965. i 1970. bio je i zatvaran. Nakon završetka studija vraća se u rodni Metković, gdje zalaganjem hrvatski orijentiranih in-

Ante Brečić

telektualaca dobiva zaposlenje u Gimnaziji. Pamti ga veliki broj kolega i mnoštvo učenika. Već 1968. postao je članom Ma-

tice hrvatske, a 10. listopada 2004. bio je izabran predsjednikom Matičina ogranka u Metkoviću, te je 24. studenoga 2008. ponovno izabran, obavljajući tu časnu dužnost do smrti, unatoč teškoj bolesti. Umro je 27. kolovoza 2012. te je dva dana kasnije pokopan u rodnom gradu.

Od njega su se oprostili brojni prijatelji, a nad grobom je u ime Gimnazije i Ogranaka MH govorio **Vatroslav Markotić**, dok je o njegovu prinosu sveukupnom djelu Matice hrvatske zborio potpredsjednik **Stjepan Sučić**, kao što je zabilježio Matičin Vjenac u broju 484/XX od 20. rujna, u tim je govorima istaknuta Brečićeva ustrajnost u priređivanju kulturnih događaja i objavlјivanju knjiga, što dokazuje visoko poštovanje kulturnih potreba grada Metkovića. To je djelo prepoznato kod mnogih prijatelja knjige i kulture i u cijeloj Matici hrvatskoj. Neka mu je laka hrvatska zemlja! (**H. M.**)

U SPOMEN

MIRKO BORAS

(24. rujna 1924. – 9. rujna 2012.)

Izdržao 7 godina 4 mjeseca i 12 dana, bio predsjednik HDPZ Podružnice Sarajevo do prestanka njezina rada

Laka mu bila hrvatska zemlja!

U SPOMEN

PETAR JONJIĆ

(4. lipnja 1942. – 11. rujna 2012.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Split

U SPOMEN

ANTE BENZIJA

Rođen 4. travnja 1937. u Dragovama, Dugi otok, preminuo 18. rujna 2012. uslijed teške bolesti. Rješenjem Vijeća za prekršaje u Zagrebu 1959. osuđen na 2 godine zatvora zbog "neprijateljske djelatnosti i propagande" protiv Jugoslavije.

Kaznu izdržao u logoru na otoku Sv. Grguru.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zadar

U SPOMEN

ANTE BREČIĆ

(28. svibnja 1940. – 27. kolovoza 2012.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Dubrovnik

IN THIS ISSUE

In this issue we publish the second and final part of the article written by **Prof. Domagoj Novosel**, in which he describes the final clashes around Zagreb in May 1945. The clashes ended with the entry of the Yugoslav Army into Croatia's capital city and the slaughter of many soldiers and civilians. Along with that, we are starting publishing a feuilleton written by **Vladimir Geiger, Ph. D.** from the Croatian Institute of History. In several sequels. Geiger will refer to the phenomena of the trivial historiography among Croats. Namely, he will show the manner in which followers of the so-called anti-fascist historiographic and publicist school still write history. As a rule, their texts are characteristic for many factualistic errors, ignoring the facts and a very ideologised approach. They know of "the good guys" (Yugoslav partisans led by the Communist Party) and "the bad guys" (all others). Typically, such approach is widely echoed in the media, and is being popularised by political structures. At the same time, those who point to the non-scientific quality of such methods and the hacking-politics' approach of their authors are often denounced as "revisionists", or even "fascists".

*

Ivica Karamatić publishes a document from the archives of the local Communist Party organisation in Posušje from 1972. In the document, the Party identifies the "enemies of the people" in that small municipality in west Herzegovina, populated almost exclusively by Croats. The document was created after the failure of the Croat Spring and shows how deeply the Party was trying penetrate the entire society with its ideological and intelligence tentacles. Enemies of the people were those who gave the slightest hint of being against the Yugoslav state and the communist system.

*

Prof. Branimir Lukšić, Ph. D. writes about the book written by **Ivan Jurić, Ph. D.** which deals with the crimes committed by Yugoslav partisans in the Neretva region. This part of south Croatia and south-east Bosnia and Herzegovina around the lower Neretva River was taken by the Yugoslav forces in autumn 1944. Even in earlier years, partisans started liquidating their opponents by using the chaotic situation and the fact that the Italian forces, which were based in that area between 1941 and 1943, were supporting

the enemies of the Croatian state, out of their interest. In the first war years, in individual murders there were killed many priests, intellectuals and followers of the Croatian Peasants' Party, that is all those who could have appeared as ideological and political opponents of the Communist Party of Yugoslavia. When the area was taken in 1944, the slaughters took mass dimensions, and continued after the war ended. Those and similar events marked almost all areas (not only of Croatia and Bosnia and Herzegovina) which came under partisan rule.

*

The restoration of the Yugoslav state in 1945 was a disaster for many Croat intellectuals. Several hundred writers and journalists were killed, more than 600 priests, monks and nuns; thousands were prohibited from doing any intellectual work and publishing. Many took refuge in emigration. One of them was prominent writer **Viktor Vida**, born in Boka Kotorska, a part of Croatia's Dalmatia which is now a part of Montenegro. **Zorka Zane, M. Sc.** writes about the Collected Works of that poet, whose homesickness and troubles of life brought him to commit suicide in 1960. •

Zagreb, Donji grad 1897.

IN DIESER AUSGABE

In dieser Ausgabe veröffentlichen wir den zweiten und letzten Teil des Artikels von **Prof. Domagoj Novosel**, der die letzte Schlacht in der Nähe von Zagreb im Mai 1945 beschreibt. Diese Kämpfe wurden durch den Einmarsch der jugoslawischen Armee in die kroatische Hauptstadt und mit dem Massaker an einer Großzahl von Soldaten und Zivilisten beendet. Gleichzeitig damit beginnen wir mit der Veröffentlichung des Feuilletons aus dem Feder von **Dr. sc. Vladimir Geiger** aus dem Kroatischen Institut für Geschichte. Dr. Geiger wird sich in einigen der nächsten Folgen rückblicken auf das Erscheinen von trivialen Historiografie bei den Kroaten. Er wird kurz zeigen, dass auch heute die Geschichte schreiben die Angehörigen der sogenannten antifaschistischen historiographisch-publizistischen Schule. Ihre Texte sind in der Regel durchwebt mit einer Großzahl von faktografischen Fehlern, Ignoranz der Fakten und hoch ideologisierten Herangehensweise. Für sie gibt es "gute Jungs" (jugoslawischen Partisanen von der Kommunistischen Partei geführt) und die "schlechte Jungs" (alle anderen). Es ist bezeichnend, dass gerade ein solcher Ansatz große Medienpräsenz hat und wird durch die politischen Strukturen popularisiert. Zur gleichen Zeit werden diejenigen, die auf die Unwissenheit solcher Methoden und politikaster Herangehensweise ihrer Autoren warnen, oft denunziert als "Revisionisten" oder sogar als "Faschisten".

*

Ivica Karamatić veröffentlicht ein Dokument aus dem Archiv der lokalen Organisation kommunistischer Partei in Posušje aus dem Jahre 1972. In diesem Dokument identifiziert die Partei "Volksfeinde" in dieser kleinen, fast ausschließlich von Kroaten bewohnter westherzegowinische Gemeinde. Das Dokument wurde nach dem Zusammenbruch des kroatischen Frühlings erstellt und zeigt deut-

lich, wie tief die Partei, mit ihren ideologischen und nachrichtendienstlichen Tentakeln, die ganze Gesellschaft durchdringen versuchte. Als Staatsfeinde waren alle diejenigen, die das geringste Anzeichen gegeben haben, dass sie Gegner des jugoslawischen Staates und der Kommunistischen Systems sind.

*

Über das Buch des **Dr. sc. Ivan Jurić**, das die Verbrechen der jugoslawischen Partisanen im Neretva-Tal beschreibt, schreibt **Prof. Dr. sc. Branimir Lukšić**.

und politische Gegner der Kommunistischen Partei Jugoslawiens zu erscheinen. Nach der Besetzung der Gegend 1944 sind die Massaker massiver geworden und wurden auch nach der militärischen Operationen fortgesetzt. Diese und verwandte Erscheinungen gekennzeichneten nahezu jedes Gebiet (nicht nur in Kroatien und Bosnien und Herzegowina), das unter Partisanengewalt kam.

*

Die Restaurierung des jugoslawischen Staates 1945 bedeutete für eine große An-

Senj um 1930

Dieses Teil des südlichen Kroatiens und südöstlichen Bosnien und Herzegowina, um den unteren Lauf des Flusses Neretva, eroberten im Herbst 1944 die jugoslawischen Truppen. Bereits in den vergangenen Jahren nutzend die chaotische Situation und die Tatsache, dass in diesem Bereich die italienischen Streitkräfte 1941-1943 stationiert waren und für ihre eigenen Interessen, die Feinde des kroatischen Staates unterstützt haben, begannen Partisanen ihre Gegner zu liquidieren. In den frühen Kriegsjahren in den einzelnen Morden wurden viele Priester, Intellektuelle und die Anhänger der kroatischen Bauernpartei getötet, also alle diejenigen, die in der Lage waren als ideologische

zahl von kroatischen Intellektuellen eine Katastrophe. Es wurden mehrere hundert Schriftsteller und Journalisten, mehr als 600 Priester, Mönche und Ordensschwestern getötet und Tausenden wurde intellektuelle Tätigkeit verboten und Veröffentlichung verhindert. Viele haben Zuflucht im Exil gefunden. Einer von ihnen war ein prominenter Schriftsteller **Viktor Viđa**, geboren in der Bucht von Kotor, einem Teil der kroatischen Dalmatien, der jetzt Teil von Montenegro ist. Über gesammelten Werke dieses Dichters, den das Heimweh und die Lebensprobleme zum Selbstmord im Jahre 1960 führten, schreibt Mag. sc. **Zorka Zane**. •

Sresko načelstvo u Klanjcu

broj: 900ks 25.

Kaznena odredba.

Na prijavu žandarstva Zabok od 23. decembra 1936. godine 267

da je

Jorloš Arsić i Ramić a br. 17

slabi odgoj svoje djece, pod njen nevlastnjem svoje
djece, koja poli-ček i kasnavaju žandare

određuje Sresko načelstvo proti stome

radi prekršaja od 14. 11. 11.

po §-u

kazan ukora — satvora od dana novčane glob
od 100 D = p, u korist zaklade uboške zaklade opć. Vel. Trgov i še

Izrečenu novčanu globu imade u slučaju neutjerenosti zamijeniti kazan, atvora
od 4 dana te na platež taksene marke od 20 Din. na K.O. >

Ujedno se izriče gubitak

radi prijavljenog prekršaja oduzetih predmeta i to:

U ime otštete imade okrivljenik Platiti

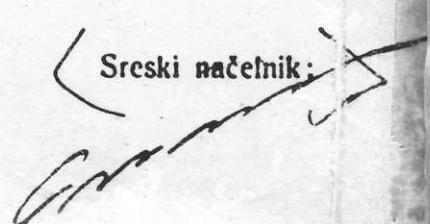
iznos od D p stavima:

Okrivljenik, dotično u pogledu otštete oštećenik može — drži li se kazne
odredbom povrijedenim — u roku od 8 dana iza dostavljene mu kaznene odredbe p
njoj kod ove oblasti pismeno ili usmeno u zapisnik dati svoj prigovor te navesti dokazna
srestva za obranu, dotično za ofštetni zahtjev.

Ne bude li proti ovoj kaznenoj odredbi u gore određenom roku podnešen pri
goyor, steci će ona pravnu snagu, te će proti stome
ovršiti. >

U Klanjcu, 30/XII 1936.

Sreski načelnik:

IZVANREDNI NARODNI SUD.

O G L A S.

5

IZVANREDNI NARODNI SUD U BJELOVARU održao je dne 11-
13.kolovoza glavnu raspravu protiv

ing.NIKOLE H R G O V I Ć A

JANKA M I L O Š E V I Ć A,

kojinsu bili osumnjičeni radi ubojstva hrvatskih seljaka u vri-
jeme od 9 na 10.travnja 1941,kad je srpska konjanička pukovnija
prolazila kroz Dolnje Moste,Poljančane i Kapelu i poubijala
11-toricu hrvatskih seljaka.

Glavnoj raspravi predsjedao je predsjednik IZVANRED-
NOG NARODNOG SUDA I predstojnik Sudbenog stola Dr.DANE MILETIĆ,
poznati ustaški borac iz Križevaca,članovi su bili Radoslav
HUBER, vijećnik Sudbenog stola u Bjelovaru i ustaša Ivan TOP-
LIJAK,činovnik pri gradskom poglavarstvu u Bjelovaru,te dopusnki
sudac DUJO VODANOVIĆ,vijećnik sudbenog stola u Bjelovaru.

Optužbu je zastupao zamjenik državnog tužitelja u Bje-
lovaru Vladimir TURČIĆ,a branitelji su bili "ex offo"/ureda
radi/ Dr.NIKOLA GAIKOVSKY i Dr.Drago BAJS.

Obojica krivljenih riješeni su krivlje,pošto je doka-
zano,da nijesu sudjelovali kod pokolja hrvatskih seljaka u Dol-
njim Mostama i Poljančanima.

"Nezavisna Hrvatska"/Bjelovar/ br.19.str.4. od 23.kolovoza 1941

Sastav vijeća: predsjednik: MILETIĆ dr.Dane
članovi: HUBER Radoslav i TOPLJAK Ivan i Dujo
VODANOVIĆ
drž.tuž.: TURČIĆ Vladimir
Branitelji: GAIKOVSKY dr.Nikola i BAJS dr.Drago.